

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Europos studijų magistro programa

Karolina Panto
II kurso studentė

**Žaliasis Europos variklis? Prancūzijos ir Vokietijos dvišalė lyderystė
sprendžiant klimato kaitos problemas**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: prof. dr. Ramūnas Vilpišauskas

Vilnius, 2023

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas („Žaliasis Europos variklis? Prancūzijos ir Vokietijos dvišalė lyderystė sprendžiant klimato kaitos problemas“) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Karolina Panto

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Panto K. Žaliasis Europos variklis? Prancūzijos ir Vokietijos dvišalė lyderystė sprendžiant klimato kaitos problemas: Europos studijų specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. R. Vilpišauskas – Vilnius, 2023. – 70 p.

Reikšminiai žodžiai: klimato kaita, lyderystės teorija, įtvirtintas dvišališkumas, Prancūzijos ir Vokietijos bendradarbiavimas, lyderystė aplinkosaugos srityje, Europos integracija, krizės.

Magistro darbe nagrinėjama, kaip, sprendžiant vis didėjančias klimato kaitos problemas, pasireiškia ES integracijos „varikliu“ vadinamos poros – Prancūzijos ir Vokietijos – dvišalė lyderystė. Teorinis pagrindas konstruojamas remiantis lyderystės teorija ir įtvirtinto dvišališkumo principu. Pagal tai išskiriami esminiai su efektyvia lyderyste siejami veiksniai – galios ištekliai, vidinės aplinkybės, patikimumas, noras išreikšti lyderystę bei lyderystės priėmimas.

Atliekamas tyrimas – pasirinktų atvejų analizė. Pasitelkus kokybinę turinio ir dokumentų analizę, tiriama, kaip lyderystės kriterijai pasireiškia naujosios ES klimato strategijos – Europos Žaliojo kurso – įgyvendinimo kontekste. Nagrinėjami Prancūzijos – Vokietijos veiksmai dėl neutralumo klimatui iki 2050 m. įtvirtinimo ES lygiu, taip pat Europai išgyvenant COVID-19 pandemijos ir energetikos krizes.

Tyrimas atskleidžia, kad Prancūzijos ir Vokietijos dvišalė lyderystė aplinkosaugos srityje pasireiškia ribotai. Nors valstybės sutaria dėl būtinybės veikti kartu sprendžiant klimato problemas, realybėje efektyvų bendradarbiavimą riboja kintančiomis aplinkybėmis nevienodai pasireiškiantys lyderystės kriterijai, ypač vidinės aplinkybės.

SANTRUMPOS

ATLPS – Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema

DFP – Daugiametė finansinė programa

EP – Europos Parlamentas

ES – Europos Sąjunga

EVT – Europos Vadovų Taryba

EŽK – Europos žaliasis kursas

ĮD – įtvirtintas dvišališkumas (angl. *embedded bilateralism*)

PADKM – Pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas

ŠESD – šiltnamio efektą sukeliančios dujos

VN – valstybės narės

TURINYS

ĮVADAS	7
1. LITERATŪROS APŽVALGA	12
2. TEORINIS PAGRINDAS	17
2.1. Lyderystės samprata tarptautiniuose santykiuose ir klimato politikoje	18
2.2. Įtvirtinto dvišališkumo principas	21
2.2.1. Prancūzijos ir Vokietijos dvišalės lyderystės kriterijai.....	23
2.2.2. Prancūzijos ir Vokietijos dvišalės lyderystės raiška.....	24
3. TYRIMO METODOLOGIJA	26
4. PRANCŪZIJOS IR VOKIETIJOS DVIŠALĖS LYDERYSTĖS ANALIZĖ	29
4.1. Poveikio klimatui neutralumas ir naujoji Europos klimato strategija.....	29
4.1.1. Lyderystės kriterijų analizė priimant EŽK	33
4.2. „Žmogaus Mėnulyje momentas“ COVID-19 pandemijos akivaizdoje	37
4.2.1. Lyderystės kriterijų analizė siekiant „žaliojo atsigavimo“ po COVID-19	39
4.3. Prancūzijos – Vokietijos lyderystė intensyvėjant energetikos krizei.....	44
4.3.1. Lyderystės kriterijų analizė energetikos krizės akivaizdoje	48
4.4. Lyderystės kriterijų įvertinimas: kaip pasireiškia Prancūzijos – Vokietijos lyderystė?	51
IŠVADOS	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
Summary.....	69

IVADAS

Klimato kaita jau kurį laiką vadinama svarbiausia ir didžiausia šių laikų krize, kurios mastas sunkiai apskaičiuojamas, o prognozuojami padariniai aplinkai – katastrofiški.¹ Būdama viena didžiausių pasaulio teršėjų ir ekonomikų, Europos Sąjunga (ES) daugiau nei tris dešimtmečius save pozicionuoja kaip lyderę tarptautinėje kovoje su šia problema.² Nors ES neturi didelių politinių ar ekonominių svertų priversti kitus kovoti su klimato kaita,³ teigiama, jog nuosekli diplomatija ir darnus veikimas gali stipriai nulemti ES klimato politikos efektyvumą. Tačiau klimato kaita – kompleksinė problema, apimanti daugybę skirtingų sričių, tarp jų ir energetiką, transportą, žemės ūkį, žuvininkystę, užsienio prekybos politiką (pvz., 2022 m. kovo 15 d. susitarimas dėl Pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmo (PADKM) reglamento⁴). Dėl to vieningą sutarimą dėl klimato politikos įgyvendinimo visoms bloko šalims pasiekti sudėtinga.

2019 m. Europos Komisija (EK) pristatė Europos žaliąjį kursą (EŽK) – ambicingą tvaraus ekonomikos augimo strategiją, kuria siekia tapti pirmuoju neutralaus poveikio klimatui žemynu iki 2050 m. ir bent 55% sumažinti išmetamų teršalų kiekį iki 2030 m.⁵ Taip ES įtvirtino klimato kaitą kaip vieną svarbiausių dabartinių iššūkių. Vis dėlto, VN lyderiai 2019 m. Europos Vadovų Tarybos (EVT) susitikime dėl esminių ES klimato tikslų įgyvendinimo tarėsi sunkiai,⁶ o „žaliosios transformacijos“ suvokimas, ypač – energetikos srityje, šalyse skiriasi dėl vidaus politikos ir ekonominių prioritetų. Be kita ko, vos pristatė EŽK, kilo greitos reakcijos pareikalavusios krizės – beprecedentė COVID-19 pandemija, o 2022 m. Rusijos plataus masto invazija į Ukrainą sukėlė energetikos krizę. Nors manoma, kad šie iššūkiai ilgainiui gali tapti „kritiniu momentu“ ES sparčiau pereiti prie atsinaujinančių išteklių,⁷ trumpalaikiai sprendimai siekiant suvaldyti krizes gali nustumti klimato tikslus į antrą planą. ES išgyvenant daugybę staigių ir lėtai besivystančių (angl. *slow-burning*), kaip įvardijama klimato kaita, krizių vienu metu, sutariama, kad būtina stiprinti bloko

¹ „The Climate Crisis – A Race We Can Win“, UN <<https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>> [žiūrėta 2023-02-15]

² Sebastian Oberthür, Claire Roche Kelly „EU Leadership in International Climate Policy: Achievements and Challenges“, *The International Spectator*, 43:3, 2008, 36

³ ES galios aplinkos srityje įvardytos sutartyje dėl ES veikimo (191 ir 193 straipsniai), o ši sritis priskirta ES ir valstybių narių (VN) pasidalijamajai kompetencijai. Sutartis dėl ES veikimo, 2012 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>> [žiūrėta 2021-01-10]

⁴ Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas, projektas, 2022-03-15 <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7226-2022-INIT/lt/pdf>> [žiūrėta 2023-04-26]

⁵ Europos žaliasis kursas <<https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/green-deal/>> [žiūrėta 2021-01-10]

⁶ „European Green Deal to press ahead despite Polish targets opt-out“, *The Guardian*, 2019-12-13 <<https://www.theguardian.com/environment/2019/dec/13/european-green-deal-to-press-ahead-despite-polish-targets-opt-out>> [žiūrėta 2023-02-15]

⁷ Claire Dupont et al. „The Covid-19 crisis: a critical juncture for EU climate policy development?“, *Journal of European Integration*, 42:8, 2020, 1095-1110 <<https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1853117>> [žiūrėta 2023-05-07]

stabilumą ir vieningumą.⁸ Šiam tikslui reikalinga politinė lyderystė, kuri „padėtų stiprinti ES bendradarbiavimą, įveikti iššūkius ir įgyvendinti bendrus tikslus.“⁹

Lyderystę ir stabilumą ES krizių metu istoriškai užtikrino Prancūzija ir Vokietija. Kartu šios dvi didžiausios ES šalys įvairiais etapais veikė kaip „variklis“ (angl. *motor* arba *engine*), skatindamos Europos integraciją ir dažnai atlikdavo svarbų vaidmenį esminių ES sprendimų priėmime – pavyzdžiui, dėl Europos bendrosios rinkos ar bendros valiutos – euro – įvedimo. Ypatingus šio tandemo santykius ir įtaką ES geriausiai paaiškina Ulrich Krotz ir Joachim Schild išplėtotas įtvirtinto dvišališkumo (angl. *embedded bilateralism*) principas,¹⁰ kurį abi valstybės puoselėja nuo 1963 m. pasirašytos Eliziejaus sutarties. Įprasta teigti, kad „nors Prancūzijos ir Vokietijos susitarimas nėra susitarimas tarp visų 27 ES šalių, tačiau jokio susitarimo tarp bloko valstybių būti negali, jei dėl to nesutaria Prancūzija ir Vokietija.“¹¹ Šio tandemo sėkmė dažniausiai pasireiškia tokiu principu – jeigu Paryžiui ir Berlynui pavyksta skirtingus požiūrius priartinti prie bendro sutarimo ir rasti kompromisą, jis, tikėtina, tiks ne tik šioms šalims, bet ir visai ES.¹²

Atsižvelgiant į tai, suprantama, kodėl, siekiant greitų ir ryžtingų veiksmų kovoje su klimato kaita, iš Prancūzijos ir Vokietijos tikimasi ypatingos lyderystės – suderinti veiksmus aplinkosaugos srityje dviejų didžiausių ES ekonomikų kurį laiką prašo aktyvistai, nevyriausybinės organizacijos,¹³ apie potencialą kalbama ir akademinėje literatūroje – manoma, kad abi šalys šioje srityje gali nustatyti bendrą ilgalaikę viziją, kuri tiktų ir ES institucijoms, ir VN, o tai „užtikrintų bloko vieningumą ir sustiprintų ES kaip pasaulinės klimato lyderės vaidmenį.“¹⁴ Abi valstybės savo ruožtu pabrėžia būtinybę veikti vieningai aplinkosaugos klausimais,¹⁵ šį tikslą užtikrinusios ir 2019 m. pasirašytoje vadinamojoje Acheno sutartyje.¹⁶ Dabartinis Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas ir

⁸ Charles Grant „Can France and Germany steer Europe to success?“, *CER Annual Report 2019*, 2020-02-06, 4 <<https://www.cer.eu/about/annual-report/2019>> [žiūrėta 2023-04-26]

⁹ Ulrich Krotz, Lucas Schramm „Leadership in European crisis politics: France, Germany, and the difficult quest for regional stabilization and integration“, *Journal of European Public Policy*, 2023, 4-5

¹⁰ Ulrich Krotz, Joachim Schild „Shaping Europe: France, Germany, and Embedded Bilateralism from the Elysée Treaty to Twenty-First Century Politics“, *Oxford University Press*, 2013, 340

¹¹ Ulrich Krotz, Lucas Schramm „An Old Couple in a New Setting: Franco-German Leadership in the Post-Brexit EU“, *Politics and Governance* (ISSN: 2183-2463) 2021, Volume 9, Issue 1, 48-58

¹² Grant, „Can France and Germany steer Europe to success?“, 5-6

¹³ „Environmental organisations: German-French climate partnership“, *Der Tagesspiegel/Euractiv*, 2018-11-26 <<https://www.euractiv.com/section/climate-environment/news/environmental-organisations-german-french-climate-partnership/>> [žiūrėta 2023-03-10]

¹⁴ Joachim Schild „Mission Impossible? The Potential for Franco-German Leadership in the Enlarged EU“, *JCMS*, 2010, Volume 48, Nr. 5, 1367–1390 <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02117.x>> [žiūrėta 2023-04-17]

¹⁵ „France and Germany call for greater effort to curb climate change“, *Financial Times*, 2017-11-15 <<https://www.ft.com/content/62219ee8-ca23-11e7-ab18-7a9fb7d6163e>> [žiūrėta 2023-03-11]

¹⁶ Acheno sutartis, pasirašyta 2019-01-22 (įsigaliojo 2020-01-22), Prancūzijos užsienio reikalų ministerija <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/19-0232-1900417_en_fin_reinschrift_ws_aa105-og_ck_010219_cle079d7b.pdf> [žiūrėta 2023-03-26]

Vokietijos kancleris Olafas Šolcas taip pat vis dažniau klimato kaitą įvardija kaip skubių veiksmų reikalaujančią „krizę“ arba „nepaprastą padėtį“.¹⁷

Vis dėlto, pastaraisiais metais Prancūzija ir Vokietija vėl išgyvena santykių krizę: abejonių kelia ilgalaikiai ginčai dėl vienos svarbiausių klimato kaitos sričių – energetikos politikos, ypač paaštrėję 2022 m. per krizę. Prancūzija kovoja už tai, kad branduolinė energetika – pagrindinis šalies energijos šaltinis – būtų priskirta prie „žaliojo“ sektoriaus, o branduolinis vandenilis sulauktų didesnio pripažinimo atsinaujinančios energetikos srityje. Šiuos planus remia ir grupelė kitų ES šalių. Tuo metu branduolinės energijos atsisakanti Vokietija šiam siekiui prieštarauja ir su kitomis poziciją palaikančiomis VN teigia, jog branduolinės energetikos kaip „švarios“ pripažinimas gali trukdyti įgyvendinti klimato tikslus.¹⁸ Berlynas kliaujasi gamtinėmis dujomis bei anglimi, dėl ko pats sulaukia kritikos, nes taip didinamas išmetamų teršalų kiekis ir atitolinami EŽK tikslai.¹⁹ Nesutariant dėl energetikos, Prancūzijos vadovas Makronas paragino Vokietiją „nesiizoliuoti nuo Europos“.²⁰ Analitikai svarsto, ar, esant ir daugiau nesutarimų dėl klimato tikslų įgyvendinimo, nemažta jau patvirtintos ES žaliosios darbotvarkės ambicijos, ar Vokietija neteikia daugiau pirmenybės nacionaliniams, o ne ES prioritetams, taip užduodama neigiamą toną kitoms VN.²¹

Per šešis dešimtmečius Prancūzija ir Vokietija išgyveno ir sudėtingų santykių etapų, todėl kai kurie autoriai apskritai abejoja, ar galima diskutuoti apie tokios dvišalės lyderystės pastovumą, kiek stipriai ji priklauso nuo aplinkybių ir kas tuo metu vadovauja valstybėms, taip pat pabrėžiamas didesnis Vokietijos vaidmuo šiame tandeme,²² o ypač po ES plėtros (2004 – 2013 m.) akademikai ėmė svarstyti apie Prancūzijos – Vokietijos blėstančią įtaką ir galimą naują jėgų balansą, pavyzdžiui, Rytų Europoje.²³ Taip pat svarstoma, kad Prancūzijos – Vokietijos duetas reikšmingas tik „aukštosios politikos“ (angl. *high politics*) klausimais, tuo metu aplinkosauga įprastai priskiriama „žemosios politikos“ (angl. *low politics*) sričiai ir čia šalių vaidmuo pasireiškia menkai.²⁴ Nepaisant

¹⁷ Pavyzdžiui, O. Šolco ir E. Makrono pasisakymai „Twitter“ oficialiose paskyrose: <<https://twitter.com/Bundestkanzler/status/1559231237595734018>>;

<<https://twitter.com/EmmanuelMacron/status/1454779934233305088>> [žiūrėta 2023-04-18]

¹⁸ „France-Germany feud heats up over cars and nuclear“, *Politico*, 2023-03-20 <<https://www.politico.eu/article/france-germany-rift-over-cars-nuclear-deepens-ahead-of-eu-summit/>> [žiūrėta 2023-04-26]

¹⁹ „German coal mine clash pits laws against climate“, *AP News*, 2023-01-11 <<https://apnews.com/article/science-germany-climate-and-environment-business-675d37d108cf8a1e66a1ab7079a0e01b>> [žiūrėta 2023-03-12]

²⁰ „Macron vows to preserve Franco-German alliance, warns of 'isolation'“, *Le Monde*, 2022-10-20 <https://www.lemonde.fr/en/europe/article/2022/10/20/macron-vows-to-preserve-franco-german-alliance-after-summit-postponed_6001114_143.html> [žiūrėta 2023-04-14]

²¹ „Anger at Germany as vote to finalise combustion engine ban is delayed“, *Euractiv*, 2023-03-03 <<https://www.euractiv.com/section/road-transport/news/anger-at-germany-as-vote-to-finalise-combustion-engine-ban-is-delayed/>> [žiūrėta 2023-05-12]

²² William E. Paterson „5 Did France and Germany Lead Europe? A Retrospect“, kn. *Leaderless Europe*, sud. Jack Hayward, Oxford, 2008, 107-109 <<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199535026.003.0006>> [žiūrėta 2023-04-18]

²³ Schild „Mission Impossible?“, 1368

²⁴ Adrienne Héritier et al. „Ringing the changes in Europe: Regulatory Competition and the Transformation of the State: Britain, France, Germany“, *W. de Gruyter*, 1996 (2011), cituota iš Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink, Maurizio Di Lullo,

nuogaštavimų, kiti autoriai teigia, kad perspektyvios alternatyvos Prancūzijos – Vokietijos tandemui dar neatsirado, atkreipia dėmesį į šių valstybių ekonomikas, dėl kurių jos natūraliai užima lyderio poziciją,²⁵ todėl kalbėti apie tandemo įtaką ES sprendimams tebėra reikšminga.²⁶

Iki šiol akademinėje literatūroje daugiausia dėmesio skirta atskirai Prancūzijos arba Vokietijos klimato lyderystei, tuo metu dvišalė lyderystė analizuota nedaug. Augant klimato kaitos problemai, tai tirti svarbu, nes veiksminga dvišalė lyderystė gali turėti įtakos didesnei ES vidinei darnai ir spartesniems bendriems veiksams siekiant išspręsti vis aštrėjančius aplinkosaugos klausimus. Prancūzija ir Vokietija pabrėžia bendradarbiavimo būtinybę sprendžiant klimato problemas, tačiau išlieka neaišku, kaip abi šalys išreiškia šią lyderystę, kokie veiksniai lemia jos efektyvumą ir ribotumą.

Atsižvelgiant į probleminį kontekstą, **darbo tikslas** – pasitelkus lyderystės teoriją ir įtvirtinto dvišališkumo principą, išsiaiškinti, kaip Prancūzija ir Vokietija išreiškia dvišalę lyderystę sprendžiant klimato kaitos problemas.

Tikslui pasiekti apsibrėžiami **uždaviniai**:

1. Išanalizavus jau atliktus mokslinius darbus, įvertinti, kas iki šiol rašyta apie Prancūzijos ir Vokietijos požiūrius į klimato kaitą bei dvišalį bendradarbiavimą klimato srityje;
2. Pasitelkus lyderystės teoriją ir įtvirtinto dvišališkumo principą, išskirti esminius efektyvios lyderystės kriterijus;
3. Atlikti tyrimą ir išanalizuoti, kaip išskirti kriterijai pasireiškia Prancūzijos – Vokietijos dvišaliuose veiksmuose sprendžiant klimato kaitos problemas;
4. Įvertinti, kaip pagal išskirtus lyderystės kriterijus pasireiškia Prancūzijos – Vokietijos dvišalė klimato lyderystė.

Šiame darbe teorinis pagrindas konstruojamas pasitelkiant kelias prieigas ir konceptus. Pirmiausia, pasitelkiama **lyderystės teorija**. Kadangi nėra vieno išsamaus ir visa apibendrinančio modelio, kuris galėtų paaiškinti, kas lemia lyderių efektyvumą ar veiksmų ribotumą, remiamasi keliais akademinėje literatūroje išskirtais lyderystės tipais ir stiliais – šiuo atveju lyderystę tarptautiniuose santykiuose nagrinėjančio Oran R. Young, bei lyderystę klimato politikoje tiriančių

„The European Council, the Council and the Member States: changing environmental leadership dynamics in the European Union“, *Environmental Politics*, Volume 28, 2019 - Issue 2: The Future of European Union Environmental Politics and Policy, 252 <<https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1549783>> [žiūrėta 2023-04-15]

²⁵ Jonas Tallberg „Bargaining Power in the European Council“, *Journal of Common Market Studies*, 46 (3), 2008, 688 <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2008.00798.x>> [žiūrėta 2023-04-15]

²⁶ Arjen Boin et al. „The politics of crisis management: Public Leadership under pressure“, *Governing After Crisis*, Cambridge University Press, 2017, 3–22 <<https://www.cambridge.org/core/books/governing-after-crisis/governing-after-crisis/5D1DE2B9F5514C4C620DCB8440DE7432>> [žiūrėta 2023-04-18]

Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink ir James Connelly, Joyeeta Gupta ir Michael Grubb aiškinimais. Toliau, remiantis U. Krotz ir J. Schild **įtvirtinto dvišališkumo** konceptu, siekiama išsiaiškinti, kas lemia ypatingą Prancūzijos – Vokietijos ryšį ir įtaką ES, kodėl dvišalė partnerystė kartais veikia nuosekliau ir veiksmingiau, o kartais – ne. Abi prieigas sieja lyderystei reikalingi veiksniai arba kriterijai, kurie ir bus esminiai empirinės analizės dėmenys.

Tyrimas atliekamas pasitelkus **kokybinę dokumentų ir turinio analizę**, nagrinėjant pirminius ir antrinius šaltinius: vyriausybių, ministerijų dokumentus, bendras deklaracijas, lyderių pasisakymus, pranešimus spaudai, žiniasklaidos straipsnius. Pasirinktas laikotarpis – nuo 2019 m., kai buvo pasirašyta Acheno sutartis ir pristatytas EŽK, iki 2023 m. Prancūzijos ir Vokietijos lyderių dvišalio susitikimo per 60-ąsias Eliziejaus sutarties metines, taip turint galimybę išanalizuoti abiejų šalių veiksmus dėl klimato COVID-19 pandemijos ir Rusijos karo Ukrainoje sukeltos energetinės krizės kontekste. Darbe atsižvelgiama į politinę kaitą, Prancūzijoje į valdžią 2017 m. atėjus Emanueliui Makronui, o Vokietijoje ilgametę kanclerę Angelą Merkel 2021 m. pabaigoje pakeitus Olafui Šolcui, kurio koalicinėje vyriausybėje – ir žaliųjų partija. Tačiau daugiau dėmesio pačių politinių lyderių dinamikai nebus skiriama, nes nauja vadovų pora – Makrono ir Šolco – susiformavo sąlyginai neseniai.

Atsižvelgiant į vis pragaištingesnes klimato prognozes, augantį spaudimą pasaulio lyderiams ir pastarųjų metų krizes bei Prancūzijos ir Vokietijos nesutarimus, praktinis šio **darbo aktualumas** – didelis, kadangi šalių veiksmai atspindi, kaip efektyviai yra tariamasi dėl įsipareigojimų ir kaip greitai jie vykdomi siekiant užkirsti kelią pasaulinei katastrofai bei kas gali tai riboti. Panašiu principu, taikant lyderystės teorijoje išskirtus kriterijus, jau yra atlikta pora darbų, tiriančių Prancūzijos – Vokietijos dvišalę partnerystę.²⁷ Tačiau šio magistro darbo mokslinis privalumas – platesniame kontekste analizuojami nauji duomenys, taip pat išskirti papildomi svarbūs lyderystės veiksniai, leisiantys papildyti tyrimų lauką ir išsamiau įvertinti, kaip, atsižvelgiant į pastarųjų metų ES iššūkius, atnaujintą bendradarbiavimo sutartį pasirašiusios Prancūzija ir Vokietija išreiškia lyderystę klimato srityje. Lyderystės teorija akademinėje literatūroje yra naudojama retai dėl savo neapibrėžtumo, nors ES vaidmuo tarptautinėje klimato arenoje per lyderystės prizmę analizuojamas vis dažniau. Vis dėlto,

²⁷ Pavyzdžiui, Roman Mauroschat „From Meseberg to Brussels: Franco-German leadership in EU climate policy and the European energy transition“ (Magistro darbas, Europos kolegija, 2020), 80 <https://www.researchgate.net/publication/346426856_From_Meseberg_to_Brussels_Franco-German_leadership_in_EU_climate_policy_and_the_European_energy_transition> [žiūrėta 2023-03-10] ir José Pedro Catalão Rolhas da Rosa „The Franco-German Leadership in the European Union’s Common Security and Defence Policy: A critical analysis of the Franco-German defence contributions to the EU“, (Magistro darbas, Lisabonos universitetas, 2020), 85 <<https://repositorio.iscte-iul.pt/handle/10071/21789>> [žiūrėta 2023-03-10]

siekiant geriau pažinti šį fenomeną, toks konceptas yra pasirinktas analizuojant Prancūzijos ir Vokietijos dvišalį bendradarbiavimą.

Reikšminga patikslinti toliau darbe vartojamas kelias sąvokas:

- **ES klimato politika** apibūdinama kaip bendros ES institucijų ir VN pastangos sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą į aplinką ir žmogaus veiklos poveikį klimato kaitai. Taip pat siekiama didinti žmonijos atsparumą klimato kaitos padariniams – skatinti prisitaikymą, taip pat ir ekonomikos pritaikymą tvarių tikslų įgyvendinimui (šią strategiją užtikrina EŽK).²⁸ Klimato politika apima daugybę sričių, nuo išmetamų teršalų iki energetikos politikos, vandens taršos, miškų išsaugojimo, žemės ūkio, pastatų šildymo ir t.t. Darbe taip pat sinonimiškai pavadinta „aplinkosaugos politika“, „žalioji politika“. Darbo rėmuose analizuojamos į EŽK patenkančios iniciatyvos.
- **Prancūzijos – Vokietijos dvišaliai santykiai** akademiniuose šaltiniuose vadinami skirtingai: „tandemu“, „duetu“, „pora“, „ašimi“, „varikliu“, „partneryste“, „bendradarbiavimu“. Nesant vieningam nutarimui, kokį terminą vartoti tikslingiausia, visi šie žodžiai darbe bus vartojami kaip sinonimai, turint omenyje ypatingą abiejų šalių santykį ir įtaką.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

Pasaulinė klimato kaitos padarinių suvaldymo architektūra po 2015 m. Paryžiaus susitarimo susitelkė į politinių veiksmų vaidmenį nacionaliniu lygmeniu,²⁹ o kertinis šių pastangų akmuo tebėra nacionalinės politikos ambicijos.³⁰ Tiesa, Paul Tobin, tirdamas ekonomiškai išsivysčiusias valstybes aplinkosaugos srityje, pabrėžia, kad būtent ES šalys istoriškai išsiskiria ambicingesnėmis klimato politikomis. Tam įtakos gali turėti pačios ES egzistavimas – aplinkosauga vertinama kaip viena geriausiai ir ilgiausiai ES išvystytų sričių, o ES klimato tikslus beveik visuomet pavyksta perkelti į VN politikas.³¹ Be to, ES tarptautinėje arenoje jau kelis dešimtmečius yra įsitvirtinusi kaip kalbėtoja „vienu balsu“, pati save pozicionuojanti kaip klimato lyderę (B. Kilian, O. Elgström, 2014; S. Oberthür, C. Dupont, 2021). Kita vertus, ambicingos šalių klimato politikos priklauso ir nuo daugybės vidinių preferencijų, pačių šalių atsakomybės, visuomenės ir politinių partijų požiūrio į šią problemą.

²⁸ „Environment policy: general principles and basic framework“, Europos Parlamentas <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>> [žiūrėta 2023-05-14]

²⁹ Karoline Steinbacher, Michael Pahle, M. „Leadership and the Energiewende: German Leadership by Diffusion“, *Global Environmental Politics*, 2016, 16 (4), 70 <https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00377> [žiūrėta 2023-04-15]

³⁰ Paul Tobin, „Leaders and Laggards: Climate Policy Ambition in Developed States“, *Global Environmental Politics*, 2017; 17 (4), 28 <https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00433> [žiūrėta 2023-04-15]

³¹ Andrew J. Jordan, Duncan Liefferink, sud. „The Europeanization of National Environmental Policy“, *Environmental Policy in Europe*, Routledge, 2004, 2-4 <<https://doi.org/10.4324/9780203449004>> [žiūrėta 2023-04-15]

Prancūzija ir Vokietija įvardijamos kaip „natūraliai svarbios“ klimato veikėjos, atsižvelgiant į jų dydį, struktūrinę galią, pastangas laikytis tarptautinių klimato išipareigojimų,³² diplomatines galimybes: abi šalys tiesiogiai dalyvauja G7 ir G20 pasaulio lyderių susitikimuose, kur aplinkosaugos klausimai reguliariai aptariami pastaruosius du dešimtmečius, kai mažesnės ES valstybės atstovaujamos per ES institucijas, ginant bloko bendrus interesus.³³ Vis dėlto, akademinėje literatūroje atskirai nagrinėjant šalių klimato ambicijas ir požiūrį į aplinkosaugą, lydere arba klimato pioniere dažniau įvardijama Vokietija. Šios šalies vaidmenį analizuojantis Martin Jänicke teigia, kad Vokietija tokią poziciją „užsitvirtino perkopdama Kioto protokolo antrojo etapo (2008-2012 m.) užsibrėžtus tikslus, taip pat sparčiai išaugus atsinaujinančios energijos naudojimui.“ Atsinaujinančios energetikos skatinimas, kuriuo paremta Energetikos perėjimo politika (vok. *Energiewende*)³⁴, yra vienas kertinių ambicingos Vokietijos klimato politikos dėmenų.³⁵

Kiti autoriai išskiria ir ankstesnius etapus – Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink ir Maurizio Di Lullo teigia, kad po Danijos prisijungimo prie ES 1973 m., Vokietija buvo viena iš „žaliojo trejeto“ valstybių (kartu su Nyderlandais), lyderių sudėtyje išliko ir „žaliajam trejetui“ išaugus į „žaliąjį šešetą“ po 1995 m. Austrijos, Suomijos ir Švedijos prisijungimo. Dėl skirtingų politikų ši valstybių grupė nebuvo pastovi, tačiau „žaliosios“ VN glaudžiai dirbo su specifinėmis aplinkosaugos problemomis.³⁶ Įvairiais etapais nuo nacionalinės klimato politikos atsiradimo 9-ojo dešimtmečio pabaigoje, Vokietija suteikė žinių bazę formuojant bendrą ES klimato politiką (iki 1990 m.), po to patyrė reikšmingą išmetamų teršalų sumažėjimą dėl neefektyvių Rytų Vokietijos pramonės įmonių uždarymo po susijungimo.³⁷ Vėliau Vokietija išreiškė politinę lyderystę tarptautiniuose formatuose (Vokietija reguliariai iškeldavo aplinkosaugos problemas G7 ir G20 susitikimuose, priešingai nei Prancūzija³⁸), ekonominę lyderystę demonstravo investuodama į inovacijas. Dėl to šalis vertinama ne tik kaip lyderė, bet ir pionierė.³⁹

³² „Sweden, Germany and France are the EU’s climate leaders, says study“, *World Economic Forum*, 2017-06 <<https://www.weforum.org/agenda/2017/06/sweden-germany-france-climate-leaders/>> [žiūrėta 2023-03-10]

³³ Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink, Maurizio Di Lullo, „The European Council, the Council and the Member States“, 260

³⁴ „Energiewende“ – Vokietijos vyriausybės parengtas politinis, ekonominis ir technologinis projektas, kuriuo siekiama iki 2050 m. pereiti prie mažai anglies dvideginio generuojančios ir atsinaujinančiais ištekliais paremtos energetikos. Daugiau: Energijos konceptas, Vokietijos ekonomikos ir technologijų ministerija, 2010-09-28, 36 <<https://www.osce.org/files/f/documents/4/6/101047.pdf>> [žiūrėta 2023-04-16]

³⁵ Martin Jänicke „Trend-Setters in Environmental Policy: the Character and Role of Pioneer Countries“, *European Environment*, 15, 2005, 139 <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/eet.375>> [žiūrėta 2023-04-15]

³⁶ Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink, Maurizio Di Lullo, „The European Council, the Council and the Member States“, 260

³⁷ Kathryn Harrison, Lisa M. Sundstrom „The Comparative Politics of Climate Change“, *Global Environmental Politics*, 2007; 7 (4), 4 <<https://doi.org/10.1162/glep.2007.7.4.1>> [žiūrėta 2023-04-15]

³⁸ *Ibid*

³⁹ Rüdiger Wurzel, James Connelly, Duncan Liefferink, sud. „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, *Routledge*, 2018, 336

Tokią Vokietijos poziciją lėmė ir svarbios vidinės sąlygos – pirmiausia, politinės. Žaliųjų partija, Bundestange atstovaujama nuo 1983 m., turi didelės įtakos politinių veikėjų sutarimui dėl aplinkosaugos klausimų svarbos.⁴⁰ Be to, aštuntojo dešimtmečio pradžioje Vokietijoje vyko „žalieji judėjimai“ – didelė dalis profesinių sąjungų buvo tuometinių „ekologinės modernizacijos“ koalicijų šalininkai. Tai paaiškina stiprią teisinę paramą atsinaujinantiems energijos šaltiniams Vokietijoje.⁴¹ Ekologinės modernizacijos sampratą, kuria vadovaujasi Vokietija, išskirti svarbu, nes šis diskursas vyrauja ir ES klimato politikoje⁴² – aplinkosauginį diskursą tyrinėjančio Maarten Hajer teigimu, suinteresuotoms grupėms apsimoka dalyvauti aplinkosaugos veiklose, nes tai yra naudinga.⁴³

Ne mažiau svarbus ir visuomenės bei žiniasklaidos dėmesys aplinkosaugai. Vokietijos žmonės klimato iššūkius vertina kaip moralinę problemą, už kurią atsakingas kiekvienas asmuo. Šalies žiniasklaidos diskursas tai atliepia, pabrėždamas, kad kova su klimato kaitos padariniais yra visuomenės pareiga.⁴⁴ Taigi, iš Vokietijos tikimasi papildomo „žaliojo impulso“ didinant klimato ambicijas visos ES lygmeniu, tačiau Liefferink et al. pabrėžia, kad tokia veikėja kaip Vokietija dėl išoriškai „novatoriško“ elgesio (keldama vidaus politiką ES ar tarptautiniu lygmeniu) kartais turi sunkumų įgyvendinti įsipareigojimus⁴⁵ (pvz., nepasiektas tikslas iki 2020 m. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą 40%.⁴⁶). Klausimų dėl visapusiškos efektyvaus įgyvendinimo strategijos kelia ir pati *Energiewende* politika.⁴⁷

Tuo metu vertindami, ar Prancūzija gali būti pavadinta klimato lydere, akademikai yra skeptiškesni. Joseph Szarka teigia, kad Prancūzija gali didžiuotis savo sąlyginai nedideliu teršalų išmetimu į aplinką, daugiausia dėl 7-8-ajame dešimtmetyje sukeltos revoliucijos pradėjus naudoti hidroelektrines, o vėliau – atominę energiją, tačiau to šalis nuosekliai nesiekė, todėl „klimato pioniere“ šioje srityje tapo „netyčia“.⁴⁸ „Lyderės be didesnių ambicijų“ suvokimą labiau išplėtoja Pierre Bocquillon ir Aurélien Evrard – nors išskiria Prancūzijos diplomatinę sėkmę priimant ambicingą Paryžiaus susitarimą 2015 m. COP21 konferencijoje, kartu autoriai pabrėžia, kad

⁴⁰ Martin Jänicke „Germany: innovation and climate leadership“, kn. „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, sud. Rüdiger Wurzel, James Connelly, Duncan Liefferink, 114

⁴¹ Jänicke, „Trend-Setters in Environmental Policy“, 136

⁴² Jänicke, „Germany: innovation and climate leadership“, 114

⁴³ Maarten A. Hajer „The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process“, JAV: Oxford University Press, 1995

⁴⁴ Sabine Caillaud, Silvia Krauth-Gruber, Virginie Bonnot „Facing Climate Change in France and Germany: Different Emotions Predicting the Same Behavioral Intentions?“, *Ecopsychology*, 11(1), 2019, 49–58 <<https://doi.org/10.1089/eco.2018.0060>> [žiūrėta 2023-04-16]

⁴⁵ Duncan Liefferink et al. „Leaders and laggards in environmental policy: a quantitative analysis of domestic policy outputs“, *Journal of European Public Policy*, 16:5, 2009, 677-700 <https://doi.org/10.1080/13501760902983283> [žiūrėta 2023-04-16]

⁴⁶ Jänicke, „Germany: innovation and climate leadership“, 127

⁴⁷ Steinbacher, Pahle „Leadership and the Energiewende: German Leadership by Diffusion“, 86

⁴⁸ Jozeph Szarka „From inadvertent to reluctant pioneer? Climate strategies and policy style in France“, *Climate Policy*, 5:6, 629 <<https://doi.org/10.1080/14693062.2006.9685583>> [žiūrėta 2023-04-16]

Prancūzijos vyriausybės ir administracijos pastangos reikšti lyderystę rodant pavyzdį daugiausia yra formuojamos diplomatinio prestižo – iš esmės Prancūzija „rodo tendenciją būti sekėja, o ne pokyčių iniciatorė.“⁴⁹

Tai daugiausia lemia neatitikimas tarp politikų retorikos ir įsipareigojimų bei realaus tikslų įgyvendinimo. Į klimato problemas Prancūzija atkreipė dėmesį aštuntojo dešimtmečio pradžioje, kai 1972 m. Paryžiaus aukščiausiojo lygio susitikime (tuomet Prancūzijai pirmininkaujant Europos Ekonominei Bendrijai), teigiama, prasidėjo ES klimato politikos vystymasis. Šalyje tuo metu nebuvo nusistovėjusio aplinkosaugos teisės aktų rinkinio, palyginti su kitomis ES valstybėmis, šie klausimai vidaus politinėje darbotvarkėje nebuvo itin svarbūs.⁵⁰ Nors visuomenė jau 1998 m. įvardijo klimato problemą kaip vieną svarbiausių, o 2002 m. sakydamas kalbą prezidentas Žakas Širakas teigė, kad „mūsų namai dega, o mes gręžiojamės kitur“, Prancūzijai nepavyko įgyvendinti nei aplinkosauginio mokesčio, nei dvideginio rinkos ar atsinaujinančios energetikos tarifų planų – priešingai, planai didinti degalų akcizą 2018 m. paskatino Geltonųjų liemenių judėjimą šalyje.⁵¹

Nors Prancūzija, kaip ir kitos VN, priima ir įgyvendina ES teisės aktuose numatytas klimato politikos priemones, „šalies vidinis politinis ir institucinis kontekstas, kartu su valstybės vadovaujama derybų tradicijomis tam tikrose srityse, ypač pramonės sektoriuje, turi didelį poveikį konkrečių priemonių pritaikymui.“ Tai teigiantis Henry Buller išskiria bent kelias sritis, tarp jų – vandens apsaugą bei greitkelio tunelio statybas Pirėnų nacionaliniame parke devintajame dešimtmetyje – kur pasireiškė Prancūzijos ir ES teisės aktų neatitikimai.⁵² Nors šiais atvejais Prancūzija turėjo peržiūrėti savo nacionalinius teisės aktus, tačiau Buller daro išvadas, jog Prancūzijoje aplinkosaugos politinę darbotvarkę ir struktūrinius sprendimų pritaikymus iš esmės pirmiausia lemia nacionaliniai prioritetai, tuo metu „tiesioginei ar netiesioginei ES įtakai dėmesio skiriama mažai, nors ši tendencija neapsiriboja vien aplinkos politikos sritimi“.⁵³

Verta paminėti, kad Prancūzijos klimato politika taip pat vadovaujasi „ekologinės modernizacijos“ principu, tačiau akademinėje literatūroje tai nėra taip konkrečiai apibrėžta kaip Vokietijos atveju. Analizuojant visuomenės dabartinį požiūrį į klimato kaitą, prancūzai tai labiau vertina kaip svarbią politinę, bet ne moralinę dilemą, tuo metu žiniasklaida kreipia dėmesį į socialinius palyginimus, pavyzdžiui, kurioje šalyje išmetama daugiausia teršalų į aplinką, arba

⁴⁹ Pierre Bocquillon, Aurélien Evrard „French climate policy: diplomacy in the service of symbolic leadership“, kn. „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, sud. Rüdiger Wurzel, James Connelly, Duncan Liefferink, 98-113

⁵⁰ Henry Buller „France: Getting between the vertical“, kn. „Environmental policy in Europe: The Europeanization of National Environmental Policy“, sud. Andrew J. Jordan, Duncan Liefferink, *Routledge*, 2004, 83

⁵¹ Bocquillon, Evrard „French climate policy“, 102

⁵² Buller, „France: Getting between the vertical“, 86-87

⁵³ *Ibid*, 95

pabrėžia skirtumus tarp ekonomiškai labiau ir mažiau pažengusių valstybių.⁵⁴ Taigi, Prancūzijai parodyti save kaip klimato lyderę pavyksta retsykais, tačiau jos vaidmuo klimato srityje neretai labiau atsainus, susitelkęs į vidinius klausimus nei visa apimantis ar įtraukiantis.⁵⁵

Ankstesniais dešimtmečiais bendras Prancūzijos – Vokietijos partnerystės vaidmuo klimato srityje beveik nenagrinėtas. Dėl skirtingų aplinkosaugos (ypač energetikos) prioritetų, priemonių ir reguliavimo stiliaus, Adrienne Héritier, Christoph Knill ir Susanne Mingers teigė, kad Prancūzijos ir Vokietijos dvišalis bendradarbiavimas neturi didelės reikšmės ES klimato politikai.⁵⁶ Tai svarbus aspektas – kadangi klimato kaita yra kompleksinė problema, apimanti keletą skirtingų sričių, taip pat glaudžiai susijusi su šalies vidaus ekonomika,⁵⁷ nėra lengva visapusiškai įvertinti, kiek dvišalis bendradarbiavimas gali turėti įtakos klimato planų įgyvendinimui.

Ieškant naujų darbų šia tema, aptiktas tik vienas R. Mauroschat magistro darbas. Išnagrinėjęs Mesebergo klimato darbo grupių, kuriose dalyvauja Prancūzijos ir Vokietijos pareigūnai, veiklą 2018 – 2020 m., autorius padarė išvadą, kad šie susitikimai suteikė postūmį EŽK įtvirtinimui ir Atsigavimo fondo sukūrimui. Jo teigimu, dvišalis tandemas lyderystę išreiškia simboliškai, o ateityje turi potencialo tapti aktyvių veiksmų „stūmėju“ (angl. *pusher*).⁵⁸ Potencialą sėkmingai lyderystei klimato srityje išvelgia ir Prancūzijos – Vokietijos bendradarbiavimą išsamiai nagrinėjantis Joachim Schild (2010). Tirdamas šios poros galimai sumažėjusią įtaką ES po plėtros 2004 ir 2007 m., tyrėjas aplinkosaugą išskiria kaip sritį, kurioje gali sutapti keli sėkmingą lyderystę nulemiantys akcentai: bendra ilgalaikė vizija, palaikymas iš šalių visuomenių, VN ir ES institucijų. Jo manymu, abi šalys gali „imtis lyderystės rodant pavyzdį“ (angl. *leadership by example*), tačiau tuomet, kai jos „ne tik deklaruos, bet ir realiai įgyvendins griežtas klimato strategijas.“⁵⁹

Skirtingai akademikų vertinama Prancūzijos ir Vokietijos lyderystė aplinkosaugos srityje ir mažai ištyrinėtas dvišalio bendradarbiavimo klimato srityje klausimas kelia intrigą ir suteikia pagrindą šiai analizei. Be to, 2019 m. Prancūzija ir Vokietija pasirašė naują – Acheno – sutartį, kurioje numatė aukšto lygio dvišalio bendradarbiavimo energetikos ir klimato srityje stiprinimą, ypač nacionalinių planų.⁶⁰ Tais pačiais metais pristatytas ir EŽK – ambicingas politinių iniciatyvų rinkinys, siekiant tapti klimatui neutraliu žemynu iki 2050 m. Šiame kontekste, atsižvelgiant ir į netrukus ES

⁵⁴ Caillaud, Krauth-Gruber, Bonnot „Facing Climate Change in France and Germany“, 49-58

⁵⁵ Szarka „From inadvertent to reluctant pioneer?“, 636

⁵⁶ Héritier, Knill, Mingers „Ringing the changes in Europe“, cituota iš Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink, Maurizio Di Lullo, „The European Council, the Council and the Member States: changing environmental leadership dynamics in the European Union“, 252

⁵⁷ M. T. J. Kok, H. C. de Coninck „Widening the scope of policies to address climate change: directions for mainstreaming“, *Environmental Science & Policy*, 2007, Vol. 10, Nr. 7–8, 587-599 <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901107000792>> [žiūrėta 2023-01-12]

⁵⁸ Mauroschat, „From Meseberg to Brussels“, 65

⁵⁹ Schild, „Mission Impossible?“ 1367–1390

⁶⁰ Acheno sutartis, pasirašyta 2019-01-22 (įsigaliojo 2020-01-22)

ir visą pasaulį užklupusias sveikatos ir geopolitines krizes, įdomu įvertinti, kaip abi valstybės išreiškia dvišalį bendradarbiavimą šioje srityje ir kokie aspektai gali jį riboti. Atlikti tyrimai rodo, kad Prancūzijos ir Vokietijos lyderystės ir poveikio potencialas yra didžiausias, jei „abi šalys turi bendrą tikslą, kaip spręsti problemą, nors ir gali pradėti link jo eiti nuo skirtingų politinių pozicijų.“⁶¹

2. TEORINIS PAGRINDAS

Politinę lyderystę analizuojantis Magnus G. Schoeller stebisi, kad nors viešasis diskursas ir politikos mokslininkai lyderystės problematikai priskiria svarbų vaidmenį, per ilgus šio koncepto tyrinėjimo metus „nesusiformavo vieninga teorija, galinti paaiškinti politinės lyderystės atsiradimą ir įtaką“.⁶² Iš tiesų, lyderystę vienareikšmiškai paaiškinti nelengva dėl daugybės aspektų, pirmiausia – jos nepastovumo, ypač tokioje sudėtingoje struktūroje kaip ES. Remdamasis amerikiečių politikos mokslininku Robertu C. Tucker, prancūzų tyrėjas Jean Blondel (1987) teigia, kad lyderystė apibūdina veikimą, kai „iniciatyvos besiiimantys veikėjai, įvertinę situaciją, parengia veiksmų planą ir sutelkia kitus veikėjus, kad pasiektų bendrus tikslus.“⁶³ Jau anksčiau pastebėta, kad lyderystės poreikis labiausiai kyla sprendžiant didžiules visuomenę paveikiančias krizes. Tai plačiai pritaikoma nagrinėjant Prancūzijos ir Vokietijos dvišalį bendradarbiavimą – Lucas Schramm ir Ulrich Krotz teigia, kad krizių, grasinančių ES destabilizavimui, metu, įprastai atsiranda šios dvišalės lyderystės „paklause“.⁶⁴ Tačiau Blondel teigia, kad lyderiai ilgainiui tapo svarbūs nuolat, kad padėtų prižiūrėti visuomenės „vystymosi“ procesą šiuolaikiniame pasaulyje, taip pabrėždamas išaugusį teigiamą požiūrį į lyderystės koncepto nagrinėjimą.⁶⁵

Šioje darbo dalyje apžvelgiami pagrindiniai lyderystės koncepto ypatumai, tipai ir stiliai, neliečiant asmenybių kaip lyderių sampratos. Siekiant suvokti platesnį lauką, įtraukiami ir lyderystės tipai, taikomi konkrečiai aplinkosaugos srityje. Vėliau, pasitelkiant Prancūzijos ir Vokietijos bendro veikimo – įtvirtinto dvišališkumo – principą, aiškinama, kaip šis tandemas reiškia lyderystę ES. Abi šias prieigas sieja tiek lyderystės teorijoje, tiek ID koncepte išskiriami esminiai lyderystei reikalingi veiksniai – **kriterijai**. Juos apsibrėžus, toliau jie bus pasitelkti tyrime, siekiant įvertinti, kaip, sprendžiant aplinkosaugos problemas, pasireiškia Prancūzijos ir Vokietijos lyderystė.

⁶¹ Krotz, Schild „Shaping Europe“, 27-28

⁶² Magnus G. Schoeller „Explaining Political Leadership: The Role of Germany and the EU Institutions in Eurozone Crisis Management“ (Daktaro disertacija, European University Institute, 2016), 27-29

⁶³ Jean Blondel „POLITICAL LEADERSHIP: Towards a General Analysis“, London; Beverly Hills, SAGE, 1987, 16-17

⁶⁴ Schramm, Krotz „Leadership in European crisis politics“, 2023, 26

⁶⁵ Blondel, „POLITICAL LEADERSHIP: Towards a General Analysis“, 37

2.1. Lyderystės samprata tarptautiniuose santykiuose ir klimato politikoje

Vienas lyderystės tyrimų pradininkų James MacGregor Burns (1978) politinę lyderystę apibūdina kaip **veikėjų** ir **sekėjų** (angl. *leaders and followers*) bendradarbiavimą, siekiant įgyvendinti tikslus, naudingus abipusiam tobulėjimui arba realius pokyčius, paremtus vertybiniais tikslais.⁶⁶ Jean Blondel priduria, kad lyderystės neįmanoma atsieti nuo aplinkos, konteksto, kur ji pasireiškia: „tai yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl [lyderystę – K.P.] sunku įvertinti, o dar sunkiau išmatuoti“.⁶⁷ Burns taip pat išskiria du lyderystės stilius – **transformacinį** (angl. *transformational*) ir **transakcinį** (angl. *transactional*). Transformacinė lyderystė aiškina, kaip lyderis ir pasekėjas bendradarbiauja, „kad jų vertybės susilygintų ir abu pasiektų bendrą tikslą“; transakcinis lyderystės konceptas labiau panašesnis į „sandorį, keitimąsi politinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis vertybėmis.“⁶⁸ Politikos mokslininkas Oran R. Young (1991) prisideda prie Blondel minties, kad lyderiai yra tie, kurie „pastangas bando nukreipti į bendrą problemų sprendimą.“ Tai nereiškia užtikrintos sėkmės, tačiau „padidina sėkmingo rezultato tikimybę“.⁶⁹

Nors lyderystės suvokimai skiriasi, juos vienija bendri **kriterijai**. Alistair Cole (2008) teigimu, Prancūzija ir Vokietija jų turi daugiau nei bet kas kitas ES – jie veikia instituciniame, simboliniame, ekonominiame, politiniame lygmenyje.⁷⁰ Todėl reikšminga pasitelkti būtent tokį skirstymą lyderystei įvertinti. Plačiajame kontekste bene dažniausiai su šiuo konceptu yra siejamas „gebėjimas daryti įtaką“. Viena vertus, galima teigti, kad šis sunkiai apčiuopiamas elementas yra tapatus pačios lyderystės apibrėžimui, tačiau lyderystės teorijoje jis suvokiamas kaip „bendrą koncepto sampratą papildantis dėmuo, reiškiantis lemiamos įtakos grupės veikimui darymą, kai veikėjas nukreipia kitų elgesį bendro tikslo link per atitinkamą laikotarpį.“⁷¹ Tam reikalingi **galios ištekliai** (angl. *power resources*), leidžiantys paveikti kitų elgesį taip, kad būtų gautas norimas rezultatas.⁷² Blondel pastebi, kad lyderių ir sekėjų santykiuose lyderiais tampa tie, kurie yra „viršesni“ dėl turimų ekonominių ar

⁶⁶ James MacGregor Burns „Leadership“, 1978, cituojama iš Duncan Liefferink, Rüdiger K.W. Wurzel „Environmental leaders and pioneers: agents of change?“, *Journal of European Public Policy*, 2017, Vol. 24, No. 7, 952-953 <<http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2016.1161657>> [žiūrėta 2023-03-11]

⁶⁷ Blondel, „POLITICAL LEADERSHIP: Towards a General Analysis“, 17

⁶⁸ Burns cit. iš Liefferink, Wurzel „Environmental leaders and pioneers“, 962-963

⁶⁹ Oran R. Young „Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society“, *International Organization*, The MIT Press, 1991, Vol. 45, No. 3, 282-287

⁷⁰ Alistair Cole „Franco-German Relations: From Active to Reactive Cooperation“, *Leaderless Europe*, 2008, 148 <<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199535026.003.0009>> [žiūrėta 2023-04-12]

⁷¹ Schoeller „Explaining Political Leadership“, 31

⁷² Joseph S. Nye „Power and Leadership“, 2010, cituojama iš Magnus G. Schoeller „Explaining Political Leadership: Germany's Role in Shaping the Fiscal Compact“, *European University Institute*, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2014, 3

karinių išteklių.⁷³ Tačiau pabrėžiama, kad galia nėra lyderystės sinonimas – reikia kalbėti apie elgsenos aspektą, kaip galia yra panaudojama tikslui pasiekti.⁷⁴

Nagrinėjant lyderystę tarptautinių santykių kontekste, vienas dažniausiai naudojamų aiškinimų yra sudarytas Young. Tyrėjas šį konceptą išskiria į tris tipus: **struktūrinę, antreprenerinę ir intelektualinę** lyderystę (angl. *structural, entrepreneurial, intellectual leadership*). Pirmasis – struktūrinės lyderystės – tipas daugiausia apima išteklių ir galios aspektą, kurį veikėjai išnaudoja savo derybiniams svertams. Jis yra paremtas asimetrija tarp valstybių, kitaip tariant, jei šalis gali prarasti daugiau, nei kiti, ji gali pasinaudoti savo ištekliais ir vilkinti derybas, nebent kiti pritaro jos preferencijoms. Arba, jei šalis gali laimėti daugiau nei kiti iš susitarimo, ji gali panaudoti savo galias, kad sulauktų pritarimo.⁷⁵

Aiškindamas struktūrinės lyderystės bruožus, Young išskiria ir **vidines aplinkybes**, kurios gali paveikti derybines pozicijas. Jo teigimu, nesutarimai ar pokyčiai valstybėse (politiniame ar visuomenės lygmenyje, taip pat rinkimų metu) gali atitraukti politinių lyderių dėmesį nuo efektyvios lyderystės ir apriboti jų galimybes išreikšti politinę valią, būtiną pasiekti susitarimui.⁷⁶ Klimato politikos kontekste struktūrinės lyderystės tipas taip pat yra aptinkamas. Jį, grįsdami Young klasifikacija, išskiria aplinkosaugos lyderystę tyrinėjantys Rüdiger K.W. Wurzel, Duncan Liefferink ir James Connelly. Anot tyrėjų, klimato politikoje struktūrinė lyderystė daugiausia reiškia ekonominę galią, o taip pat ir valstybės „įnašą“ į konkrečią aplinkosaugos problemą. Kitaip tariant, kuo daugiau šalis išmeta teršalų į aplinką, tuo daugiau potencialo (galios) ji turi sumažinti taršą.⁷⁷

Antreprenerinė lyderystė, anot Young, apima diplomatinės derybų pastangas, kai lyderis siekia daryti įtaką tam tikros problematikos rėminimui, kad būtų pasiektas visiems tinkantis kompromisas. Tai reiškia „darbotvarkės sudarymą, problemų iškėlimą į viešumą, inovatyvius, patrauklius pasiūlymus, pritraukiančius palaikymą.“⁷⁸ Klimato kontekste (ir ne tik), manoma, tokį vaidmenį atlieka EK, siekianti surasti kompromisą, tinkantį visoms bloko šalims. Wurzel et al. taip pat išskiria tokį lyderystės tipą, pabrėždami, kad jis nepritaikomas veiksams, kuriais siekiama susilpninti klimato ambicijas arba išvengti sprendimų klimato klausimais. Klimato srityje šis lyderystės tipas apima normatyvinių ambicijų darną. Anot tyrėjų, lyderiai skatina ambicingų klimato tikslų priėmimą,

⁷³ Blondel, „POLITICAL LEADERSHIP: Towards a General Analysis“, 2

⁷⁴ Schoeller, „Explaining Political Leadership“, 31-32

⁷⁵ Young „Political Leadership and Regime Formation“, 289

⁷⁶ *Ibid*, 285

⁷⁷ Duncan Liefferink, Rüdiger Wurzel „Environmental leaders and pioneers: agents of change?“, Journal of European Public Policy, 2017, vol. 24, no. 7, 957 <<http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2016.1161657>> [žiūrėta 2023-04-20]

⁷⁸ Young „Political Leadership and Regime Formation“, 293

o ne atmetimą, kuris galbūt būtų naudingesnis saviems interesams, kad galėtų išspręsti bendras problemas ir darytų įtaką kitiems.⁷⁹

Trečiasis – intelektualinės – lyderystės tipas apima **idėjų galią** ir gebėjimą per tai apibrėžti savo interesus, kaip yra suvokiamos problemos ir kokie yra jų sprendimo būdai. Šiuo atveju nutolstama nuo įprastų institucinių derybų, nes toks lyderystės tipas neapibrėžiamas laike.⁸⁰ Klimato lyderystėje Wurzel et al. šį tipą pavadino **kognityvine** lyderyste, aiškindami ją kaip principų suvokimą, gebėjimą įrėminti, kaip politikos klausimai yra diskutuojami moksliniame ir patyriminiame lygmenyje, kitaip tariant, kodėl tam tikri klausimai gali ir turi tapti norminiais standartais. Anot tyrėjų, sujungti antreprenerinės ir kognityvinės lyderystės tipai gali vesti link simbolinės lyderystės ir paaiškinti aukštų vidinių ambicijų nebuvimą.⁸¹ Atsižvelgdami į tai, kaip priešpriešą Wurzel et al. savo ruožtu išskiria ir ketvirtąjį klimato lyderystės tipą – **lyderystę rodant pavyzdį** (angl. *leadership by example*), kuri apima sąmoningą arba nesąmoningą lyderystę, atitinkamai siekiant veiksmis pritraukti sekėjų arba ne (pvz., Danija yra užsibrėžusi ambicingą klimato politiką be tikslo pritraukti sekėjų).⁸²

Dar vieni lyderystės klimato srityje tyrėjai, Joyeeta Gupta ir Michael Grubb (2000), išskiria **struktūrinę, instrumentinę ir kryptingą** lyderystę (angl. *structural, instrumental, directional*). Šie tipai darbe iš dalies jau buvo apibūdinti anksčiau, turint omenyje, kad instrumentinė lyderystė reiškia kūrybiškas derybines pastangas atkreipti dėmesį į problemą, o kryptinga lyderystė atitinka „lyderystę pagal pavyzdį“. Todėl toliau analizėje šie pavadinimai nebus naudojami. Tačiau tokį skirstymą svarbu apžvelgti dėl dar vieno dėmens, kurį išskiria tyrėjai – tai **patikimumas** (angl. *credibility*). Anot Gupta ir Grubb, šis elementas yra nekvestionuojamas, siekiant įvardinti, kas yra sėkminga lyderystė.⁸³

Iš esmės tai reiškia, kad lyderis gali reikšti ambicijas, tačiau jos turi būti pagrįstos realiais ir nuosekliais, tarpusavyje derančiais veiksmais. Tai, kalbėdamas apie Prancūzijos ir Vokietijos potencialą tapti lyderėmis ES klimato politikoje, pabrėžia ir Schild.⁸⁴ Kartu Gupta ir Grubb pabrėžia, kad ES hipokritiškumas yra viena iš pagrindinių bloko silpnybių – nepaisant skambių pažadų, vidiniai nesutarimai išlieka, o klimato siekiai ne visuomet yra teisiškai įpareigojantys imtis veiksmų.⁸⁵ Nors patikimumo kriterijų dar vykstančiame procese įvertinti nelengva, jis svarbus, siekiant suvokti, kur krypsta Prancūzijos – Vokietijos lyderystė.

⁷⁹ Wurzel, Connelly, Liefferink „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, 12-13

⁸⁰ Young „Political Leadership and Regime Formation“, 298

⁸¹ Liefferink, Wurzel „Environmental leaders and pioneers: agents of change?“, 960

⁸² Wurzel, Connelly, Liefferink „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, 11

⁸³ Joyeeta Gupta, Michael Grubb, sud. „Climate Change and European Leadership: A Sustainable Role for Europe?“, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2000, 19-22

⁸⁴ Schild „Mission impossible?“, 1385

⁸⁵ Gupta, Grubb „Climate Change and European Leadership“, 266-267

Wurzel et al. taip pat nustato du lyderystės stilius, kurie padeda įvertinti, kaip veikia „lyderiai/pionieriai“ ir kaip lyderystė išreiškiama laiko dėmenyje (ar tai trumpalaikiai, ar ilgalaikiai veiksmai). Autoriai sutapatina dviejų mokslininkų – Tony Hayward ir James MacGregor Burns – išskirtus stilius: Haywardo paprastą ir herojišką (angl. *humdrum and heroic*) ir Burns transakcinę ir transformacinę lyderystę. Galiausiai išskiriami tokie stiliai: **paprastas/transakcinis** ir **herojiškas/transformacinis**. Pirmuoju atveju, remiamasi „plaukimo pasroviui“ (angl. *muddling-through*) konceptu. Toks lyderystės stilius nepasižymi grandioziniais, ilgalaikiais tikslais, veiksmai yra laipsniški ir gali nukrypti nuo esamos politikos, atsižvelgiant į aplinkybes. Herojiška/transformacinė lyderystė pasireiškia ambicingais ilgalaikiais planais, kuriems įgyvendinti būtina maksimaliai koordinuoti viešąją politiką ir ambicingai demonstruoti politinę valią. Nors esama subtilių skirtumų tarp paprastos ir transakcinės bei herojiškos ir transformacinės lyderystės stilių, autoriai juos sutapatina, nes jie yra gana panašūs.⁸⁶

2.2. Įtvirtinto dvišališkumo principas

Vienareikšmiškai atsakyti į klausimą, kas į priekį veda ES, sudėtinga, o gal net ir neįmanoma dėl persipynusios viršnacionalinių institucijų ir valstybių sąveikos. Vis dėlto, akademinėje literatūroje ypatingas dėmesys skiriamas Prancūzijos – Vokietijos santykiams. Ši partnerystėje ES struktūroje aiškinama politikos mokslininkų Ulrich Krotz ir Joachim Schild išplėtotą **įtvirtinto dvišališkumo** (angl. *embedded bilateralism*) prieiga. Šį principą autoriai apibrėžia taip: „*Viena vertus, įtvirtintas dvišališkumas užčiuopia tvirtai institucionalizuotų ir normatyviškai išsąsknijusių tarpvalstybinių santykių persipynusių prigimtį. Kita vertus, šis konceptas nagrinėja sąveiką su daugiašalės Europos projektu – būtent šis dvišalis ryšys yra jo sudedamoji dalis, stipriai prisidedantis prie struktūrizavimo.*“⁸⁷

Pasak Krotz ir Schild, Prancūzijos ir Vokietijos dvišališkumas vertinamas kaip „esminis stabilizuojantis elementas daugiašalėje Europos politikoje, tapęs valstybių įprasto funkcionavimo dalimi ir neformalia praktika.“⁸⁸ Tai pabrėžia ir kiti akademikai: Douglas Webber teigia, kad dvišaliai, trišaliai ar daugiašaliai šalių santykiai yra dažnai nuvertintas ES politikos formavimo proceso dėmuo tarp nacionalinio ir europinio lygmens, o ypatingo išskirtinumo būtent Prancūzijos – Vokietijos tandemui suteikia abiejų valstybių istorinis kontekstas, glaudi komunikacija, pozicijų koordinavimas,

⁸⁶ Wurzel, Connelly, Liefferink „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, 12-13

⁸⁷ Krotz, Schild, „Shaping Europe“, 1

⁸⁸ *Ibid*, 9

dvišaliai aukštų pareigūnų susitikimai.⁸⁹ Alistair Cole teigimu, Prancūzijos – Vokietijos santykiai geriau nei bet kas kita paaiškina modernios Vakarų Europos vystymąsi po Antrojo pasaulinio karo ir Europos Bendrijos formavimąsi.⁹⁰

Šios dvišalės partnerystės ištakos siejamos su 1963 m. sausio 22 d. Prancūzijos prezidento Šarlio de Golio ir Vokietijos kanclerio Konrado Adenauerio bei abiejų valstybių užsienio reikalų ministrų Eliziejaus rūmuose Paryžiuje pasirašyta „Sutartimi tarp Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos dėl Prancūzijos – Vokietijos bendradarbiavimo“. Dokumentas, dar vadinamas Eliziejaus sutartimi, užbaigė Prancūzijos ir Vokietijos nesutarimus ir padėjo pamatus dvišaliam bendradarbiavimui ekonominiame, politiniame, kultūriniame lygmenyje. Sutartimi numatytos reguliarios Prancūzijos ir Vokietijos vyriausybių konsultacijos užsienio politikos ir saugumo klausimais siekiant suformuoti kiek įmanoma bendresnę poziciją.⁹¹

Prancūzijos – Vokietijos bendradarbiavimas kaip integracijos proceso „variklis“ vadinamas dėl šių valstybių derybinių pastangų ir lemiamos įtakos svarbiausiems Europos projektams – ES Tarybos, Europos pinigų sistemos, Suvestinio Europos akto, Maastrichto sutarties atsiradimui, su bendrosios užsienio ir saugumo politikos ir pinigų sąjungos nuostatomis.⁹² Tačiau žinomi ir atvejai, kai Prancūzijos – Vokietijos variklis „sugedo“ – pavyzdžiui, nepavykus įkurti Europos gynybos bendrijos ir De Goliui laikinas boikotavus EB institucijas 1965-66 m. Šie svyravimai suformavo požiūrį, kad „kai Prancūzija ir Vokietija sutaria, Europa daro progresą; kai jos nesutaria, Europa žymi laiką“. Kitaip tariant, nesvarbu ar „variklis“ veikia, ar ne, Prancūzijos ir Vokietijos tandemas bet kuriuo atveju turi įtakos integracijos procesui.⁹³

Daugeliu atveju Prancūzija ir Vokietija yra „netikėtos partnerės“, atsižvelgiant į jų nacionalinės politikos ypatybes, skirtingas vidaus politinių sistemų, ekonomines struktūras, politines idėjas Europos Sąjungai, užsienio politikos kryptis ir saugumo perspektyvas. Todėl manoma, kad jei Prancūzija ir Vokietija geba rasti kompromisą, jis tiks visai ES, nes bus pasverti visi svarbiausi politiniai, ekonominiai ir kultūriniai aspektai.⁹⁴ Ne visose politinėse srityse ir ne visais klausimais ši dvišalė partnerystė yra vienodai veiksminga ar paveiki. Jos veiksmingumas dažniausiai vertinamas

⁸⁹ Douglas Webber „Franco-German bilateralism and agricultural politics in the European Union: The neglected level“, *West European Politics*, 1999, 22:1, 47 <<https://doi.org/10.1080/01402389908425286>> [žiūrėta 2023-04-12]

⁹⁰ Alistair Cole „Franco-German Relations: From Active to Reactive Cooperation“, 147-166

⁹¹ Eliziejaus sutartis, 1963-01-22 <<https://www.fransamaltintvongesusau.com/documents/dl2/h6/2.6.3.pdf>> [žiūrėta 2023-04-11]

⁹² Webber, „Franco-German bilateralism“, 48

⁹³ Webber, 48

⁹⁴ Krotz, Schild „Shaping Europe“, 4

tais klausimais, kuriuos viena iš dviejų arba abi vyriausybės laiko politiškai labai svarbiais, „degančiais“.⁹⁵

2.2.1. Prancūzijos ir Vokietijos dvišalės lyderystės kriterijai

Krotz ir Schild teigimu, vertinant dvišalę partnerystę iš lyderystės teorijos perspektyvos, Prancūzija ir Vokietija išreiškia antreprenerinės, kognityvinės ir struktūrinės lyderystės bruožus. Galimybė reikšti lyderystę pirmiausia kyla iš turimų **išteklų**. Autoriai teigia, kad Prancūzijos ir Vokietijos ryšio ilgalaikiškumas ir galimybė veikti kartu suformavo esminius dėmenis, leidžiančius tandemui daryti įtaką. Jie išskiria tai paaiškinančius tris galios ir autoriteto šaltinius: materialūs („kietosios galios“) ištekliai, institucinės galios ir nematerialūs („minkštosios galios“) ištekliai (žr. 1 lentelę).⁹⁶

Materialūs galios ištekliai	Instituciniai galios ištekliai	Nematerialūs galios ištekliai
BVP, ekonominis konkurencingumas	ES lygmens (balsavimo galia)	Pripažinimas ir reputacija ES lygmeniu
Gyventojų skaičius	Dvišalio lygmens (dvišaliai susitikimai, susitarimai, iniciatyvos)	Vidinė politinės paramos bazė
Kariniai ištekliai		Idėjų galia

1 lentelė. Lyderystės ištekliai (sudaryta pagal. U. Krotz ir J. Schild, 2012)

Klimato politikoje reikšmingiausia kalbėti apie materialius ekonominius išteklius, kuriuos šalys gali panaudoti savo derybiniam svertams. Gyventojų skaičius – svarbus rodiklis, nusakantis šalies dydį ir kartu poveikį klimatui, tačiau šio darbo rėmuose išsamiai į valstybių vidines klimato sampratas gilinamasi nebus. Institucinių galios išteklių raiškos atveju reikalinga atsižvelgti į ES institucijas ir procedūras. Šiuo atžvilgiu Prancūzijos ir Vokietijos įtaka labiausiai priklauso nuo politikos srities.⁹⁷ Darbo kontekste svarbūs dvišalio lygmens ištekliai, nes bus analizuojami šalių dvišaliai susitarimai, deklaracijos. Galiausiai, lyderiai turi žinoti, kur veda. Politinė lyderystė labai priklauso nuo bendro požiūrio į svarbiausius iššūkius, su kuriais susiduria ES, ir idėjų, kokia kryptimi juda ES – normatyvinis ambicijų ir idėjų kriterijus svarbus Prancūzijos – Vokietijos atveju, o ypač kalbant apie klimato kaitos sprendimus.⁹⁸

⁹⁵ Webber, 48

⁹⁶ Krotz, Schild, 20-32

⁹⁷ Schild „Mission impossible?“, 1378-1380

⁹⁸ Krotz, Schild, 24

Tik turimi galios ištekliai netampa efektyvios Prancūzijos – Vokietijos lyderystės varikliu. Be to, lyderystės siekis turi būti paremtas ne tik ES veikimą apibrėžiančiomis taisyklėmis, bet ir rodomu pavyzdžiu (**patikimumo** kriterijus), nes lyderiams ES reikia pasekėjų, kurie turi atsirasti bendrų interesų pagrindu arba radus kompromisą.⁹⁹ Schild prieštaringai vertina teiginį, kad jei Prancūzija ir Vokietija nesutaria – klausimas yra neišsprendžiamas; priešingai, „jeigu Prancūzija ir Vokietija yra priešingų koalicijų dalyse, tikėtina, kad pavyks priimti kompromisą, tinkantį visai Europai, nes kitos šalys jausis „atstovaujamos“ dviejų didžiųjų valstybių.“¹⁰⁰ Todėl Prancūzija ir Vokietija, **norėdamos reikšti lyderystę, tam turi turėti kitų pritarimą.**¹⁰¹ Verta pabrėžti kad ne visais aspektais šis tandemas yra natūraliai priimtinas (pvz., rytinės, posovietinės bloko šalys neturi istorinio ryšio su ES formavimusi), o kartais abiejų šalių lyderystė labiau primena Vokietijos viešpatavimą (angl. *German hegemony*) ir Prancūziją kaip istoriškai tinkamiausią „partnerį šalia.“¹⁰²

Vidiniai šalių prioritetai ir aplinkybės yra dar vienas svarbus veiksnys dvišalėje Prancūzijos – Vokietijos partnerystėje. Krotz ir Schild teigia, kad „skirtingi konstituciniai principai ir politinės idėjos, kuriomis grindžiamos Prancūzijos ir Vokietijos politinės sistemos, daro didelę įtaką Prancūzijos ir Vokietijos pasirinkimams politikos formavime Europos lygmeniu.“¹⁰³ Svarbu ir koki vidinį palaikymą Prancūzija ir Vokietija turi kaip aktyvios lyderystės reikėjos. Visuomenės, žiniasklaidos, politinių partijų požiūris kuria aplinką abiejų šalių lyderystės išraiškai ir efektyvumui. Taigi, nors klimato kaita ir vertinama kaip didelis iššūkis pasauliui, valstybių prioritetai ir būdai, kaip įveikti iššūkį, gali skirtis.

2.2.2. *Prancūzijos ir Vokietijos dvišalės lyderystės raiška*

Europos kontekste Prancūzijos ir Vokietijos lyderystė pasireiškia šiais atvejais: skatinant integraciją, valdant krizes, siekiant sudaryti arba dalyvauti mažesnėse veikėjų – VN – grupėse. Dar vienas koalicijų konstravimo aspektas – kompromisų siekimas „pagal įgaliojimą“ (angl. *compromise by proxy*), kai Prancūzija ir Vokietija pasiekia dvišalius kompromisus, priimtinus kitoms VN, kurios mano, kad jų interesams tinkamai atstovauja Prancūzijos arba Vokietijos pozicija (žr. 2 lentelę).¹⁰⁴

⁹⁹ Schild „Mission impossible?“, 1376

¹⁰⁰ *Ibid*, 1380-1381

¹⁰¹ Svarbu paminėti ir Europeizacijos (angl. Europeanization) procesą, kai ES lygmens politika paveikia vidines šalių sistemas „iš viršaus į apačią“ (angl. top-down) principu. Tai ypač aktualu klimato politikoje, nes čia klimato išsaugojimo sprendimai yra priimami ar įgyvendinami nevienodai, nepaisant to, kad šalys neginčija veiksmų svarbos arba turi nusimatę kitokių nacionalinius tikslus bei ambicijas. Daugiau: Michelle Cini, Nieves Perez-Solorzano Borrigan „European Union Politics“, OXFORD University Press, Fifth Edition, 2016, 323-339

¹⁰² Paterson „Did France and Germany Lead Europe? A Retrospect“, 106

¹⁰³ Krotz, Schild „Shaping Europe“, 43

¹⁰⁴ *Ibid*, 21-22

Lyderystės tipai ir potipiai	Būdai išreikšti lyderystę
Integracijos skatinimas (<i>siūlant naujus sutarimus politiniame lygmenyje, nuosekli plėtra</i>)	Darbotvarkės rengimas ir bendri politikos siūlymai
Krizių valdymas (<i>sprendimų priėmimo aklavietės įėjimas ES lygmeniu; ekonominių krizių valdymas</i>)	Bendro sutarimo konstravimas
Veikimas mažesniuose VN pogrupiuose (<i>nuolatinė diferencijuota iš VN sudarytų grupių integracija; ad hoc daugiašalės koalicijos</i>)	Koalicijų konstravimas

2 lentelė. Prancūzijos ir Vokietijos dvišalės lyderystės išraiškos. (sudaryta pagal U. Krotz ir J. Schild, 2012)

Svarbus ir dar vienas autorių iškeltas dėmuo – kas lemia, kad Prancūzijos – Vokietijos ašis išlieka svarbi, nepaisant neišvengiamų nesutarimų arba kintančios aplinkos. ĮD aiškinimas atsiremia į tris sąveikos dėmenis: sureguliuotas tarpvyriausybiskumas, simboliniai veiksmai ir praktikos, paraviešieji pagrindai (angl. *regularized intergovernmentalism, symbolic acts and practices, parapublic underpinnings*).¹⁰⁵ Šio darbo rėmuose aktualūs pirmieji du dėmenys, tad žemiau pateikiami juos aiškinantys aspektai (žr. 3 lentelę):

Sąveikos dėmenys	Aspektai
Sureguliuotas tarpvyriausybiskumas	Dvišales procedūras ir rutinas nustatančios sutartys (Eliziejaus, Acheno sutartis); reguliarūs politinių veikėjų susitikimai (Ministrų Tarybos); politinių standartų formavimas nepaisant vidinių ar tarptautinių aplinkybių
Simboliniai veiksmai ir praktikos	Simboliniai minėjimai, atskiri politinių lyderių renginiai, kurių tikslas – priminti, jog Prancūzija ir Vokietija geriausiai bendradarbiauja kartu, įprasminti dvišalį ryšį

3 lentelė. Prancūzijos – Vokietijos sąveikos dėmenys. (sudaryta autorės pagal U. Krotz ir J. Schild, 2012)

Galiausiai, autoriai teigia, kad Prancūzijos ir Vokietijos galimybės reikšti lyderystę yra nevienodos, nes jos priklauso nuo aplinkybių ir politikos srities. Todėl išskiriami keturi lygmenys – **dvišalis, vidinis, regioninis (europinis) ir tarptautinis**, kurie leidžia geriau suvokti dvišalio bendradarbiavimo nevienodą raišką. Šis skirstymas bus naudojamas ir tyrime, tačiau, dėl ribotos darbo apimties ir siekiant daugiau nagrinėti Prancūzijos – Vokietijos įtaką ES viduje, lyderystė tarptautiniame lygmenyje bus paminėta, tačiau nenagrinėjama išsamiau.¹⁰⁶

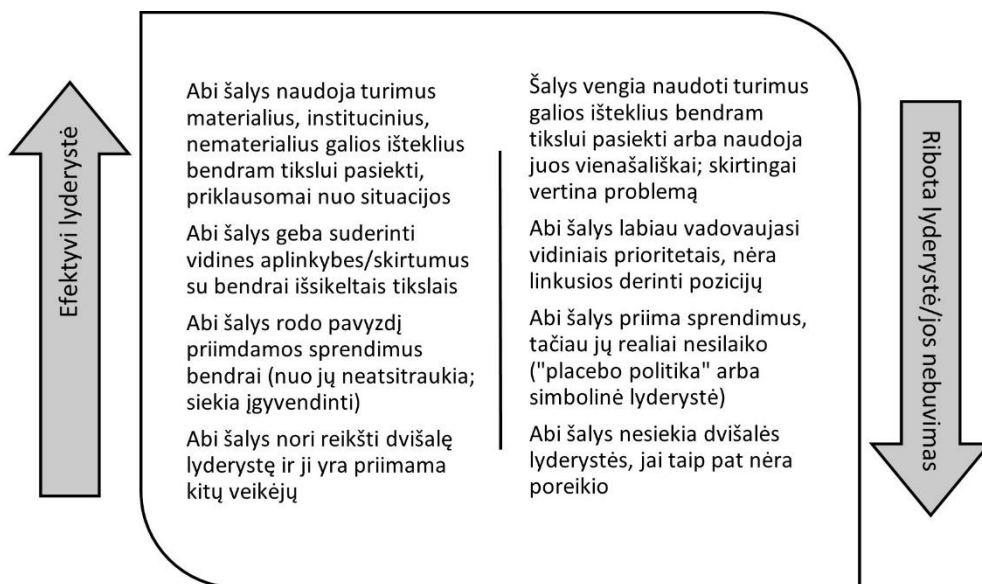
¹⁰⁵ *Ibid*, 31-35

¹⁰⁶ *Ibid*, 50-51

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Siekiant išsiaiškinti, kaip Prancūzija – Vokietija išreiškia dvišalę lyderystę klimato srityje, atliekama **pasirinktų atvejų analizė**. Abiejų šalių išreiškiamą lyderystę, remiantis teorinėje dalyje pateiktais lyderystės ir ĮD aiškinimais, suvokiama kaip gebėjimas kintančioje aplinkoje telkti kitas VN link labiau integruotos, vieningos ES, siekiančios bendrų tikslų – švelninti klimato kaitos padarinius įgyvendinant ES iniciatyvas. Prancūzija ir Vokietija lyderystę išreiškia siūlydamas politinius veiksmus, strategijas, iniciatyvas; derėdamosi su kitais veikėjais, kad konstruotų bendrą sutarimą; veikdamos mažesniuose VN pogrupiuose.

Šiame tyrime vertinama, kaip įvairiomis aplinkybėmis pasireiškiantys su lyderyste siejami veiksniai – nepriklausomi kintamieji – veikia priklausomą kintamąjį – Prancūzijos – Vokietijos dvišalę lyderystę. Įvertinus lyderystės teorijos ir ĮD koncepto aiškinimus, apibendrinti ir išskirti kriterijai yra šie: **galios ištekliai (materialūs, instituciniai ir nematerialūs); vidinės aplinkybės; patikimumas; noras išreikšti lyderystę bei lyderystės priėmimas**. Pastarieji du aspektai atsiremia į „lyderių“ ir „pasekėjų“ dinamiką, ar šios dvi šalys nori naudoti turimus išteklius (susiję su bendru požiūriu į tikslą) ir ar geba gauti kitų VN pritarimą tam tikriems sprendimams, ar VN apskritai reiškia tokios lyderystės poreikį. Žemiau pateikiama, kaip pagal šiuos kriterijus bus vertinama lyderystės raiška (žr. 1 pav.):

1 pav. Lyderystės kriterijų raiška siekiant įvertinti lyderystės efektyvumą. (sudaryta autorės)

Efiyvi lyderystės raiška suvokiama atsižvelgiant į tai, ar visi šie veiksniai pasireiškia Prancūzijos – Vokietijos veiksmuose taip, jog šalys geba sulaukti kitų valstybių pritarimo ir turi įtakos bendram ES veikimui, politikos formavimui. Ribota lyderystė suvokiama, jeigu pasireiškia ne visi minėtieji veiksniai arba jie turi įtakos kitų veiksmų efektyvumui (pvz. vidinės aplinkybės); lyderystės

nebuvinimas fiksuojamas, jeigu Prancūzija ir Vokietija nenaudoja galios išteklių lyderystei reikšti, neturi bendrų ambicijų arba nesiekia jų sutapatinti dėl vidinių aplinkybių, lyderystės poreikio nėra ir iš kitų valstybių. Be kita ko, suvokiama, kad klimato politikoje įtakos turi daugybė skirtingų veikėjų, todėl atsižvelgiama į tai, kad dvišalės lyderystės gali nepakakti pokyčiams įvykti.¹⁰⁷ Tai bus vertinama atsižvelgiant į ID prieigos nurodytus Prancūzijos – Vokietijos lyderystės raiškos būdus ir sąveikos dėmenis.

Teorinėje dalyje pagal Young, Wurzel, Liefferink ir Connelly bei Gupta ir Grubb darbus išskirti esminiai lyderystės tipai: **antreprenerinė, intelektualinė/kognityvinė, struktūrinė** lyderystė ir **lyderystė rodant pavyzdį**. Taip pat, remiantis Wurzel, Liefferink ir Connelly, išskirti lyderystės stiliai: **paprasta/transakcinė** ir **herojiška/transformacinė**. Darbe išlieka aktualiausi iš šių tipų ir stilių išskirti kriterijai, tačiau jų apraiškos taip pat bus fiksuojamos.

Analizei atlikti pasirinktas **kokybinio tyrimo metodas**, kuris naudingas siekiant pamatyti išsamų ir detalių reiškinių vaizdą.¹⁰⁸ Tiriama pirminiai ir antriniai šaltiniai: oficialūs dokumentai (Prancūzijos ir Vokietijos vyriausybių, ministerijų dokumentai ir bendros deklaracijos, ES institucijų dokumentai, susiję su ES politiniais įsipareigojimais dėl bendrų klimato veiksmų, pavyzdžiui, EVT išvados); abiejų šalių politinių lyderių ir kitų reikšmingų veikėjų (aplinkos arba ekonomikos ministrų) pasisakymai; žiniasklaidos straipsniai; pranešimai spaudai; kokybinės informacijos akademikų tekstai.

Tyrimo atliekama **turinio ir dokumentų analizė**, kuri padeda nustatyti esminius Prancūzijos ir Vokietijos klimato kaitos tikslus, tarpusavio skirtumus, sekti šalių veiksmus ir strateginius pokyčius ES kontekste.¹⁰⁹ Tyrimas suskirstytas **temiškai ir chronologiškai**, taip siekiant geriau užčiuopti, kaip aplinka veikia lyderystės apraiškas. Dokumentai, atsižvelgus į atitinkamą atvejį ir laikotarpį, ieškoti Prancūzijos ir Vokietijos vyriausybių ir ministerijų (finansų ir ekonomikos, klimato, užsienio reikalų) oficialiose svetainėse; ES institucijų, ypač ES Tarybos, puslapiuose; antrinė medžiaga daugiausia surinkta iš tarptautinių svetainių, rašančių apie ES politiką (*Politico, Euractiv*, taip pat *The Guardian, AP News, Reuters, Le Monde, Deutsche Welle*) bei klimato temomis rašančių puslapių (*Clean Energy Wire, Germanwatch*). Ieškant medžiagos, naudoti raktažodžiai – „Prancūzijos – Vokietijos ašis/partnerystė/dvišalė lyderystė“, „klimato kaita“, „klimato neutralumas“, „Europos Žalioji kursas“ ir kt. Tyrimo dalyje panaudoti 24 dokumentai, deklaracijos, pranešimai spaudai ir 38 straipsniai.

¹⁰⁷ Krotz, Schramm „Leadership in crisis“, 9

¹⁰⁸ Rimantas Tidikis „Socialinių mokslų tyrimų metodologija“, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003, 355-364

¹⁰⁹ Glenn A. Bowen, „Document Analysis as a Qualitative Research Method“, *Qualitative Research Journal*, 2009, vol. 9, no. 2, 30

Kaip atspirties taškas pasirinkti įvykiai nuo 2019 m. sausio 22 d. Pirmiausia, tų metų pradžioje Prancūzija ir Vokietija pasirašė Acheno sutartį, kuria abi šalys sutarė stiprinti bendradarbiavimą klimato klausimais ir energetikos perėjimo derinimą. 2019 m. gruodį EK pristatė Europos Žaliaji kursą – naująjį iniciatyvų rinkinį, kuriuo siekiama padėti ES vykdyti žaliąją pertvarką ir įgyvendinti Paryžiaus susitarimo įsipareigojimus. Pabaigos taškas – paskutinė dvišalė Prancūzijos ir Vokietijos pasirašyta deklaracija 2023 m. sausio 22 d., kuria paminėtas Eliziejaus sutarties 60-metis. Esant tyrimų šiuo laikotarpiu trūkumui, tikimasi, kad magistro darbas gali prisidėti prie šios nišos pildymo.

Teminis skirstymas pasirinktas atsižvelgus į kitų akademikų, tiriančių EŽK įgyvendinimo laikotarpį, darbus. Nuspręsta remtis Homeyer et al. pasirinktais analizės pjūviais, nes autoriai išskiria esminius darbe apsibrėžto laikotarpio įvykius ir iššūkius Europai – COVID-19 pandemiją ir energetikos krizę.¹¹⁰ Laikotarpis nuo Acheno sutarties pasirašymo iki EŽK pristatymo pasirinktas norint geriau suvokti VN ryžtą įgyvendinti naująją ES klimato strategiją. Visais atvejais nagrinėjamos to meto aplinkybės, vedančios prie bendrų Prancūzijos – Vokietijos deklaracijų arba pareiškimų įvairiais formatais.

Taigi, ketvirtajame darbo skyriuje išskiriami šie poskyriai:

- *Poveikio klimatui neutralumas ir naujoji Europos klimato strategija;*
- *„Žmogaus Mėnulyje momentas“ COVID-19 pandemijos akivaizdoje;*
- *Prancūzijos – Vokietijos lyderystė intensyvėjant energetikos krizei.*

Pirmajame poskyryje analizuojami Prancūzijos – Vokietijos veiksmai diskusijose dėl neutralumo klimatui iki 2050 m. įtvirtinimo ES lygiu ir EŽK pristatymas. Antrajame tiriami Prancūzijos – Vokietijos veiksmai iškart po EŽK ištikus COVID-19 pandemijai. Paskutiniu atveju tiriamą 2021 m. prasidėjusi ir 2022 m. suintensyvėjusi energetikos krizė bei kaip tuomet bendradarbiavo abi valstybės. Reikia pabrėžti, kad į tyrimą įtraukta ir dvišalių susitarimų Mesebergo darbo grupės formate analizė. Susitarimai nuodugnai jau išnagrinėti literatūros apžvalgoje minėtame R. Mauroschat darbe,¹¹¹ tačiau dėl pasirinkto analizės laikotarpio šie šaltiniai svarbūs ir šio darbo rėmuose, nes yra vienas iš tuometinio dvišalio bendradarbiavimo pavyzdžių. Darbe nesiekama atkartoti jau gautų rezultatų, šaltiniai pasitelkiami platesniame kitų duomenų kontekste.

Šiame darbe yra nemažai ribojimų. Pirmiausia, lyderystės raiška siejama su veikimu, kurį visiškai atskleisti tik tiriant dokumentus ir politikų bei pareigūnų pasisakymus, sudėtinga, nes dažnai politikai vieša retorika siekia nukreipti dėmesį nuo nesėkmingo iniciatyvų įgyvendinimo (be to,

¹¹⁰ Ingmar von Homeyer, Sebastian Oberthür, Claire Dupont „Implementing the European Green Deal during the Evolving Energy Crisis“, *JCMS*, 2022, Volume 60, Annual Review, 125–136 <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jcms.13397>> [žiūrėta 2023-04-30]

¹¹¹ Mauroschat, „From Meseberg to Brussels“, 80

pasirinkti šaltiniai labiau reiškia teigiamą lyderystės raišką, nes apima dvišalius susitarimus). Tačiau ir toks analizės būdas gali atskleisti daug, nes politika neišvengiamai yra viešo veikimo būdas. Taip pat verta pabrėžti, kad pasirinktas kokybinio tyrimo metodas; tai reiškia, kad medžiaga interpretuojama pagal autorės iš teorijos išskirtus kriterijus ir temišškai suskirstytus etapus, todėl kyla šališkumo rizika. Analizuojamas dabar vykstantis reiškinys, todėl vienareikšmiškai įvertinti Prancūzijos – Vokietijos lyderystės neįmanoma. Tai aktualu vertinant patikimumo kriterijų, nes dauguma sprendimų dėl klimato yra ilgalaikiai ir jų įgyvendinimą bus galima patikrinti tik vėliau. Vis dėlto, jis įtraukiamas į analizę, nes patikimumo užuomazgos priimant dvišalius susitarimus ilgalaikėje perspektyvoje gali parodyti, kiek efektyvi vis dėlto buvo išreikšta lyderystė. Be to, pabrėžiama, jog klimato kaitos problematika – labai kompleksiška, o pasirinkti laikotarpiai – platūs, todėl, dėl ribotos darbo apimties, ne visi įvykiai buvo įtraukti į analizę, apsiribota išskirtinai Prancūzijos – Vokietijos vienašaliais ar dvišaliais veiksmais. Tikėtina, kad šią problemą galėtų padėti išspręsti konkretaus aspekto, o ne visos srities analizė, vis dėlto, galiausiai nuspręsta analizuoti platesnį lauką, siekiant visapusiškiau įvertinti lyderystės išraiškas atitinkamoje aplinkoje.

4. PRANCŪZIJOS IR VOKIETIJOS DVIŠALĖS LYDERYSTĖS ANALIZĖ

4.1. *Poveikio klimatui neutralumas ir naujoji Europos klimato strategija*

2019 m. sausio 22 d., minėdami 56-ąsias Eliziejaus sutarties metines, Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas ir Vokietijos kanclerė Angela Merkel pasirašė atnaujintą Prancūzijos – Vokietijos bendradarbiavimo ir integracijos sutartį Vokietijos Acheno mieste, vadinamąją Acheno sutartį, kuri šalių bendradarbiavimą turėtų pakelti „į naują lygį“. Sutartyje vienas iš 15 prioritetinių projektų – aukšto lygio dvišalio bendradarbiavimo energetikos ir klimato srityse stiprinimas, ypač nacionaliniuose planuose.¹¹² Abi šalys sutarė kurti „bendrus metodus ir politiką, įskaitant paskatas pertvarkyti savo ekonomiką ir plataus užmojo kovos su klimato kaita priemones.“ Valstybės pasižadėjo užtikrinti, kad į klimato apsaugą būtų atsižvelgta visose politikos srityse.¹¹³ Kartu sutarta „užtikrinti energetikos perėjimą visuose atitinkamuose sektoriuose ir ieškoti būdų nacionalinėse strategijose nustatyti bendrą Prancūzijos ir Vokietijos planą, kad būtų lengviau pasiekti nacionalinius tikslus pereinant prie žaliosios energetikos.“¹¹⁴

Klimato kaita dokumente įvardyta tarp kitų XXI a. Europai kylančių iššūkių, kuriems įveikti reikalingas glaudus įvairių valdžios lygmenų bendradarbiavimas.¹¹⁵ Pasirašymo ceremonijoje

¹¹²Acheno sutartis, pasirašyta 2019-01-22 (įsigaliojo 2020-01-22), 17

¹¹³*Ibid*, 12

¹¹⁴*Ibid*, 13

¹¹⁵*Ibid*, 2

Vokietijos kanclerė pabrėžė, kad kartu energijos perėjimą derinti bus didelė užduotis, nes visi žino, kad šalių „požiūriai į branduolinę energiją, atsinaujinančius šaltinius ir anglį skiriasi.“¹¹⁶ Acheno sutartis pasirašyta esant įtemptam laikotarpiui ES, Jungtinei Karalystei ruošiantis palikti Sąjungą, o per Europą nuvilnijus kraštutinių dešiniųjų partijų bangai. Tuometinis Italijos kraštutinių dešiniųjų vidaus reikalų ministras Matteo Salvini artėjant EP rinkimams teigė norintis, kad proeuropietiška Merkel ir Makrono pozicijai iššūkį mestų euroskeptiška „Italijos ir Lenkijos ašis“.¹¹⁷ Abejose valstybėse susidurta su politiniais neramumais – Vokietija pradėjo ruošti naujai politinei erai, kai ilgametė kanclerė paskelbė, kad nebesieks perrinkimo 2021 m., o Emanuelis Makronas susidūrė su šalį apėmusiais „geltonųjų liemenių“ judėjimo protestais, kilusiais dėl norėto įvesti kuro mokesčio.

Nevyriausybinkai bendradarbiavimo sutartyje teigė pasigedę konkrečių veiksmų – pavyzdžiui, juodraštyje minėti „nauji dvišaliai susitarimai dėl CO2 mokesčio“ į galutinį variantą nepateko.¹¹⁸ Organizacija „Germanwatch“ pabrėžė, kad sutartimi neįtvirtintas ir tarptautiniu mastu įgyvendinti norimas siekis užtikrinti neutralumą klimatui iki 2050 m.¹¹⁹ Tačiau įsipareigojimą šiam tikslui buvo nelengva užtikrinti ir europiniu lygmeniu. Kovą per EVT susitikimą išryškėjo Rytų – Vakarų bloko priešprieša, kai Vokietija pareiškė, kad pirmiausia reikia užtikrinti „tikslų įgyvendinimą iki 2030 m.“ ir solidarizavosi su „klimato skeptikėmis“ Lenkija, Vengrija ir Čekija dėl nenoro įsipareigoti klimato neutralumą pasiekti iki tikslios datos – 2050 m., o Prancūzija pasiūlė užtvirtinti šį tikslą ES lygiu ir sulaukė palaikymo iš dar 8 VN.¹²⁰ Galiausiai ES lyderių susitikimo išvadosse nurodyta, kad klimato neutralumo siekį „kiekviena VN turi užsibrėžti pagal savo specifiką ir konkurencingumą Europos pramonėje.“¹²¹

Ruošiantis Madride vyksiančiai JT klimato kaitos konferencijai, Vokietijos vyriausybė Berlyne gegužės 13-14 d. surengė tradicinius vadinamuosius Petersbergo klimato dialogus, kur 35 valstybių aplinkos ministrams ir ekspertams pirmąkart išreiškė tikimybę, kad Vokietija visgi gali palaikyti nedidelės ES grupės siekį įtvirtinti klimato neutralumą iki 2050 m. Angela Merkel pareiškė, kad

¹¹⁶ Vokietijos vyriausybės pranešimas spaudai po Acheno sutarties pasirašymo, 2019-01-22 <<https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/rede-von-bundeskanzlerin-merkel-zur-unterzeichnung-des-vertrags-zwischen-der-bundesrepublik-deutschland-und-der-franzoesischen-republik-ueber-die-deutsch-franzoesische-zusammenarbeit-und-integration-am-22-januar-2019-in-aachen-1571070>> [žiūrėta 2023-05-03]

¹¹⁷ „Matteo Salvini pledges ‘Italo-Polish axis’ after Warsaw talks“, *Politico*, 2019-01-09 <<https://www.politico.eu/article/matteo-salvini-jaroslav-kaczynski-italy-poland-eu-pledges-italo-polish-axis-after-warsaw-talks/>> [žiūrėta 2023-05-03]

¹¹⁸ Nacionalinės Asamblėjos ir Bundestago bendra rezoliucija Eliziejaus sutarties 55-ųjų metinių proga, 2018-01-22 <<https://www.bundestag.de/resource/blob/537270/a0aac9a1ba8b4ea2867ecb6e9faa1f35/traite-elysee-resolution-data.pdf>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹¹⁹ „Nauja Prancūzijos ir Vokietijos sutartis sudaro pagrindą bendrai klimato politikai“, *Germanwatch*, 2019-01-22 <<https://www.germanwatch.org/de/16242>> [žiūrėta 2023-05-04]

¹²⁰ „Summit leak reveals EU rift on climate change“, *Euractiv*, 2019-03-21 <<https://www.euractiv.com/section/climate-strategy-2050/news/summit-leak-reveals-eu-rift-on-climate-change/>> [žiūrėta 2023-05-04]

¹²¹ Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados (2019 m. kovo 21–22 d.), 4 <<https://www.consilium.europa.eu/media/38789/22-euco-final-conclusions-en.pdf>> [žiūrėta 2023-05-04]

klausimas yra ne „ar“, o „kaip“ galima pasiekti šį tikslą. Aplinkos, gamtos apsaugos ir branduolinės saugos ministrė, socialdemokratų partijos (SPD) narė Svenja Schulze kanclerės dvejones sukritikavo ir pabrėžė, kad „būtų naudinga, jei Vokietija būtų kartu su Prancūzija“, o Vokietijos neryžtingumas kenksmingas, nes ši pramoninė šalis „neša didžiulę atsakomybę apsaugoti klimatą“. Oficiali Vokietijos parama ambicingų valstybių grupei laikyta svarbia prieš artėjančius tarptautinius klimato viršūnių susitikimus pasauliniu mastu – pavyzdžiui, 2019 m. rudenį Niujorke.¹²²

Netrukus klimato neutralumo klausimas pateko į Prancūzijos – Vokietijos ministerijų, susijusių su klimato kaita, atstovų sudarytos Mesebergo darbo grupės darbotvarkę. Antrajame darbo grupės susitikime 2019 m. gegužės 29 d. abiejų šalių atstovai suderino požiūrius, kaip realiai ES lygmeniu būtų įmanoma įgyvendinti klimato neutralumo tikslą. Valstybių atstovai nusprendė klimato kaitos problemoms spręsti reikalingas išlaidas apskaičiuoti pagal ES daugiametę finansinę programą (DFP) 2021-2027 m.; bendradarbiauti vykdant ES veiksmus tvaraus finansavimo srityje; pasinaudoti savo įtaka siekiant skatinti Paryžiaus susitarime suderintas investicijas ir operacijas, įsitraukti į Žaliojo klimato fondo papildymą ir sutelkti pastangas pritraukti reikšmingus tradicinių donorų ir kitų šalių įnašus. Taip pat sutarta įsteigti CO2 mokesčio pogrupį, kuris aptartų ir skatintų kainodaros metodus.¹²³ Nors per susirinkimą nebuvo nutartas laikas, kada ES turėtų įgyvendinti visišką neutralumą klimatui, tačiau derybos dėl finansinių išteklių suteikė postūmį abiem šalims sutarti dėl to, kaip realiai gali būti įgyvendinami klimato siekiai ir kad jos vieningai palaikys ES būsimą klimato iniciatyvų paketą.

Birželio 20 d. EVT susitikime Vokietija pakeitė nuomonę ir prisijungė prie Prancūzijos atstovaujamos bloko pusės. Visgi, manoma, kad sprendimas palaikyti siekį ES lygmeniu įtvirtinti klimato neutralumą iki 2050 m. labiausiai buvo nulemtas vidinio kairiųjų partijų spaudimo, nors tuo metu Vokietijos oficialiai skelbiamas šalies siekis vis dar buvo sumažinti ŠESD kiekį iki 80-95% iki 2050 m.¹²⁴ Tikėtasi, kad dabar jau vieninga Prancūzijos ir Vokietijos pozicija padės pasiekti sutarimą ir viso bloko mastu, tačiau taip neįvyko: nors tikslui pritarė daugiau VN (24 iš 27), skeptiškosios Lenkija, Čekija ir Vengrija liko neįtikintos, todėl viršūnių susitikimo išvadose ir vėl nebuvo nurodyta

¹²² „Merkel sends first strong message for climate neutrality by 2050“, *Euractiv*, 2019-05-14 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/merkel-sends-first-strong-message-for-climate-neutrality-by-2050/>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹²³ Klimato, transporto ir energetikos veikslių planas (Mesebergo darbo grupės susitikimo išvados), 2019-10-16, 1 <https://www.bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Klimaschutz/Roadmap_Klima_Energie_DFMR_ENG_Anlage_1_bf.pdf> [žiūrėta 2023-05-04]

¹²⁴ „Germany joins push for EU-wide 2050 net zero emissions goal“, *Politico*, 2019-06-16 <<https://www.politico.eu/article/germany-joins-push-for-eu-wide-net-zero-emissions-goal/>> [žiūrėta 2023-05-04]

konkreči data.¹²⁵ Vokietijos aplinkos ministrė teigė, kad nors toks rezultatas vis tiek yra geras, būtinas dialogas su skeptiškais šalimis, siekiant suprasti jų rūpesčius.¹²⁶

Prancūzijai pozicionuojant save kaip lyderę klimato kaitos srityje ir raginant kitas Europos šalis siekti neutralių CO2 emisijų visoje ES iki 2050 m., Vyriausybei patarinėjanti nepriklausoma Aukštoji klimato taryba pateikė griežtą išspėjimą – šalies veiksmai neatitinka ambicingų pažadų.¹²⁷ Tuo metu Merkel paskirtajam specialiam „klimato kabinetui“ perspėjant, kad Vokietija neįgyvendins 2020 m. klimato tikslų, Merkel ambicijas nusprendė didinti – Vokietija pareiškė, kad sieks tapti klimatui neutralia šalimi iki 2050 m., o kanclerė teigė suvokianti, kad visų VN pritarimą gauti bus sunku, tačiau „būtų labai svarbu“, jei šis siekis taptų viso bloko tikslu.¹²⁸ Už EK vairo stojus Merkel artimai bendražygei Ursulai von der Leyen, Prancūzijos ir Vokietijos ekonomikos ir finansų ministrai išreiškė paramą jos parengtai europinei klimato strategijai, kuri apimtų klimato neutralumą iki 2050 m., CO2 mokestį, paragino stiprinti Europos investicijų banko vaidmenį finansuojant klimato kaitą, paverčiant jį „Europos klimato banku“, išreiškė norą „koordinuoti veiksmus klimato kaitos srityje tarptautiniu lygmeniu per tam skirtus klimato fondus, kuriuose Prancūzija ir Vokietija atlieka svarbų vaidmenį kaip pagrindinės paramos teikėjos“. Be kita ko, paskatino „nuolatinį ir skaidrų dialogą tarp visų Europos šalių“, kad būtų sustiprintos bendros pozicijos.¹²⁹

Prancūzijos – Vokietijos Ministrų kabineto pareiškimas, po dviejų ministerijų darbo grupių susitikimų, pasirodė 2019 m. spalio 16 d. Šalių ministrai pakartojo paramą naujai ES klimato iniciatyvai ir naujais pasiūlymais papildė bendrus poros siekius transporto ir energetikos srityje, pavyzdžiui, kad abi šalys „pradeda plėtoti ekonominę zoną palei Reino upę“. Tandemas tvirtai išreiškė, jog „Europos vardu imsis lyderystės tarptautinėse platformose.“ Abiejų šalių teigimu, „dėl klimato krizės keliamos *egzistencinės grėsmės* reikia toliau stiprinti kolektyvinius užmojus, todėl ES ir pasauliniu lygiu reikia imtis aktyvesnių veiksmų klimato kaitos srityje.“ Prancūzija ir Vokietija nuosekliai toliau pabrėžė būtinybę finansiškai padėti šalims, kurioms prisitaikymas prie naujų klimato

¹²⁵ Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados, 2019 m. birželio 20 d., 1 <<https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf>> [žiūrėta 2023-05-04]

¹²⁶ „EU fails to agree on 2050 climate neutrality in blow to Merkel’s newfound ambitions“, *Clean Energy Wire*, 2019-06-21 <<https://www.cleanenergywire.org/news/eu-fails-agree-2050-climate-neutrality-blow-merkels-newfound-ambitions>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹²⁷ Prancūzijos Aukštosios klimato tarybos metinė ataskaita (2019) <https://www.hautconseilclimat.fr/wp-content/uploads/2019/09/hcc_rapport_annuel_2019_v2.pdf> [žiūrėta 2023-05-05]

¹²⁸ „Angela Merkel calls for EU-wide climate neutrality by 2050“, AP News, 2019-08-22 <<https://apnews.com/article/8b51138edec2498ab2f75bcc62b0a940>> [žiūrėta 2023-05-08]

¹²⁹ Prancūzijos ir Vokietijos prioritetai kitam Europos instituciniam ciklui ekonomikos, finansų ir prekybos klausimais, 2019-09-19 <<https://www.economie.gouv.fr/files/2019-09/2019%2009%2019%20joint%20paper%20FR%20GER%20new%20Commission.pdf>> [žiūrėta 2023-05-05]

užmojų kainuotų brangiai. Abi šalys išreiškė paramą tinkamų mechanizmų sukūrimui, kad pokytis būtų lengvesnis dėl išlaidų dvejojančioms šalims – Lenkijai, Vengrijai, Čekijai.¹³⁰

Esminiai Prancūzijos ir Vokietijos susitarimo aspektai nugulė 2019 m. gruodį vykusio EVT susitikimo išvadose. VN galiausiai sutarė iki 2050 m. siekti nulinės emisijos pagal Paryžiaus susitarimą,¹³¹ o naujosios EK tuo metu pristatytoje klimato strategijoje – Europos Žaliajame kurse – pristatyti būdai, kaip tai įgyvendinti pereinant prie tvaresnės ekonomikos. Vienas iš siūlymų – Teisingos pertvarkos mechanizmas (angl. *Just Transition Mechanism*), kuriuo būtų skiriama 100 mlrd. eurų sąžiningam perėjimui įgyvendinti klimato siekius. Vis dėlto, labai nuo anglies pramonės priklausanti Lenkija su klimato neutralumo sąlyga nesutiko – šaliai buvo padaryta išimtis, sutarus, kad Taryba prie šio klausimo grįš 2020 m. birželį. Prancūzijos vadovas pareiškė, kad Lenkija turi pagrindo šiam sprendimui, todėl skatino „didesnį ES solidarumą Varšuvos atžvilgiu“, tačiau pabrėžė, kad Lenkijai neturėtų būti leista naudotis EŽK fondais, jeigu šalis nepritaris visiems bendriems ES siekiams.¹³²

4.1.1. Lyderystės kriterijų analizė priimant EŽK

Galios ištekliai. Nagrinėtu atveju išryškėjo abiejų šalių noras turimus ekonominius (materialius) resursus panaudoti kovoje su klimato kaita. Prancūzija ir Vokietija ragina klimato tikslų įgyvendinimą sieti su DFP, kuriame abiejų šalių finansinis indėlis yra didžiausias.¹³³ Prancūzija ir Vokietija, Pasaulio ekonomikos forumo skaičiavimais, sudaro 41% viso ES BVP.¹³⁴ Abi šalys aktyviai įsitraukusios į klimato fondus tarptautiniu lygmeniu ir didina savo indėlį ten, pavyzdžiui, Žaliajame klimato fonde.¹³⁵

Vertinant institucinius išteklius, to pavyzdys – Ministrų tarybų susitikimai dvišaliu lygmeniu ir dvišaliai rutinas nustatantys susitarimai, tokie kaip Acheno sutartis. Bendradarbiavimas geriausiai paaiškinamas ID sąveikos dėmenimis – pirmiausia, sureguliuotu tarpvyriausybiškumu. Nuo Elizejaus sutarties įsigalioję sutarimai ir nuo 2003 m. prasidėję ne tik šalių lyderių, bet ir ministrų

¹³⁰ Klimato, transporto ir energetikos veiksmų planas (Mesebergo darbo grupės susitikimo išvados), 2019-10-16, 1-3

¹³¹ Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados, 2019 m. gruodžio 12 d., 1-3 <<https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹³² „No EU funds for Poland if climate goals aren't agreed, Macron warns“, *Euractiv*, 2019-12-13 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/no-eu-funds-for-poland-if-climate-goals-arent-agreed-macron-warns/>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹³³ 2021–2027 m.: daugiametė finansinė programa (DFP), ES Taryba, 2020 <<https://www.consilium.europa.eu/media/42653/2021-2027-multiannual-financial-framework-mff-reading-references.pdf>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹³⁴ European Union economies, *World Economic Forum*, 2023-02-01 <<https://www.weforum.org/agenda/2023/02/eu-countries-largest-economies-energy-gdp/>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹³⁵ „France doubles its contribution to the Green Climate Fund“, *Green Climate Fund*, 2019-08-28 <<https://www.greenclimate.fund/news/france-doubles-its-contribution-green-climate-fund>> [žiūrėta 2023-05-05]

dvišaliai susitikimai užtvirtino, kad „Prancūzija ir Vokietija laikytusi kartu net ir per didžiausias vidines krizes, dvišalius nesutarimus ar tarptautinę suirutę.“¹³⁶

Abiejų šalių normatyvinių ambicijų tapatumu pasireiškia ir nematerialūs ištekliai – idėjų galia. Acheno sutarties pasirašymą, kaip Eliziejaus susitarimo atnaujinimą, galima įvardyti kaip simbolinę šalių praktiką – priminti, kad valstybės toliau laikosi drauge. Sutarties pasirašymui simboliškai pasirinkta Eliziejaus metinių data. Be to, pats dokumentas nenustato naujos rutinos, nepaisant papildymų, pavyzdžiui, naujų straipsnių dėl klimato veikslių. Nepaisant pirminio nesutarimo, Prancūzija ir Vokietija suderino pozicijas dėl klimato neutralumo – abi šalys EVT susitikimų kontekste pabrėžė būtinybę veikti koordinuotai sprendžiant klimato kaitos klausimus, o bendruose pareiškimuose naudojo stiprią retoriką ir klimato kaitą įvardijo kaip „egzistencinę grėsmę“.

Vidinės aplinkybės. Kaip aiškina Young, vidiniai politiniai nesutarimai šalių viduje, konkrečiai – Vokietijoje, gebėjo paveikti derybines pozicijas.¹³⁷ Nepaisant ilgametės „klimato lyderės“ pozicijos, Vokietija turėjo pripažinti, kad nepasieks anksčiau užsibrėžto tikslo sumažinti išmetamų teršalų kiekį 40% iki 2020 m.¹³⁸ Valdžiai derantis dėl naujojo Klimato teisės akto, koalicija susipriešino – aplinkos, gamtos apsaugos ir branduolinės saugos ministrė, socialdemokratų partijos (SPD) narė Svenja Schulze skatino užtikrinti bent 95% sumažinti teršalų kiekį iki 2050 m. ir įvesti emisijų biudžetus pagrindiniams ekonominiams sektoriams. Artėjant EP rinkimams ir populiarėjant Žaliųjų partijai, SPD siekė užsitikrinti tvirtą poziciją kairiųjų sparne. Tuo metu krikščionys demokratai (CDU/CSU) teigė, kad ankstesnis siekis teršalų kiekį sumažinti 80% jau pakankamai ambicingas, o didesni tikslai gali „prasilenkti su realybe“ ir kainuoti daug.¹³⁹ Šie nesutarimai turėjo įtakos Vokietijos dvejonėms prisijungti prie ambicingųjų VN grupės.

Tačiau visuomenė didino spaudimą – per visą pasaulį nuvilniję masiniai „Penktadieniai už ateitį“ jaunimo protestai su klimato aktyviste Greta Thunberg priešaky, anot Angelos Merkel, paskatino vyriausybę pagreitinti sprendimų priėmimo procesą ir veikti ryžtingiau.¹⁴⁰ Naujasis „klimato kabinetas“, sudarytas iš ministrų, atsakingų už Vokietijos ŠESD mažinimą, turėjo padėti užtikrinti, kad šalis priimtų ilgai lauktą Klimato kaitos įstatymą dar 2019 m. Visgi, spaudimą darė ir Merkel koalicijai nepalankios aplinkybės – nacionalinėje apklausoje žalieji aplenkė konservatorius

¹³⁶ Krotz, Schild „Shaping Europe“, 51

¹³⁷ Young „Political Leadership and Regime Formation“, 285

¹³⁸ „Germany’s energy transition at a crossroads“, *McKinsey*, 2019-11-21 <<https://www.mckinsey.com/industries/electric-power-and-natural-gas/our-insights/germanys-energy-transition-at-a-crossroads>> [žiūrėta 2023-05-04]

¹³⁹ „Climate policies threaten to blow apart Germany’s ruling coalition“, *Politico*, 2019-02-26 <<https://www.politico.eu/article/germany-coalition-under-threat-climate-policy/>> [žiūrėta 2023-05-04]

¹⁴⁰ „Merkel backs national CO2 price, cites Greta-effect on policy“, *Clean Energy Wire*, 2019-07-19 <<https://www.cleanenergywire.org/news/merkel-backs-national-co2-price-cites-greta-effect-policy>> [žiūrėta 2023-05-05]

kaip pageidautini šalies lyderiai,¹⁴¹ didelės sėkmės jie sulaukė ir EP rinkimuose. Pasirodžius apklausos rezultatams, Vokietijos kanclerė Angela Merkel pareiškė, kad šalis turi nutraukti savo „lengvabūdišką“ požiūrį į klimato veiksmus¹⁴² ir pakeitė požiūrį į klimato politiką.

Krotz ir Schild prie esminių vidinių skirtumų išskiria politikos stilius – Vokietijai būdinga „pusiau suvereni“ konsensuso demokratija arba „derybų demokratija“, tuo metu Prancūzija yra linkusi į labiau „herojišką“ lyderystę, daugumos (mažoritarinę) demokratiją.¹⁴³ Aptariamo atvejo laikotarpiu Prancūzijos prezidento centristai turėjo daugumą parlamente. Tuo metu pasižymėjo ir Emanuelio Makrono retorika – JAV nusprendus pasitraukti iš Paryžiaus klimato susitarimo, į postą atėjęs Prancūzijos vadovas pradėjo iniciatyvą „Padaryti mūsų planetą vėl puikia“, kuria kvietė visą pilietinę visuomenę prisijungti prie Prancūzijos lyderystės kovoje su visuotiniu atšilimu. Skambi frazė pavartota kaip atsakas į JAV tuometinio prezidento Donaldo Trumpo frazę „padaryti Ameriką vėl puikia“.¹⁴⁴ Nagrinėjant antrinius šaltinius, šis atvejis yra labai pabrėžiamas kaip vidinis šalies/prezidento siekis pozicionuoti save kaip vedlę. Aptariamu laikotarpiu, Prancūzijos lyderystė pasireiškė ir daugiau – pavyzdžiui, įtikinant Vokietiją apsvarstyti galimybę įvesti Europos anglies dioksido mokestį.¹⁴⁵

Patikimumas. Nors Prancūzija ir Vokietija Acheno sutartimi ir kitais šioje dalyje aptartais dvišaliais susitarimais išreiškė norą suderinti klimato tikslus, problemos svarbą ir jos koordinuotą sprendimą ES lygiu, abi valstybės susidūrė su nemalonia realybe – tiek Prancūzijai, tiek Vokietijai, nepaisant ambicingų siekių, nepavyksta jų įgyvendinti realiai. Maža to – dabartinė politika gerokai atsilieka nuo mokslininkų prognozių. Verta grįžti ir prie klimato ekspertų vertinimų, kad, nors išreiškė vieningą požiūrį, abi šalys Acheno sutartyje vengė konkrečiau apsibrėžti, kaip sieks įgyvendinti klimato tikslus, o kai kuriuos siekius, pavyzdžiui, CO₂ mokestį, apskritai išbraukė iš galutinio varianto. Šiuo atveju pastebimi Wurzel et al. išskirto herojiško/transformacinio lyderystės stiliaus bruožus, kuomet ilgalaikiai ambicingai skambantys planai paprastai skatina tik laipsniškus, dalinius pokyčius, tačiau turi potencialo ilgainiui „nulemti“ realią transformaciją.¹⁴⁶

¹⁴¹ „Greens overtake Merkel’s conservatives to lead German national polls“, *Clean Energy Wire*, 2019-06-07 <<https://www.cleanenergywire.org/news/greens-overtake-merkels-conservatives-lead-german-national-polls>> [žiūrėta 2023-05-05]

¹⁴² „Merkel says Germany must end 'easy-peasy' approach on climate policy, announces radical changes“, *Clean Energy Wire*, 2019-06-06 <https://www.cleanenergywire.org/news/merkel-says-germany-must-end-easy-peasy-approach-climate-policy-announces-radical-changes> [žiūrėta 2023-05-05]

¹⁴³ Krotz, Schild „Shaping Europe“, 40

¹⁴⁴ „Make our planet great again“ iniciatyvos puslapis <<https://www.campusfrance.org/en/make-our-planet-great-again-en>> [žiūrėta 2023-05-06]

¹⁴⁵ „France persuades Germany to consider EU carbon border tax“, Reuters, 2019-09-19 <<https://www.reuters.com/article/us-france-germany-carbonbordertax-idUSKBN1W42BL>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁴⁶ Wurzel, Connelly, Lieferink „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, 12

Noras reikšti lyderystę ir jos priėmimas. Iš anksčiau aptartų kriterijų apraiškų matoma, kad Prancūzija ir Vokietija nori bendrai išreikšti lyderystę klimato srityje ir prisiima atsakomybę kalbėti ES vardu tarptautiniuose formatuose, tačiau skeptiškojo ES bloko dvejonės ir galiausiai Lenkijos sprendimas nepritarti klimato neutralumo iki 2050 m. siekiui rodo, jog raginimai „diskutuoti ir koordinuoti veiksmus“ ne visuomet veiksmingi. Prancūzijos ir Vokietijos kaip dvišalės lyderės pripažinimas, anot Schild, labai priklauso nuo partnerių pasitikėjimo lygio. Kuo labiau lyderystė reiškiamą rodant pavyzdį, tuo labiau ji priimama. Nors Prancūzija ir Vokietija palaikė finansinę paramą tiems sektoriams, kurie perėjimą prie žaliosios ekonomikos patirs sunkiausiai, konkretesnių pasiūlymų ar dvišalių susitikimų, pokalbių su skeptiškosiomis valstybėmis pritrūko. Tiesa, Makronas pareiškė, kad Lenkijoje turėtų vykti intensyvūs klimato protestai, kad būtų „pajudinti tie, kurių [jis pats – K.P] išjudinti negali“. Nors Lenkijos pareigūnai teigė, kad Prancūzija supranta, jog šalis labai stengiasi sumažinti ŠESD kiekį, nežinomybė ir neužtikrintumas galiausiai lėmė Lenkijos nepritarimą klimato neutralumo iki 2050 m. tikslui ES lygiu.¹⁴⁷

Apibendrinant, Prancūzija ir Vokietija išreiškė struktūrinei lyderystei būdingus bruožus per ekonominius resursus, ragindama sieti klimato iniciatyvas su DFP, kuriame abi turi didžiausią indėlį, taip pat institucinius resursus, kurie aptartu atveju yra Ministrų darbo grupės susitikimai Mesebergo formate. Šalys išreiškė ir intelektualinės/kognityvinės lyderystės bruožus – idėjiniu lygmeniu bendrai iškėlė klimato ir energijos klausimus, – bei antreprenerinei lyderystei būdingas pastangas įtraukti klimato klausimų sprendimą į bendrą darbotvarkę, skatinant kompromiso paieškas. Šiuo atveju dvišaliams veiksams būdingas herojiškos/transformacinės lyderystės stilius, nes valstybės siekė susitarti dėl ambicingo ilgalaikio tikslo, kuris keistų dabartinę politiką ir padėtų pereiti prie tvarios ekonomikos.

Vidinių aplinkybių dėmuo turėjo įtakos ne iškart vieningai Prancūzijos ir Vokietijos pozicijai klimato neutralumo klausimu. Nesutarimai tarp partijų Vokietijoje, socialdemokratų spaudimas kelti klimato tikslus ir žaliųjų partijos populiarumas, taip pat nerimstantys visuomenės protestai įtikino valdžią stiprinti žaliąsias ambicijas. Visgi, kanclerės atsargumas nėra nepagrįstas – nors Prancūzija ir Vokietija skatino klimato neutralumą iki 2050 m. įtvirtinti ES lygmeniu, abi labai atsiliko nuo nacionalinių klimato tikslų įgyvendinimo. Noras stiprinti bendras ES pozicijas neužtikrino visiško VN pritarimo. Nežinomybė dėl finansinės paramos šalims, pavyzdžiui, nuo anglies pramonės stipriai priklausomai Lenkijai, kuriai klimato tikslų įgyvendinimas gali kainuoti daug, lėmė didesnę

¹⁴⁷ „Macron points the finger at Poland ahead of UN climate talks“, Euractiv, 2019-09-25 <<https://www.euractiv.com/section/politics/news/macron-points-the-finger-at-poland-ahead-of-un-climate-talks/>> [žiūrėta 2023-05-06]

skeptiškumą. Taigi, Prancūzija ir Vokietija reiškė dvišalę lyderystę skatindamos bendrą veikimą ES lygiu ir propaguodamos naujos klimato strategijos idėją, tačiau ši lyderystė buvo ribota dėl vidinių aplinkybių, neapibrėžtumo ir dėl to ne visiškai VN (pasekėjų) palaikymo.

4.2. „Žmogaus Mėnulyje momentas“ COVID-19 pandemijos akivaizdoje

EK ir VN ruošiantis įgyvendinti Žaliąjį kursą, EK skambiai pavadintą „Žmogaus Mėnulyje“ momentu, pasaulį sukrėtė COVID-19 pandemija. Beprecedentė sveikatos krizė reikalavo greitos ES reakcijos ir kėlė grėsmę viso žemyno ekonomikai. Prisiminus reakcijas į ankstesnes ES krizes, pavyzdžiui, ekonomikos ir finansų krizę 2008-2009 m., tikėtasi, kad EŽK įgyvendinimas galėtų būti laikinai atidėtas arba sumažėtų jo svarba.¹⁴⁸ Raginimų pasigirdo iš VN: Lenkijos valstybės turto viceministras Janušas Kowalskis kvietė nutraukti su klimato padariniais kovoti padedančią ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą (ATLPS) arba suteikti Varšuvai išimtį, kad lėšos būtų atlaisvintos kovai su pandemija.¹⁴⁹ Nuo branduolinės energijos ir anglies priklausiančios Čekijos premjeras Andrejus Babišas apskritai siūlė Europai „pamiršti apie EŽK ir sutelkti jėgas kovai su koronavirusu“,¹⁵⁰ EŽK nukėlimo prašė ir dalis dešiniųjų europarlamentarų.¹⁵¹

Nuolaidų siekė ir verslai: pavyzdžiui, Europos automobilių gamintojai prašė atidėti CO2 emisijų apribojimų taikymą naujiems automobiliams ir sunkvežimiams, nes per pandemiją smuko pardavimai. VN taip pat nukėlė numatytus planus, pavyzdžiui, Vokietija atidėjo parlamentinį svarstymą dėl anglies atsisakymo plano ir sprendimą dėl vandenilio strategijos. ES, tuomet ketinusi pristatyti siekį iki 55% padidinti ŠESD kiekio mažinimą iki 2030 m. ir Europos Klimato teisės aktą – teisiškai įpareigojantį įgyvendinti 2050 m. bloko klimato neutralumo tikslą, – turėjo peržiūrėti savo planus: koreguoti klimato iniciatyvų svarstymo ir įgyvendinimo kalendorių ir būtiniausius prioritetus; taip pat persikirstyti DFP klimato valdymui numatytus pinigus – pagal pirminį planą, tam buvo skirta 25% biudžeto lėšų.¹⁵² Tačiau, išaugus klimato kaitos politiniam svoriui, pradėjus kalbėti apie spartaus

¹⁴⁸ Dupont, Oberthür, von Homeyer „The Covid-19 crisis: a critical juncture for EU climate policy development?“, 1095

¹⁴⁹ Pagal ATLPS, ES ima mokėti už teisę į aplinką išmesti anglies dioksidą. Europos elektros energijos gamintojai, pramoniniai teršėjai ir oro linijos, vykdančios skrydžius ES, turi nusipirkti leidimus, kad padengtų savo išmetamų teršalų kiekį. Pagal informaciją straipsnyje „EU should scrap emissions trading scheme, Polish official says“, *Euractiv*, 2020-03-17 <<https://www.euractiv.com/section/emissions-trading-scheme/news/eu-should-scrap-emissions-trading-scheme-polish-official-says/>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁵⁰ „Czech PM urges EU to ditch Green Deal amid virus“, *Euractiv*, 2020-03-17 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/czech-pm-urges-eu-to-ditch-green-deal-amid-virus/>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁵¹ Milan Elkerbout et al. „The European Green Deal after Corona: Implications for EU climate policy“, *CEPS Policy Insights*, 2020-06, 2 <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/PI2020-06_European-Green-Deal-after-Corona.pdf> [žiūrėta 2023-04-18]

¹⁵² EP: Koronaviruso krizės poveikis klimatui ir Europos žaliajam kursui, 2020-04, 4 <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649370/EPRS_BRI\(2020\)649370_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649370/EPRS_BRI(2020)649370_EN.pdf)> [žiūrėta 2023-05-07]

viruso plitimo ir klimato kaitos sąsajas,¹⁵³ EK pabrėžė, kad ES nenusigręš nuo aplinkosaugos ambicijų ir toliau sieks įgyvendinti EŽK iniciatyvas.¹⁵⁴

2020 m. balandžio 9 d., 17 ES šalių aplinkosaugos ministrai išpublikavo nuomonę, kad, planuodama atsaką į koronaviruso pandemiją, ES „neturi pamiršti apie nuolatinę klimato krizę“. Šalių grupė, kurioje – ir Prancūzijos bei Vokietijos aplinkosaugos ministrės, paragino EK naudoti EŽK kaip visapusiško ES atkūrimo plano pagrindą ir „išnagrinėti EŽK elementus, įskaitant Europos žaliojo kurso investicijų planą, kuris gali būti panaudotas siekiant paskatinti ekologišką atsigavimą ir teisingą perėjimą.“ Valstybės pabrėžė, kad ES galimybė veikti labai priklauso nuo „gebėjimo dirbti kartu solidariai, kad būtų sukurtas tiltas tarp kovos su COVID-19, biologinės įvairovės nykimo ir klimato kaitos.“¹⁵⁵ EP taip pat paragino likti prie EŽK planų ir padaryti taip, kad „naujas klimato iniciatyvų paketas būtų atsigavimo po pandemijos plano centre.“¹⁵⁶

Dvišalį pritarimą šiai idėjai Prancūzija ir Vokietija išreiškė per Mesebergo klimato darbo grupės trečiąjį, ir paskutinįjį, susitikimą nuotoliu. 2020 m. gegužės 18 d. pareiškimė šalys pabrėžė, kad EŽK yra „atspirties taškas siekiant visapūsės modernios augimo strategijos.“ Anot valstybių, EŽK pateikiama „visa apimanti atkūrimo plano, kuriuo siekiama tvariai ir naujoviškai skatinti ekonomiką, sistema.“ Abiejų šalių ministrai išreiškė paramą EK planuojamam Klimato teisės aktui ir pabrėžė, kad tai bus vienas svarbiausių Vokietijos darbotvarkės punktų šaliai nuo 2020 m. liepos perimant pirmininkavimą ES Tarybai. Prancūzija ir Vokietija parėmė ir siekė kelti ambicijas dėl ŠESD kiekio (nuo 50 iki 55% iki 2030 m.). Šalys išreiškė stiprią paramą tvarios finansų sistemos kūrimui, ES pramonės pertvarkai, bei parėmė veiksmingesnę CO2 kainodarą ES lygiu. Abi valstybės nurodė palaikančios ATLPS išplėtimą į visus ekonomikos sektorius,¹⁵⁷ priešingai nei prašė Lenkija.

Šiuo pareiškimu Prancūzija ir Vokietija parodė aiškų įtvirtinto dvišališkumo principu paremtą dvišalio bendradarbiavimo klimato srityje pavyzdį. Valstybės pasiūlė strategiją, kaip nenusigręžti nuo klimato ambicijų ir atsigauti po COVID-19 krizės. Taip pat nuosekliai laikėsi nuostatos, kad žaliojo perėjimas turi ir toliau vykti visose su klimatu susijusiose srityse. Bendrame dokumente valstybės atkreipė dėmesį į ES, kaip pasaulinės klimato lyderės, svarbą. Prancūzija ir Vokietija paragino ES

¹⁵³ Ruben Manzanedo, Peter Manning, „COVID-19: Lessons for the climate change emergency“, *Science of the Total Environment*, 742, Harvard University, 2020 <<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.140563>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁵⁴ EP: Koronaviruso krizės poveikis klimato veiksams ir Europos žaliajam kursui, 2020-04, 3-4

¹⁵⁵ „European Green Deal must be central to a resilient recovery after Covid-19“, *Climate Home News*, 2020-04-09 <<https://www.climatechangenews.com/2020/04/09/european-green-deal-must-central-resilient-recovery-covid-19/>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁵⁶ EP pranešimas spaudai, 2020-04-21 <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200419IPR77407/eu-covid-19-recovery-plan-must-be-green-and-ambitious-say-meps>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁵⁷ 3-oji Prancūzijos ir Vokietijos Mesebergo klimato darbo grupės sesija – Bendras pareiškimas dėl Europos žaliojo kurso ir Europos atkūrimo plano, 2020 m. gegužės 18 d. <<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/coming-to-france/coming-to-france-your-covid-19-questions-answered/coronavirus-statements/article/3rd-session-of-franco-german-meseberg-climate-working-group-common-statement-on>> [žiūrėta 2023-05-07]

atlikti „esminį vaidmenį užtikrinant, kad atsigavimas po pandemijos atitiktų tarptautinius klimato kaitos tikslus.“¹⁵⁸ Tuo pat metu įvykus ir Prancūzijos – Vokietijos viršūnių nuotoliniam susitikimui, prezidentas Emanuelis Makronas ir kanclerė Angela Merkel paskelbė apie 500 mlrd. eurų Atsigavimo fondą, skirtą ES ekonomikos atsigavimui po pandemijos sukeltos krizės.¹⁵⁹ Pagal dvišalį pasiūlymą, šis fondas būtų finansuojamas EK pasiskolintomis lėšomis, susiejant jį su daugiamečiu ES biudžetu.

Šiuo pasiūlymu šalys užtvirtino būtinybę spartinti žaliajį perėjimą: vėl išreiškė paramą EŽK ir naujai ES augimo strategijai, pabrėžė būtinybę siekti klimato neutralumo iki 2050 m., kelti tikslus mažinti išmetamų ŠESD kiekį iki 2030 m., pritarė Pasienio anglies dioksido korekciniam mechanizmui (PADKM) ir tolesniam ATLPS reformos įgyvendinimui.¹⁶⁰ Birželio 29 d. Meseberge susitikę Prancūzijos ir Vokietijos vadovai teigė besitikintys, kad jų pasiūlyta iniciatyva bus palankiai priimta visų VN, ir dar kartą išskyrė CO2 mokesčio įvedimo svarbą, kuriam pritaria ne visos ES šalys. Gauti pritarimą siūlomam atsigavimo planui Vokietijai buvo svarbu, nes šalis nuo liepos turėjo perimti pirmininkavimą ES Tarybai. Makronas pareiškė kad jo šalis palaikys Vokietiją per jos pirmininkavimą Europai sudėtingu laikotarpiu.¹⁶¹

Dėl DFP atnaujinimo ir Atsigavimo fondo – iš viso apie 1,8 trln. eurų – EVT tarėsi 5 dienas. Po sunkių derybų liepos 21 d. bendrą sutarimą pagaliau pavyko pasiekti, o klimato tikslai išliko diskusijų centre. Bloko šalys sutarė, kad su klimatu siejamos iniciatyvos bus įtrauktos į politiką ir programas, finansuojamas pagal DFP ir „Naujos kartos ES“. Joms nutarta skirti 30% biudžeto – maždaug ketvirtadalį visų investicijų, būtinų EŽK įgyvendinimui.¹⁶² Šie sprendimai turėjo didelės svarbos tolesniems EK veiksams vertinant Europos klimato teisės akto įgyvendinimo galimybes ir galiausiai jo priėmimui, nepaisant to, kad Rytų Europos šalių aljansas, ypač Lenkija, toliau reikalavo nuolaidų ir finansinės paramos ieškant išėjimo iš anglies ir gamtinių dujų naudojimo.¹⁶³

4.2.1. Lyderystės kriterijų analizė siekiant „žaliojo atsigavimo“ po COVID-19

¹⁵⁸ *Ibid*

¹⁵⁹ Prancūzijos ir Vokietijos iniciatyva, skirta Europos atsigavimui po koronaviruso krizės (pranešimas spaudai), 2020-05-18 <<https://www.bundeskanzler.de/resource/blob/1830100/1753772/414a4b5a1ca91d4f7146eeb2b39ee72b/2020-05-18-deutsch-franzoesischer-erklaerung-eng-data.pdf?download=1>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁶⁰ *Ibid*, 3-4

¹⁶¹ „Merkel and Macron show unity ahead of all-important EU summit“, *Euractiv*, 2020-06-30 <<https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/merkel-and-macron-show-unity-ahead-of-all-important-eu-summit/>> [žiūrėta 2023-05-08]

¹⁶² Specialiojo Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados, 2020-07-21 <<https://www.consilium.europa.eu/media/45130/210720-euco-final-conclusions-lt.pdf>> [žiūrėta 2023-05-07]

¹⁶³ „How the EU’s Green Deal survived the coronavirus pandemic“, *Politico*, 2020-12-17 <<https://www.politico.eu/article/how-eu-climate-change-promises-survived-the-coronavirus-plague/>> [žiūrėta 2023-05-07]

Galios ištekliai. Rengiant atsigavimo po pandemijos planą, Prancūzija ir Vokietija pasinaudojo ekonominių išteklių galia. Abi šalys palaikė EK įsipareigojimą skirti europines lėšas „proveržio naujovėms ir ekologiškiems projektams“ ir ragino „finansuoti projektus, susijusius su pramonės strategija ir EŽK, kaip Europos atkūrimo plano dalį.“¹⁶⁴ Taip pat valstybės nuo pat pradžių siūlė ir palaikė planą sieti ES daugiamečių biudžetą su klimato siekiais, todėl galutinis VN sprendimas 30% iš DFP numatyti klimato veiksams gali būti vertinamas kaip Prancūzijos ir Vokietijos ankstesnių derybinių pastangų rezultatas.

Instituciniai svertai ir toliau labiausiai pasireiškė per dvišalius susitikimus, dėl pandemijos iš pradžių vykusius nuotoliu, ir bendrus susitarimus Mesebergo darbo grupės arba aukščiausių šalies pareigūnų lygmeniu. Taip pat verta pastebėti, kad Makrono ir Merkel plane nebuvo konkrečių pasiūlymų, kaip reikėtų gauti Atsigavimo fondui reikalingas lėšas, kokioms sąlygomis pinigai būtų išmokėti ir kaip ES išmokėtų skolą. Techninės ir teisinės detalės buvo paliktos EK. Netrukus EK pristatymas „Kitos kartos ES“ planas daugiausia buvo paremtas Prancūzijos – Vokietijos siūlymais, o prie 500 mlrd. eurų dotacijų EK pridėjo dar 250 mlrd. eurų paskolų forma. Kaip rašo Krotz ir Schramm, VN buvo nurodyta teikti siūlymus dėl atsigavimo po pandemijos fondo, EK pasiūlymą pateikė tik po Makrono ir Merkel pasiūlymo. Ankstesne savo iniciatyva abi šalys suteikė reikalingą politinį svorį, paskatino būsimą EK pasiūlymą ir tolesnes derybas su kitomis VN. Teigiamas Prancūzijos – Vokietijos dvišalio pasiūlymo priėmimas svarbus ir vertinant šio tandemo ir EK „partnerystę“ reikšmingais ES integracijai sprendimais.¹⁶⁵

Galiausiai, Prancūzija ir Vokietija naudojos nematerialiais ištekliais rengdama ES tolesnę darbotvarkę ir pabrėždama, kad EŽK turi būti atsigavimo po pandemijos veiksmų centre. Tai išskirta finansinės paramos iniciatyvoje, kurio galutiniam variantui pritarė VN. Mesebergo darbo grupė klimato klausimais išreiškė paramą EK tolesniems planams įgyvendinti EŽK iniciatyvas, tokiems kaip Klimato teisės aktas ar efektyvesnis CO2 mokestis. Pastarasis klausimas svarbus ir dvišaliuose susitarimuose, tad jos geba pasinaudamos savo „idėjų galia“ šiuos klausimus perkelti į visos ES darbotvarkę ir per dvišalius susitarimus formuoti bendrą ES bloko viziją, kaip įgyvendinti EŽK.

Vidinės aplinkybės. Kaip ir kitos Europos šalys, Prancūzija ir Vokietija turėjo pakeisti savo klimato tikslų įgyvendinimo planus ir pirmiausia imtis trumpalaikių sprendimų, kurie gelbėtų ekonomiką ir sveikatos sistemą. Automobilių gamintojams spaudžiant Vokietijos kanclerę dėl ekonominių pasekmių jų pramonei, Merkel paskelbė 130 mlrd. eurų atkūrimo paketą, tačiau ji

¹⁶⁴ 3-oji Prancūzijos ir Vokietijos Mesebergo klimato darbo grupės sesija – Bendras pareiškimas dėl Europos žaliojo kurso ir Europos atkūrimo plano, 2020 m. gegužės 18 d.

¹⁶⁵ Ulrich Krotz, Lucas Schramm „Embedded Bilateralism, Integration Theory, and European Crisis Politics: France, Germany, and the Birth of the EU Corona Recovery Fund“, *JCMS*, 2022, Vol. 60, No. 3, 536 <<https://doi.org/10.1111/jcms.13251>> [žiūrėta 2023-05-14]

atsisakė subsidijuoti dyzelinių ir benzininių automobilių pirkimą ir dvigubai padidino paramą elektromobilių prekybai. Žinia automobilių gamintojams buvo aiški: reikia modernizuoti pramonę.¹⁶⁶ Prancūzijos paskelbtame 100 mlrd. eurų siekiančiame atsigavimo plane žaliajai ekonomikai skirtas beveik trečdalis viso fondo.¹⁶⁷

Nors ankstesniame poskyryje vidinės šalių situacijos išsamiau nagrinėtos nebuvo, šiame poskyryje svarbu paminėti vienašalius sprendimus COVID-19 kontekste. Vokietija užsibrėžė dar ambicingesnius klimato siekius – 2021 m. patobulino 2019 m. priimtą Klimato teisės aktą (vok. *Bundes-Klimaschutzgesetz*), ir jame neutralumą klimatui užsibrėžė pasiekti penkeriais metais anksčiau, nei Europa – iki 2045 m., o ŠESD kiekį iki 2030 m. sumažinti dešimtadaliu daugiau, nei planavo – 65%.¹⁶⁸ Įstatyme nurodoma, kad jei tikslai bus nepasiekti arba viršyti, skirtumas bus tolygiai paskirstytas likusiems sektoriaus metiniams išmetamųjų teršalų biudžetams, o klimato siekiai gali būti tik didinami, bet ne mažinami.¹⁶⁹

Prancūzija toliau išliko įsipareigojusi siekti neutralumo klimatui iki 2050 m., tačiau iki 2030 m. ketina sumažinti ŠESD kiekį 40%, t.y. mažiau, nei Vokietija. Tai nurodoma pagrindiniame Prancūzijos kovos su klimato kaita dokumente – 2020 m. papildytoje Nacionalinėje mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų strategijoje (pranc. *Stratégie Nationale Bas-Carbone* arba *SNBC*)¹⁷⁰ Vis dėlto, Prancūzijos ŠESD kiekio mažinimo tikslas ne kartą kritikuotas nevyriausybinių organizacijų ir klimato stebėtojų, nes esą yra per mažai ambicingas, o vyriausybė jo nedidina.¹⁷¹

Taigi, pabrėžiamas Vokietijos kaip klimato lyderės vaidmuo ir įtaka ES sprendimuose. Nors anksčiau aptarta, kad lyderio pozicijoje save mato Prancūzija, kai pandemija palietė visas, ypač ekonomines, sritis, ES šalys daugiau klio vėsi Vokietijos veiksmams. Įprastai atsargios šalies pritarimas Atsigavimo fondui siejamas su Vokietijos pastangomis išsaugoti esamą *status quo*, anksčiau sutartas struktūras ir taisykles. Šalis pasirengusi sutikti su ilgalaikiais pokyčiais tik tuo atveju, jei atrodo, kad *status quo* ar pačios ES egzistavimui kyla pavojus.¹⁷² Besibaigianti Merkel kadencija ir artėjantis

¹⁶⁶ „German coalition agrees €130B economic rescue package“, *Politico*, 2020-06-04 <<https://www.politico.eu/article/german-coalition-agrees-e130b-economic-rescue-package/>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁶⁷ „French government lays out fresh €100B stimulus package“, *Politico*, 2020-09-03 <<https://www.politico.eu/article/france-coronavirus-100-billion-stimulus-package/>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁶⁸ Federalinis klimato kaitos įstatymas (*Bundes-Klimaschutzgesetz*), 2019 (2021) <https://www.bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Gesetze/ksg_aendg_en_bf.pdf> [žiūrėta 2023-05-01]

¹⁶⁹ *Ibid*, 3

¹⁷⁰ Prancūzijos nacionalinė mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų strategija (*Stratégie Nationale Bas-Carbone*), 2020-03-25 <https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/2020-03-25_MTES_SNBC2.pdf> [žiūrėta 2023-05-01]

¹⁷¹ Klimato skaidrumo ataskaita: Prancūzija, 2021 <<https://www.climate-transparency.org/wp-content/uploads/2021/10/CT2021France.pdf>> [žiūrėta 2023-05-03]

¹⁷² Peter Becker „Germany as the European Union’s status quo power? Continuity and change in the shadow of the Covid-19 pandemic“, *Journal of European Public Policy*, 2022, 1-2 <<https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2085770>> [žiūrėta 2023-05-09]

pirmininkavimas ES Tarybai galėjo turėti įtakos ambicingos klimato politikos palaikymui.¹⁷³ Kaip ir pastebėta ankstesniuose darbuose, kurie buvo aptarti literatūros apžvalgoje, Vokietija šiuo atveju yra pasireiškia kaip lyderė „rodydama pavyzdį“, o Prancūzija išlieka labiau „diplomatine“, simbolinė lyderė.

Patikimumas. Ir Vokietija, ir Prancūzija pabrėžė, kaip svarbu išlaikyti klimato kaitos tikslus nepaisant pandemijos iššūkių. Europiniu lygmeniu, šalys įtraukė su klimatu susijusias priemones į ekonomikos atkūrimo planus ir toliau pirmenybę teikė atsinaujinančiai energijai bei tvariam vystymuisi. Po vieną šalys patikimumo kriterijų išreiškė skirtingai. Todėl vienareikšmiškai šio kriterijaus išpildymą vertinti sudėtinga, tačiau, kaip aiškina Schild, jį Prancūzijos – Vokietijos atveju galima sieti ir su lyderystės paklausos kriterijumi. T.y., ar kiti veikėjai pasitiki lyderiais ir yra pasiruošę ieškoti kompromisų arba sekti jų pavyzdžiu.¹⁷⁴ Šiuo atveju patikimumo kriterijus pasireiškė platesniame kontekste, tačiau šalys turėjo pritarimą iš didelės dalies kitų EŽK palaikiusių valstybių, kurie tikslą išlaikyti klimato tikslus pabrėžė dar iki bendro Prancūzijos – Vokietijos plano pristatymo.

Noras reikšti lyderystę ir jos poreikis. COVID-19 pandemija vienu metu palietė visas pagrindines ES politikos sritis: kilo grėsmė euro zonos stabilumui; dėl šalių sprendimo uždaryti sienas apribotas laisvas žmonių judėjimas Šengeno erdvėje; ekonominių tiekimo grandinių nutraukimas ir skirtingi šalių fiskaliniai pajėgumai atlaikyti ekonominę krizę galėjo pakenkti sąžiningai konkurencijai bendrojoje rinkoje.¹⁷⁵ Kilo didelė grėsmė ES integracijai, reikėjo staigiai spręsti didžiulio masto krizę, todėl dvišalės lyderystės poreikis plačiąja prasme buvo didelis, o ir pačioms Prancūzijai ir Vokietijai buvo aktualu ieškoti tokio sprendimo ES mastu, kuris tiktų abiem šalims. Visgi, klimato politikos atveju, VN lyderystės tikėjosi iš EK. Pačios Prancūzija ir Vokietija su kitomis VN kreipėsi į ES institucijas, kad EŽK išliktų kaip vienas esminių pamatų atsigavimo planuose. Be to, grupę valstybių šiuo atveju į priekį vedė Danija – dar viena ryški ES klimato lyderė, taip pat vadinama klimato pioniere.¹⁷⁶

Krotz ir Schramm aiškinimu, Prancūzijos ir Vokietijos iniciatyva buvo dvišalis kompromisas, nes abi šalys nukrypo nuo ankstesnių nacionalinių pozicijų ir ieškojo bendro sutarimo. Vokietija iš pradžių pritarė bendros ES skolos ir tiesioginių finansinių pervedimų tarp VN panaudojimui. Prancūzija atsisakė koronaviruso obligacijų ir bendros atsakomybės bei pritarė sieti atkūrimo fondą

¹⁷³ „Expectations for German EU Council presidency high, climate a priority – Merkel“, *Climate Energy Wire*, 2020-06-18 <<https://www.cleanenergywire.org/news/expectations-german-eu-council-presidency-high-climate-priority-merkel>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁷⁴ Schild, „Mission impossible?“, 1376

¹⁷⁵ Krotz, Schramm „Leadership in European crisis politics“, 15-16

¹⁷⁶ „European Green Deal must be central to a resilient recovery after Covid-19“, *Climate Home News*, 2020-04-09 <<https://www.climatechangenews.com/2020/04/09/european-green-deal-must-central-resilient-recovery-covid-19/>> [žiūrėta 2023-05-07]

su ES biudžetu. Šalys atstovavo didesnėms VN grupėms ir atsižvelgė į jų numatytas derybines ribas. Prancūzija siekė greito reagavimo į krizę, nukreiptą į ypač nukentėjusias Pietų šalis, tuo metu Vokietija kartu su Šiaurės šalių koalicija reikalavo, kad atsigavimo fondas būtų vienkartinė priemonė. Kai lyderiai liepą EVT susitikime sutarė dėl EK ekonomikos atkūrimo paketo, atskiros VN grupės dėl reikalingo vieningo sutarimo gavo tam tikrų nuolaidų. „Taupiosios“ šalys užsitikrino nuolaidas įnašams į ES biudžetą, o Rytų Europos – Višegrado šalys sušvelnino nuostatas dėl teisinės valstybės išlygos. Tačiau bendras atkūrimo paketo dydis ir finansavimas, kaip siūlė Prancūzija ir Vokietija, išliko. Anot autorių, „kai 2020 m. gruodį Vengrija ir Lenkija grasino vetuoti paketą dėl sąlygiškumo mechanizmo, Prancūzija ir Vokietija teigė, kad yra pasirengusios į priekį judėti tik su 25 VN ir atsigavimo fondą įsteigti tarpvyriausybinio pagrindu.“ Ši atskirties grėsmė politinės aklavietės metu priminė euro zonos krizės atvejį: kai Jungtinės Karalystės vyriausybė vetavo Prancūzijos ir Vokietijos pasiūlymą dėl naujų skolos taisyklių ir fiskalinio susitarimo, pastarosios šalys žengė į priekį su panašiai mažančių VN koalicija už įprastinės ES sistemos ribų.¹⁷⁷

Apibendrinant, Prancūzijos ir Vokietijos pasiūlymas dėl Atsigavimo fondo vertinamas kaip efektyvios dvišalės lyderystės pavyzdys, siekiant įveikti staigiai užklupusią krizę ir išlaikyti ES vienybę. Nors šis atvejis apima daugiau nei klimato sritį, ji išliko visų sprendimų centre. Prancūzija ir Vokietija išreiškė struktūrinei, antreprenerinei, intelektualinei/kognityvinei lyderystei būdingus bruožus, bendru pareiškimu palaikydamos EŽK svarbą rengiant atsigavimo planus. Šalys palaikė siekį skirti 30% atsigavimo plano ir daugiamečio biudžeto išteklių klimato iniciatyvų įgyvendinimui, taip įtvirtindamos materialių resursų panaudojimą; institucinius išteklius naudojo kaip derybinius svertus, formavo ES darbotvarkę ir savo veiksmus rėmė bendra žaliosios ES transformacijos vizija, išreiškė paramą būsimums EK iniciatyvoms, kurių pristatymą dėl suirutės reikėjo atidėti.

Dvišalį bendradarbiavimą abi valstybės sustiprino siekdamos stabilumo ES, įveikti krizę, tai darė formuodamos koalicijas ir bendradarbiaudamos su EK – valstybės paliko techninius ir teisinius atsigavimo plano klausimus institucijoms, kad sulauktų didesnės paramos iniciatyvai. Nors Prancūzija ir Vokietija prieš tai laikėsi skirtingų pozicijų ir atstovavo skirtingoms VN grupėms, tačiau nuo pat pradžių šalys sutarė reikšti paramą EŽK iniciatyvų įgyvendinimui ir tarp jų – klimato siekių didinimui. Nepaisant kai kurių VN skeptiškumo, didesnė dalis valstybių taip pat palaikė idėją klimato veiksmus įgalinti per atsigavimo paketą.

Verta pabrėžti, kad, kilus finansinėms krizėms, efektyvios lyderystės labiausiai tikėtasi iš Vokietijos; šiuo atveju Prancūzija veikė kaip paranki partnerė, kurios ambicijos dėl klimato sutapo

¹⁷⁷ Krotz, Schramm „Embedded Bilateralism, Integration Theory, and European Crisis Politics“, 526-544

su Vokietijos vizija. Tai kartu yra ir herojiškos/transformacinės lyderystės pavyzdys. Šis atvejis parodo veiksmingą Prancūzijos ir Vokietijos bendradarbiavimą, nes visi kriterijai veikė taip, kad šalių partnerystė galėtų išreikšti efektyvią lyderystę. Šiuo atveju galima daryti išvadą, kad šalys padėjo neramumų metu išlaikyti stabilumą ir sutelkti kitas VN vardan bendro siekio, kuris didele dalimi apima ir klimato tikslų įgyvendinimą.

4.3. Prancūzijos – Vokietijos lyderystė intensyvėjant energetikos krizei

Europos ekonomikai atsigaunant po COVID-19 pandemijos, 2021 m. antroje pusėje kilo energetikos krizė. Energijos kainų augimą taip pat lėmė sumažėjęs dujų tiekimas iš Rusijos ir ankstesni ES nutarimai atsisakyti ilgalaikių sutarčių su dujų tiekėjais.¹⁷⁸ Lenkija, Čekija, Vengrija jau tuomet ragino atidėti „Fit for 55“ paketo¹⁷⁹ įgyvendinimą, nes tai galėjo dar labiau išpūsti kainas, o Prancūzija, kartu su Ispanija, pasiūlė nedelsiant reformuoti ES elektros rinką. Tačiau tam priešinosi Vokietijos vadovaujama šalių grupė, kurios teigė, kad reikia imtis trumpalaikių priemonių, padėsiančių pažeidžiamiausiems, o Europa turėtų susilaikyti nuo didesnių elektros rinkos reformų.¹⁸⁰

Prancūzijos ir Vokietijos pozicijos dar kartą viešai išsiskyrė ir dėl to, ar branduolinė energija turėtų būti įtraukta į ES žaliąją taksonomiją – techninį vadovą, padedantį nustatyti, kurios veiklos prisideda prie ES klimato politikos tikslų ir daro kuo mažiau žalos kitų įgyvendinimui. Prancūzija, kuri daugiau nei 70% elektros energijos gauna iš branduolinių jėgainių, kartu su dar 9 VN paprašė EK pripažinti šią energijos rūšį kaip mažai CO₂ į aplinką išskiriančiu energijos šaltiniu. Kreipimąsi pasirašiusios šalys tvirtino, kad branduolinė energija yra „pagrindinis įperkamas, stabilus ir nepriklausomas energijos šaltinis“, galintis apsaugoti nuo „kainų nepastovumo“. Tuo metu dėl saugumo visus branduolinius reaktorius iki 2022 m. uždaryti planavusi Vokietija¹⁸¹ atstovavo kitam šalių blokui, besipriešinančiam branduolinei energijai. Šalys išreiškė susirūpinimą, kad „branduolinės

¹⁷⁸ Homeyer et al. „Implementing the European Green Deal during the Evolving Energy Crisis“, 129

¹⁷⁹ „Fit for 55“ – EK pasiūlytos teisėkūros priemonės, skirtos užtikrinti, kad ES klimato, energetikos, žemės ūkio, transporto ir mokesčių politika būtų tinkama iki 2030 m. sumažinti ŠESD išmetimą bent 55%. Tai – svarbu, norint, kad Europa iki 2050 m. taptų pirmuoju pasaulyje klimatui neutraliu žemynu. ES informacija apie „Fit for 55“ <<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/#:~:text=The%20European%20climate%20law%20makes,EU%20climate%2Dneutral%20by%202050>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁸⁰ „Nine EU countries reject Franco-Spanish push for electricity reforms“, *Euractiv*, 2021-10-26 <<https://www.euractiv.com/section/electricity/news/nine-eu-countries-reject-franco-spanish-push-for-electricity-reforms/>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁸¹ Dėl energetikos krizės šį tikslą įgyvendinti pavyko tik 2023 m. balandį. Daugiau informacijos: „Vokietija atsisveikina su branduoliniais reaktoriais“, *LRT.lt*, 2023-04-15 <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1963066/vokietija-atsisveikina-su-branduoliniais-reaktoriais>> [žiūrėta 2023-05-03]

energijos įtraukimas į taksonomiją visam laikui pakenktų jos vientisumui, patikimumui ir naudingumui“.¹⁸²

Energetikos krizė suintensyvėjo, kai 2022 m. vasario 24 d. Rusija pradėjo plataus masto invaziją į Ukrainą. Paaštrėjusi geopolitinė situacija ir vis dar didelė ES priklausomybė nuo rusiškų išteklių kėlė klausimų, kaip blokui toliau planuoti perėjimą prie žaliosios energijos. Vokietijoje ką tik pasikeitus valdžiai, Prancūzijoje – ruošiantis rinkimams, priimta nemažai trumpalaikių/vienkartinių sprendimų, kad būtų sumažintos papildomos namų ūkių ir verslų išlaidos.¹⁸³ Tačiau žūtbūt reikėjo ilgalaikių pokyčių. Vokietija skatino Europą kuo greičiau pereiti prie atsinaujinančių išteklių – 2021 m. šalis nusprendė „švarių šaltinių“ iki 2030 m. naudoti 65%, o nuo 2023 m. šį siekį pakelti iki 80%.¹⁸⁴ Prancūzija numatė, kad iki 2030 m. sieks iki 40% padidinti atsinaujinančios energijos dalį bendrame šalies energijos šaltinių derinyje.¹⁸⁵ Nors Prancūzija iki 2030 m. norėjo sumažinti branduolinės energijos vartojimą nuo 75% iki 50%,¹⁸⁶ visgi Emanuelis Makronas paskelbė „branduolinės energijos pramonės atgimimą“ ir siekį pastatyti iki 14 naujų branduolinių reaktorių iki 2050 m.¹⁸⁷

ES lygmeniu siekiant atsisakyti rusiško iškastinio kuro, bloko šalys gegužę pritarė EK planui „REPowerEU“. Norint sukurti naują energetikos infrastruktūrą, plane numatytas „energijos taupymas, švarios energijos gamyba ir energijos tiekimo diversifikavimas per ateinantį dešimtmetį.“¹⁸⁸ Plano tikslas užtikrinti ES energetikos nepriklausomybę buvo ir vienas iš ES Tarybai nuo 2022 m. sausio pirmininkaujančios Prancūzijos programos tikslų. Prancūzija, kaip tarpininkė, surengė derybas dėl siūlomo reglamento, siekdama užtikrinti dujų tiekimo saugumą ateinančiomis žiemomis.¹⁸⁹ Per pirmininkavimą šaliai pavyko užtikrinti ir ES šalių pritarimą PADKM įgyvendinimui. Anksčiau tiek Prancūzija, tiek Vokietija reiškė paramą tokiam CO2 mokesčio

¹⁸² „Germany leads call to keep nuclear out of EU green finance taxonomy“, *Euractiv*, 2021-07-05 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/germany-leads-call-to-keep-nuclear-out-of-eu-green-finance-taxonomy/>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁸³ Murielle Gagnebin „Breaking dependency on Russian gas: perspectives from France and Germany“, *Agora Energiewende*, 2022-05-11 <<https://www.agora-energiewende.de/en/blog/breaking-dependency-on-russian-gas-perspectives-from-france-and-germany/>> [žiūrėta 2023-05-10]

¹⁸⁴ „We’re tripling the speed of the expansion of renewable energies“, Vokietijos federalinė vyriausybė <<https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/klimaschutz/amendment-of-the-renewables-act-2060448>> [žiūrėta 2023-05-03]

¹⁸⁵ Prancūzijos nacionalinė mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų strategija (Stratégie Nationale Bas-Carbone), 2020-03-25, 117-118

¹⁸⁶ 2015 m. rugpjūčio 17 d. Įstatymas Nr. 2015-992 dėl energijos perėjimo ekologiškam augimui <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031044385>> [žiūrėta 2023-05-03]

¹⁸⁷ „France to build up to 14 new nuclear reactors by 2050, says Macron“, *The Guardian*, 2022-02-10 <<https://www.theguardian.com/world/2022/feb/10/france-to-build-up-to-14-new-nuclear-reactors-by-2050-says-macron>> [žiūrėta 2023-05-03]

¹⁸⁸ EK: „REPowerEU“. Galimybė Europoje vartoti įperkama, saugią ir tvarią energiją <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_it> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁸⁹ Prancūzijos pirmininkavimo ES Tarybai analizė, *Euros Agency* <https://eurosagency.eu/en/the-french-presidency-making-the-fit-for-55-a-reality/> [žiūrėta 2023-05-10]

mechanizmui, tačiau naujoji Vokietijos vyriausybė pareiškė, kad „neatmeta jo reikalingumo“, bet gali įsivaizduoti kitas „panašiai veiksmingas priemones“.¹⁹⁰

Tęsiantis įtemptai geopolitinei situacijai, energetikos klausimais Prancūzijai ir Vokietijai sutarti buvo vis sunkiau. Pavyzdžiui, ar statyti „Midcat“ dujotiekio projektą nuo Pirėnų pusiasalio iki Šiaurės Europos. Vokietija ir Ispanija manė, kad tai yra gyvybiškai svarbus alternatyvus būdas tiekti dujas iš Šiaurės Afrikos į Europą; Prancūzija abejojo, ar tai padės išspręsti dabartinę krizę. Visgi, solidarumą šalys parodė sutardamos dėl abipusės paramos: Prancūzija siūš Vokietijai dujų, jei reikės, o Vokietija bus pasirengusi jai aprūpinti elektrą.¹⁹¹ Tačiau Paryžius pasipiktino negavęs perspėjimo iš Berlyno apie vienašališką sprendimą priimti 200 mlrd. eurų paketą, siekiant sušvelninti energijos kainų poveikį, nes tai gali iškreipti vidaus rinką, ir paragino Vokietiją „nesiizoliuoti“.¹⁹² Siekdami išlaikyti Europos vienybę, Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas su naujuoju Vokietijos kancleriu Olafu Šolcu per šį laiką surengė susitikimų dvišaliame formate ar EVT kuluaruose. Kaip teigta pranešimuose spaudoje, šie susitikimai „atspindi nuoseklų dviejų lyderių siekį išlaikyti glaudų Prancūzijos ir Vokietijos koordinavimą Europoje, taip pat dvišaliu ir užsienio politikos požiūriu.“¹⁹³

Nepaisant deklaruojamo noro stiprinti dvišalę draugystę, smūgį santykių stabilumui sudavė sprendimas kasmetinį dvišalį susitikimą iš 2022 m. spalio perkelti į 2023 m. sausį.¹⁹⁴ Nors oficialiai skelbta, kad tai lėmė „sudėtingos darbotvarkės“, politikos apžvalgininkai svarstė, kad tikroji priežastis – akivaizdūs skirtumai požiūriuose į gynybą ir energetiką, dėl kurių bendrą planuotą deklaraciją pasirašyti būtų sudėtinga. Lapkritį abiejų šalių parlamento nariai kasmetiniame dvišaliame susitikime patikino, kad Prancūzijos ir Vokietijos bendradarbiavimas yra „nepakitęs“. Bet Vokietijos užsienio reikalų ministrė, Žaliųjų partijos atstovė Annalena Baerbock teigė, kad glaudi abiejų šalių partnerystė neturėtų būti laikoma savaime suprantama: „Draugystė kainuoja, turi į ją investuoti“. Ji pridūrė, kad tokiems projektams kaip „tikra energijos sąjunga“ reikėjo pasiruošimo, organizuotų susitikimų.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Götz Reichert „EU climate policy: Franco-German conflicts and lines of compromise“, *Table Europe*, 2023-02-15 <<https://table.media/europe/en/opinion/eu-climate-policy-franco-german-conflicts-and-lines-of-compromise/>> [žiūrėta 2023-05-10]

¹⁹¹ „Macron: France, Germany to provide each other with gas, electricity, to weather crisis“, Reuters, 2022-09-05 <<https://www.reuters.com/business/energy/france-germany-will-help-each-other-face-energy-crisis-macron-says-2022-09-05/>> [žiūrėta 2023-05-11]

¹⁹² „The difficult quest for a common energy policy“, Politico, 2022-11-02 <<https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-emmanuel-macron-france-germany-the-difficult-quest-for-a-common-energy-policy/>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁹³ „French and German leaders focus on energy situation in Europe“, Prancūzijos ambasada Londone, 2022-10-20 <<https://uk.ambafrance.org/French-and-German-leaders-focus-on-energy-situation-in-Europe>> [žiūrėta 2023-05-10]

¹⁹⁴ „French, German meeting postponed as cracks emerge over energy, defence“, Reuters, 2022-10-19 <<https://www.reuters.com/world/europe/french-german-meeting-postponed-cracks-emerge-over-energy-defence-2022-10-19/>> [žiūrėta 2023-05-09]

¹⁹⁵ „French and German politicians and business leaders assure sound cooperation on energy and climate“, *Clean Energy Wire*, 2022-11-09 <<https://www.cleanenergywire.org/news/french-and-german-politicians-and-business-leaders-assure-sound-cooperation-energy-and-climate>> [žiūrėta 2023-05-09]

Būsimam dvišaliam Prancūzijos ir Vokietijos lyderių susitikimui „dirvą“ pradėjo ruošti lapkričio 22 d. susitikę Vokietijos ekonomikos reikalų ir klimato veiksmų ministras Robertas Habeckas ir Prancūzijos ekonomikos ir finansų ministras Bruno Le Maire. Bendrame pareiškime jie sutarė stiprinti bendradarbiavimą strateginėse pramonės srityse. Bene svarbiausias susitarimo aspektas – ES turi sustiprinti savo energetikos ir pramonės strateginį suverenitetą. Šalys nutarė sudaryti darbo grupę dėl vandenilio, kuris, abiejų manymu, labai reikšmingas siekiant mažinti ŠESD kieki; taip pat ministrai įsipareigojo „dirbti kartu, kad būtų tinkamai reaguojama į labiausiai pažeidžiamus ekonomikos sektorius.“¹⁹⁶

Lapkričio 25 d., bendrą deklaraciją pasirašė kancleris Olafas Šolcas ir Prancūzijos premjerė Élisabeth Borne. Prancūzija ir Vokietija dar kartą patvirtino savo glaudžius ryšius energetikos srityje, „įsipareigojo įgyvendinti konkrečias abipusės paramos ir solidarumo priemones, kad užtikrintų energijos tiekimo saugumą piliečiams ir įmonėms“. Siekiant sumažinti priklausomybę nuo Rusijos iškastinio kuro, šalys priėmė naujų įsipareigojimų – pavyzdžiui, per kitą ministrų tarybos posėdį pasirašyti susitarimą dėl gamtinių dujų tiekimo solidarumo mechanizmo sukūrimo.¹⁹⁷ Valstybės pakartojo svarbų vandenilio vaidmenį siekiant neutralumo klimatui ir priminė įsipareigojimą Prancūzijai pasiekti „klimato neutralumą“ iki 2050, o Vokietijai šį tikslą kilstelėjus iki 2045 m.¹⁹⁸ Abi šalys deklaracija pabrėžė įsipareigojimą intensyviai mainus aukšto lygio darbo grupėje energetikos klausimais.

Galiausiai, 2023 m. sausio 22 d. 60-ąsias Eliziejaus sutarties metines paminėję Emanuelis Makronas ir Olafas Šolcas dvišalėje deklaracijoje dar kartą patvirtino, kad beprecedentė energetikos krizė paskatino „stiprinti solidarumą energetikos srityje pagal dvišalį solidarumo susitarimą dėl dujų ir elektros.“ Abi valstybės įsipareigojo daugiau investuoti į atsinaujinančios energijos šaltinius bei vandenilį, dėl kurio bus parengtas bendras veiksmų planas. Makronas ir Šolcas patvirtino jungtinės darbo grupės energetikos klausimais suformavimą ir darbo grupės vandenilio klausimais įkūrimą. Kaip ir Acheno sutartyje, šalių lyderiai išskyrė, jos suvokia nacionalinės energijos gamybos

¹⁹⁶ Bendras ministrų Bruno Le Maire ir Roberto Habecko pareiškimas, 2022-11-22 <https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Downloads/deu-fra-gemeinsame-erklarung-zur-starkung-der-industriepolitschen-zusammenarbeit.pdf?__blob=publicationFile&v=1> [žiūrėta 2023-05-10]

¹⁹⁷ Prancūzijos – Vokietijos solidarumo politinė deklaracija, 2022-11-25 <<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975228/2145790/cab95eaf6ef9e1a50baabb873766dafd/2022-11-25energiesolidaritaet-dt-fr-data.pdf?download=1>> [žiūrėta 2023-05-10]

¹⁹⁸ Atnaujinta ilgalaikė kovos su klimato kaita strategija, Vokietijos Federacinė Respublika, 2022-11-02 <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Anlage%20Update%20to%20the%20long-term%20strategy%20for%20climate%20action%20of%20the%20Federal%20Republic%20of%20Germany_02Nov2022_0.pdf> [žiūrėta 2023-05-10]

skirtumus, todėl būtina siekti bendro strategijos plano ir kurti atsparią Europos vandenilio rinką, pagrįstą tvirta vietine gamyba ir būtinu tvariu importu.¹⁹⁹

4.3.1. *Lyderystės kriterijų analizė energetikos krizės akivaizdoje*

Galios ištekliai. Aptartuoju atveju abi šalys daugiausia naudojo institucinius išteklius, kad galėtų surasti bendras pozicijas – nors dvišalis kasmetinis lyderių susitikimas buvo nukeltas, iki tol įvairių sričių ministrai ir kancleris su Prancūzijos premjere paskelbė keletą bendrų politinių deklaracijų; dvišaliai susitikimai vyko tarptautinių renginių ir EVT kuluaruose. Pagal ID aiškinimą, veikta sureguliuoto tarpvyriausybės ir simbolinių veiksmų dėmenyse; šalys naudojosi galimybe susitikimų metu tartis, ieškoti bendrų pozicijų ir pabrėžti simbolinę susitikimų prasmę, siekiant užtikrinti stabilumą. Nematerialūs ištekliai – idėjų galia – pasireiškė bendrose deklaracijose, abiem valstybėms dar kartą įsipareigojus intensyviai susitikimus ir ieškoti bendrų taškų, nepaisant skirtingų požiūrių į energiją. Tačiau šių išteklių naudojimas pasireiškė dvišaliame lygmenyje, šalims siekiant susitarti tarpusavyje – ES lygmeniu šalys naudojosi turimais ištekliais skirtingose VN stovyklose. Nors įprastai Prancūzijos – Vokietijos susitarimas veiksmingiausias, kai šalys pradeda tartis nuo visiškai skirtingų pozicijų, aptartuoju laikotarpiu susitarimai pasiekti tik simboliniame lygmenyje.

Vidinės aplinkybės. Šis kriterijus turėjo didelės įtakos dvišalei lyderystei. Pirmiausia, vidiniai nesutarimai kilo iš skirtingų Prancūzijoje ir Vokietijoje vyraujančių energijos tiekimo struktūrų. Nors šalys ir pasižadėjo siekti bendro energijos perėjimo, tačiau, ištikus krizei, kiekviena siekė naudoti sau ir atstovaujama VN grupei. Be to, tiek Vokietijoje, tiek Prancūzijoje įvyko politinių permainų. Vokietijos vairą iš ilgametės kanclerės Angelos Merkel perėmė socialdemokratas Olafas Šolcas, koalicijoje po ilgo laiko konservatoriai pakeitė socialdemokratai, žalieji ir Laisvieji demokratai. Pasigesta sutarimų vardan bendros Europos – 200 mlrd. eurų paketas sukėlė nusivylimą, nes Vokietija bandė kitoms šalims neleisti imtis panašių priemonių, taip pat griežtai priešinosi bet kokiems pasiūlymams dėl Europos dujų kainų viršutinės ribos,²⁰⁰ o kai kurie analitikai tvirtino, kad ekonomikos ir klimato ministras Robertas Habeckas labiau rūpinasi reitingais Vokietijoje nei atsakomybės prisiėmimu ES lygmeniu.²⁰¹

¹⁹⁹ Prancūzijos – Vokietijos deklaracija, 2023-01-22 <<https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2023/01/22/french-german-declaration>> [žiūrėta 2023-05-10]

²⁰⁰ Leonie F. Friedrich „Zeitenwende“ and the German-Franco relation“, Fundacion alternativas, 2023-03, 2 <<https://fundacionalternativas.org/wp-content/uploads/2023/03/Zeitenwende-and-the-German-Franco-relation.pdf>> [žiūrėta 2023-05-10]

²⁰¹ „Aštri reakcija į vokiečių siūlymus dėl energetikos krizės: „Šiuo paketu Vokietija parodė didelį vidurinį pirštą likusiai Europai“, *LRT.lt*, 2022-10-04 <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1792830/astri-reakcija-i-vokieciu-siulymus-del-energetikos-krizes-siuo-paketu-vokietija-parode-dideli-vidurini-pirsta-likusiai-europai>> [žiūrėta 2023-05-11]

Tuo metu Prancūzija pirmininkavimo laikotarpiu ir prezidento rinkimų metu vėl siekė herojiškos klimato lyderės titulo – per pirmininkavimą padėjo užtikrinti susitarimą dėl PADKM, kuri pati stipriai propagavo, tačiau vengė imtis didelių nesutarimų keliančio ATLPS revizijos klausimo. Per rinkimų kampaniją perrinkimo siekęs Makronas pažadėjo „visiškai atnaujinti“ klimato politiką ir tapti pirmąja „didžia šalimi“, atsisakiusia iškastinio kuro, kas buvo įvertinta kaip bandymas pelnyti kairiųjų balsus.²⁰² Nors rinkimus laimėjo, tačiau Makrono centristų aljansas prarado absoliučią daugumą žemuosiuose parlamento rūmuose – ši detalė gali būti aktuali ateities tyrimams, vertinant Prancūzijos sprendimų dėl klimato priėmimą.²⁰³

Patikimumas. Tiek Vokietija, tiek Prancūzija dėl energetikos krizės poveikio ekonomikai turėjo nukrypti nuo ankstesnių klimato planų – Vokietija pavėlino branduolinių reaktorių uždarymą, vėl padidino priklausomybę nuo anglies.²⁰⁴ Prancūzija iki 2022 m. siekė uždaryti visas anglies gamyklas ir pagal šį tikslą buvo viena pirmūnių, tačiau laikinai kai kur turėjo vėl jas „užkurti“.²⁰⁵ Nors veiksmai trumpalaikiai, jie prisideda prie ŠESD didinimo ir EŽK tikslų atitolinimo. Nepaisant Acheno sutartyje įtvirtinto susitarimo bendrai spręsti energijos perėjimo klausimus, ištikus krizei šalys daugiausia vadovavosi susitarimais su kitomis šalimis arba vidiniais interesais. Nors Prancūzija ir Vokietija išreiškė palaikymą CO2 mokesčio įvedimui ir vandenilio naudojimui, ginčai nesibaigė, Prancūzijai siekiant, kad branduolinis vandenilis būtų pripažintas kaip „švarus“ ir teigiant, kad Vokietija jau anksčiau buvo pasižadėjusi remti šį tikslą; tuo metu Berlynui teigiant, kad tokio pažado nebuvo.²⁰⁶

Noras reikšti lyderystę ir jos poreikis. Kaip išskirta teorijoje, Prancūzijos – Vokietijos lyderystė ne visose politikos srityse yra vienodai pageidautina arba išskirtinai dvišalė. Diskusijos dėl vandenilio, kuriose Vokietija atranda daugiau panašumų su Ispanija, taip pat kalbos dėl branduolinės energijos, „MidCat“ dujotiekio ir galiausiai naujo „BarMar“ projekto, kuriam Prancūzija su Ispanija ir Portugalija pritarė (palikusios Vokietiją nuošaly), galima matyti, kad dvišalis Prancūzijos ir Vokietijos bendradarbiavimas ne visuomet yra pagrindinė Europą į priekį vedanti „mašina“.²⁰⁷ Vis

²⁰² „French election: Macron vows to overhaul climate policy as he woos left-wing vote“, Euronews, 2022-04-16 <https://www.euronews.com/2022/04/16/french-election-macron-vows-to-overhaul-climate-policy-as-he-woos-left-wing-vote> [žiūrėta 2023-05-10]

²⁰³ Josh Gabbattis „The Carbon Brief profile: France“, *Carbon Brief*, 2022-04-13 <<https://www.carbonbrief.org/the-carbon-brief-profile-france/>> [žiūrėta 2023-05-08]

²⁰⁴ „Amid an energy crisis, Germany turns to the world's dirtiest fossil fuel“, *NPR*, 2022-09-27 <<https://www.npr.org/2022/09/27/1124448463/germany-coal-energy-crisis>> [žiūrėta 2023-05-09]

²⁰⁵ „Necessary evil: France refires coal plant amid energy woes“, *AP News*, 2022-11-30 <https://apnews.com/article/europe-business-france-climate-and-environment-government-politics-1d16e1c1cb53fef03a2a77a437f8410e> [žiūrėta 2023-05-03]

²⁰⁶ „France in new row with Germany and Spain over nuclear-derived hydrogen“, *Reuters*, 2023-02-08 <<https://www.reuters.com/business/sustainable-business/france-new-row-with-germany-spain-over-nuclear-derived-hydrogen-2023-02-08/>> [žiūrėta 2023-05-10]

²⁰⁷ Friedrich, „Zeitenwende“ and the German-Franco relation“, 2-3

dėlto, žaliosios energijos skirstymas ir apskritai energijos perėjimas ES lygmeniu yra lydimas ekonominių interesų. Tad, žinant ankstesnę Prancūzijos – Vokietijos santykių istoriją, galima tikėtis, kad abi šalys parodys didesnę norą imtis lyderystės vaidmens ateityje. Bendrose deklaracijose 2022-2023 m. Prancūzijos ir Vokietijos aukščiausi pareigūnai pakartotinai pabrėžė, kad turi siekti bendro perėjimo, kad būtų įgyvendinti ES klimato politikos tikslai. Galima daryti prielaidą, kad abi šalys yra suinteresuotos reikšti lyderystę, nes sėkmingas bendradarbiavimas energetikos srityje gali padėti ilgainiui rasti bendrą poziciją ir pritraukti „pasekėjų“. Pasinaudojus turimais ištekliais, Prancūzija ir Vokietija gali sutarti dėl sau palankiausių sprendimų.

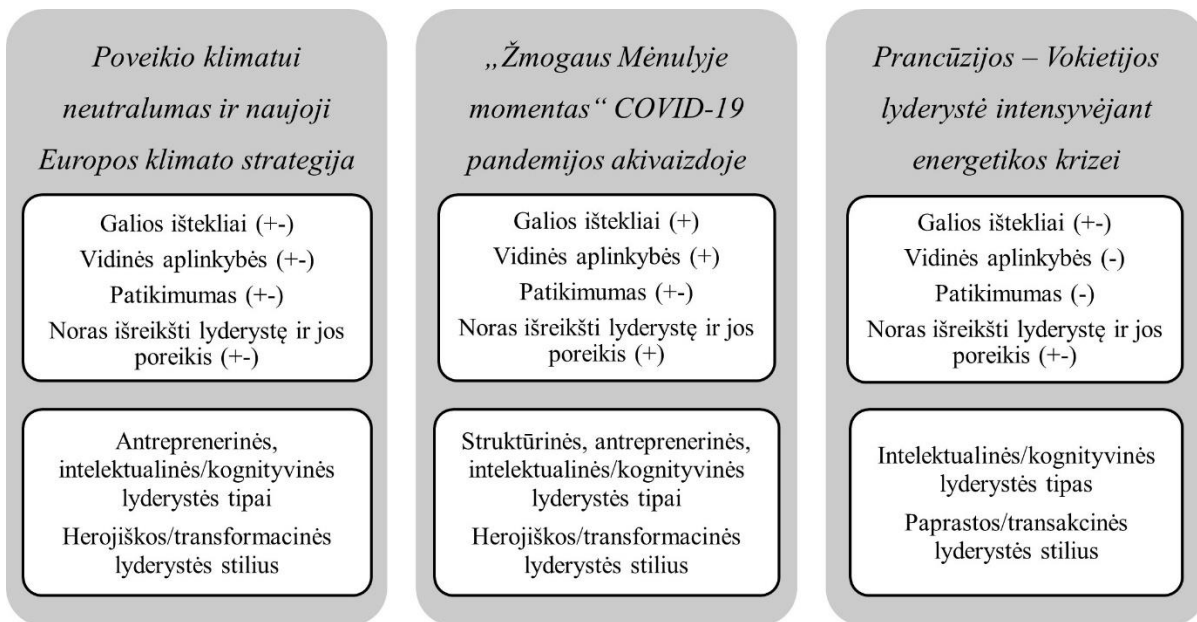
Apibendrinant, energetikos krizė išryškino esminius Prancūzijos ir Vokietijos požiūrių skirtumus. Nors situacija reikalavo greito atsako ir vėl kėlė grėsmę ES stabilumui, šiuo atveju abi šalys išreiškė labai ribotą dvišalę lyderystę. Istoriskai abi šalys nesutaria dėl energijos šaltinių, šis klausimas yra glaudžiai susijęs su šalių ekonominiais interesais, todėl bendras pozicijas dėl to, kas turėtų būti įvardyta kaip „žalioji energija“, surasti sunku, nepaisant viešų pažadų ieškoti kompromiso. Vidinės politinės aplinkybės lėmė, kad tiek Prancūzija, tiek Vokietija labiau atsigrėžė į savo šalių vidų – taikė trumpalaikes priemones, siekdamos sumažinti ekonominę naštą gyventojams, grįžo prie labiau taršių resursų, pavyzdžiui, anglies kūrenimo, kad suvaldytų krizę šalyje, nepaisant iškastinio kuro didesnio poveikio aplinkai. ES lygiu abi valstybės atstovauja skirtingiems VN blokams, palaikantiems arba nepalaikantiems branduolinės energijos įtraukimo į ES žaliąją taksonomiją, tačiau, ID aiškinimu, dažniausiai pradėdamos nuo skirtingų pozicijų, šalys randa visam blokui tinkamą kompromisą.

Stimulas tam yra – instituciniais ištekliais Prancūzija ir Vokietija šiuo atveju pirmiausia pasinaudojo siekiant surasti vidinį kompromisą. Ministrų ir politinių lyderių lygmeniu kalbėta apie tolesnius žingsnius, kaip energetikos krizę įveikti kartu. Nors ir aptakiai, perrinktas Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas ir naujasis Vokietijos kancleris Olafas Šolcas per dvišalį susitikimą 2023 m. sausį, simboliškai paminėdami ir 60-ąsias Eliziejaus sutarties metines, išreiškė įsipareigojimą „dvišaliu lygmeniu derinti energijos perėjimą“. Taigi, krizei iškėlus esminius klausimus, kaip sparčiau pereiti prie atsinaujinančių šaltinių ir mažinti priklausomybę nuo kitų šalių, normatyvinių ambicijų suderinimas, sutarimas idėjiniu lygmeniu gali reikšti efektyvesnės būsimos lyderystės užuomazgas. Aptartu atveju lyderystė išliko gana ribota – šiuo atveju pastebėti intelektualiniam/kognityviniam lyderystės tipui būdingi bruožai. Net ir nesutardamos energetikos klausimais, šalys toliau reiškė paramą bendrai idėjai, kuri yra neapibrėžta laike ir rodė simbolinį įsipareigojimą veikti kartu. Šiuo atveju būdingas paprastas/transakcinis lyderystės stilius – veiksmai

yra laipsniški, remiamasi šalių praktiku, pozicijų keitimusi, tačiau visiškai pakeisti pozicijų šalys neskuba.

4.4. Lyderystės kriterijų įvertinimas: kaip pasireiškia Prancūzijos – Vokietijos lyderystė?

Kiekvienu atveju įvertinus lyderystės kriterijų raišką, žemiau pateikiami vertinimai ir aptikti lyderystės tipai bei stiliai (žr. 2 pav.) + reiškia tokią kriterijaus raišką, kuri siejama su efektyvia lyderyste, +- ribota, - reiškia, jog kriterijaus raiška turėjo įtakos lyderystės neefektyvumui.

2 pav. Lyderystės kriterijų, tipų ir stilių vertinimas (sudaryta autorės)

Kiekvienu nagrinėtu atveju aplinkybės, kaip pasireiškė Prancūzijos – Vokietijos dvišalė lyderystė, skyrėsi. Pirmasis atvejis – ES sutarimo dėl klimato neutralumo siekio iki 2050 m. – svarbus idėjiškai, siekiant suvokti, kaip Prancūzija ir Vokietija bendradarbiavo siekiant įtraukti klimato neutralumo iki 2050 m. tikslą į naująją ES klimato strategiją – EŽK. Kiti du atvejai apima laikotarpį po EŽK pristatymo ir per jo įgyvendinimą, kai ES patyrė didelius iššūkius – COVID-19 pandemija ir energetikos krizė. Vertinant galios išteklius, visais atvejais šalys naudojosi turimais nematerialiais ištekliais – išliko bendra idėja kartu siekti klimato neutralumo ir derinti energijos perėjimą. Normatyvinės valstybių ambicijos išliko nepakitusios nepaisant vidinių aplinkybių, o tai padėjo užtikrinti ID principu aiškinami sąveikos dėmenys – sureguliuotas tarpvyriausybės šalinis, simbolinės praktikos.

Struktūriniai ištekliai labiausiai pasireiškė dvišaliais susitikimais aukščiausių lyderių, vienašalių ministrų ir iš ministerijų sudarytų darbo grupių lygiu. Pirmaisiais dviem atvejais dvišalį bendradarbiavimą užtikrino Mesebergo klimato darbo grupė – tai yra įtvirtinto dvišališkumo pavyzdys, kaip dvi valstybės siekia suderinti savo požiūrius ES politikos klausimais. Lyderių –

Makrono ir Merkel, vėliau Makrono ir Šolco – susitikimai daugiausia buvo paremti ankstesnių darbo grupių arba ministrų susitikimų rezultatais. Nuo Eliziejaus sutarties pasirašymo kasmetiniai Prancūzijos prezidento ir Vokietijos kanclerio susitikimai taip pat yra struktūrinės galios pavyzdys – įtemptu energetikos krizės metu perkėlus šį susitikimą, kilo abejonių dėl poros santykių stabilumo.

Dvišaliame lygmenyje šalys sutardavo dėl būsimų darbotvarkių ir pagalbos viena kitai, kaip, pavyzdžiui, energetikos krizės atveju. Pasinaudamos galios ištekliais, šalys sutarė dėl klimato neutralumo iki 2050 m. siekiui; paramos EŽK įgyvendinimui; Atsigavimo po pandemijos planui; būtinybei derinti energijos perėjimą – tai apėmė derybas dėl vandenilio, CO2 mokesčio klausimus, ambicingesnių tikslų kėlimus (pavyzdžiui, teisinį klimato išsipareigojimų įtvirtinimą Klimato teisės akte arba tikslą iki 2030 m. sumažinti teršalų kiekį 55%). Svarbu pabrėžti, kad EK yra aktyvi veikėja klimato politikoje, o palankus naujosios EK vadovės ir Prancūzijos bei Vokietijos santykis taip pat pasitarnauja šalims siekiant įgyvendinti bendrus sutarimus.

Ne visais atvejais valstybės naudojo turimus materialiosios galios išteklius.²⁰⁸ Pirmuoju atveju Prancūzija ir Vokietija rėmė siekį klimato tikslus derinti su ES ilgamečiu biudžetu, kur abidvi yra pagrindinės donorės. Per COVID-19 pandemiją šalys taip pat pritarė klimato išlaidų iš biudžeto persikirstymui ir didinimui – taigi, ir pačių didesniai finansiniam indėliui. Energetikos krizės atveju, pastebėta, kad ekonominiai resursai daugiausia naudoti vienašališkai vidiniame lygmenyje. Kita vertus, ši krizė yra naujausia ir tebevykstanti, todėl darbe gali būti neaptarti jau įvykę ekonominiai išsipareigojimai siekiant paspartinti ir „pažalinti“ energijos perėjimą.

Vidinių aplinkybių kriterijus visais atvejais turėjo didelės svarbos dvišalei partnerystei. Pastebima, kad daugiausia dvišaliam bendradarbiavimui įtakos turėjo Vokietijos vidinės politikos aspektai. Prancūzija, linkusi į ambicingesnį, herojiškesnį lyderystės stilių, siekė įgyvendinti daugiau proeuropietiškas idėjas, tuo metu Vokietija į klimato neutralumo įgyvendinimo apibrėžimą žiūrėjo atsargiau ir „žemosios politikos“ klausimais išlaikė ramesnį toną. Visgi, COVID-19 pandemijai sukėlus grėsmę ES stabilumui, Prancūzija ir Vokietija parodė vidinių aplinkybių darną, visais lygmenimis buvo sutarta, kad klimato tikslai turi išlikti ES atsigavimo planuose. Krizės akivaizdoje didesnės lyderystės tikėtasi iš Vokietijos – jos vadinamoji „hegemonija“ gali būti viena iš priežasčių, kodėl dvišalėje partnerystėje Vokietijos vidinės aplinkybės turi didesnės įtakos. Be to, kaip pastebėta literatūros apžvalgoje, Vokietija istoriškai yra pasižymėjusi kaip klimato lyderė/pionierė, tuo metu Prancūzija ir toliau tęsia labiau diplomatinės lyderės vaidmenį.

Energetikos krizės atveju vidinės aplinkybės yra pagrindinis dvišalę lyderystę ribojantis kintamasis – pirmiausia, tai lemia skirtingi šalių energijos perėjimo modeliai; taip pat tuometinės

²⁰⁸ Teorinėje dalyje buvo apžvelgtos ir kitos materialios galios išraiškos, pavyzdžiui, karinė, tačiau tyrime jos neminimos, nes klimato srityje joms pasireikšti nebūdinga – nagrinėjami ekonominiai ištekliai.

aplinkybės, kai Vokietijoje pasikeitė valdžia, o Prancūzijoje vyko prezidento rinkimai, turėjo įtakos, kodėl abiejų šalių valdžios pirmiau atsigrėžė į valstybę, nepaisant to, kad, Vokietijoje į valdžią atėjus proeuropietiškus tikslus remiantiems žaliesiems, tikėtasi, kad tai paskatins ambicingesnę ir efektyvesnę šalių bendradarbiavimą. Nors abi valstybės Acheno sutartyje pabrėžė būtinybę derinti energetikos perėjimą, krizės akivaizdoje pasimatė, kad šalys dar nepasiekė to taško, kur tokie veiksmai galėtų būti įgyvendinti realiai.

Patikimumo kriterijus, nors ir sunkiai įvertinamas dar neįvykus nustatytiems tikslų įgyvendinimo terminams, visais atvejais pasireiškė ribotai arba neefektyviai. Taip vertinama atsižvelgus į tuometines aplinkybes – kai Prancūzija ir Vokietija ragino Europą didinti klimato ambicijas, pačios šalys nesugebėjo įgyvendinti iki 2020 m. užsibrėžtų tikslų. COVID-19 pandemijos atveju patikimumo kriterijus labiau vertintas per Krotz ir Schild siūlytą prizmę – ar sekėjai pasitiki lyderiais? Ar jie galiausiai sutinka derėtis ir pritaria jų siūlymui? Tokiu atveju šis kriterijus išliko, tačiau objektyviau antruoju atveju jį įvertinti sudėtinga, nes pandemija prasidėjo beveik iškart pristačius EŽK, abiejų šalių energetikos ir klimato rodikliai laikinai pagerėjo dėl pramonės sustabdymo, tad čia kriterijaus raiška lieka miglota. Trečiuoju atveju patikimumo kriterijus vertinamas kaip stabdantis efektyvią lyderystę. Nors kai kurie sprendimai dėl ekonominių priežasčių atrodė neišvengiami – kaip trumpalaikis grįžimas prie anglies pramonės – tai vis tiek laikinai atitolino perėjimą prie švarios energijos. Patikimumą sumažino ir tai, kad, 2019 m. ir dar iki tol pažadėjusios bendradarbiauti dėl energijos perėjimo, Prancūzija ir Vokietija vis tiek nerado bendro sutarimo.

Tandemas visais atvejais savo deklaracijose parodė norą reikšti lyderystę, tam naudoti turimus išteklius ir įtaką. Darbe nebuvo vertinamos tarptautinės ambicijos, tačiau regioniniu lygmeniu Prancūzija ir Vokietija visose bendrose deklaracijose pabrėžė veiksmų derinimo ES lygiu svarbą. Tačiau ne visais atvejais šiam tandemui pavykdavo įtikinti visas ES valstybes. Klimato skeptikės, ypač Lenkija, klimato neutralumo klausimu siekė papildomų nuolaidų; koronaviruso ir energetikos krizės akivaizdoje šalys pasiskirstydavo į skirtingas grupes. Pandemijos atveju, Prancūzijai ir Vokietijai derybiniais svertais ir EK pastangomis pavyko gauti viso bloko pritarimą Atsigavimo fondui; ekonominės krizės atveju šalys atstovauja skirtingoms stovykloms, tačiau galbūt dar yra per mažai laiko įvertinti, kaip išsivystys dvišalė lyderystė šiuo atveju. Vidinės aplinkybės čia gali būti vienas pagrindinių stabdžių, tačiau šalys yra įsipareigojusios veikti bendrai, tad energijos klausimams valstybėms teks derėtis ir ieškoti kompromisų.

Remiantis darbe išskirtais lyderystės tipais ir stiliais, Prancūzija ir Vokietija skirtingomis aplinkybėmis išreiškė trims tipams – struktūrinei, antreprennerinei, intelektualinei/kognityvinei lyderystei – būdingus bruožus. Pirmaisiais dviem tyrimo atvejais šalys naudojo turimus išteklius, derybinius svetus, siekė kompromiso; energetikos krizės atveju pirmiausia stengėsi suderinti

pozicijas visais lygmenimis. Vis dėlto, kriterijai pasireiškė skirtingai, o tai labiausiai priklausė nuo aplinkybių ir vidinių aspektų. Daroma išvada, kad Prancūzija ir Vokietija išreiškia dvišalę lyderystę sprendžiant klimato kaitos klausimus, tačiau ji yra ribota, o tam įtakos turi nevienoda kriterijų raiška, ypač – vidinės aplinkybės. Visgi, akivaizdu, kad Prancūzija ir Vokietija išlaiko lyderystę idėjiniame lygmenyje, nes visais atvejais šalys deklaravo paramą klimato ambicijoms ir norą derėtis dėl bendrų pozicijų. Dviem atvejais šalys išreiškė herojiškam/transformaciniam lyderystės stiliui būdingus bruožus; energetikos krizės atveju, stilius labiau priminė paprastą/transakcinį, tam įtakos turi paties klausimo tampri sąsaja su šalių vidiniais ekonominiais prioritetais. Tačiau šalys nuosekliai reiškia norą bendradarbiauti dėl energijos perėjimo, todėl stilius gali keistis. Kadangi klimato sprendimai – ilgalaikiai, o jų įgyvendinimas vis dar yra sąlygojamas „čia ir dabar“ vykstančių krizių, sunku numatyti, kaip Prancūzijos ir Vokietijos vaidmuo keisis ateityje. Gali būti, kad į šią dinamiką įsitrauks ir daugiau šalių, kaip yra ir dabar – pavyzdžiui, lyderystę rodant pavyzdį reiškia Šiaurės šalys. Nepaisant to, tyrimas parodė, kad Prancūzijos ir Vokietijos „variklis“ ES lygmeniu veikia, nors kartais ir užslopsta.

IŠVADOS

Magistro baigiamajame darbe siekta išsiaiškinti, kaip pasireiškia Prancūzijos ir Vokietijos dvišalė lyderystė sprendžiant klimato kaitos problemas. ES išgyvenant daugybę krizių vienu metu, o aplinkosaugos problemoms tik augant, efektyvi politinė lyderystė gali stiprinti ES stabilumą ir padėti vieningai spręsti sudėtingus iššūkius. Ją gali suteikti istoriškai bloko „varikliu“ vadinamas Prancūzijos ir Vokietijos tandemas. Pasak mokslininkų Ulrich Krotz ir Joachim Schild, Prancūzijos ir Vokietijos dvišališkumas vertinamas kaip pagrindinis stabilizuojantis elementas daugiašalėje Europos politikoje, tapęs valstybių įprasto funkcionavimo dalimi ir neformalia praktika. Abi šalys pabrėžia bendradarbiavimo būtinybę sprendžiant klimato problemas, tačiau, atsižvelgiant į pastarojo meto nesutarimus tarp šalių ir apskritai kvestionuojant šios partnerystės įtaką, išlieka neaišku, kaip abi šalys išreiškia lyderystę – ar ir šioje srityje veikia kaip „variklis“, o gal „stabdis“ – bei kokie veiksniai lemia lyderystės efektyvumą ir ribotumą.

Teorinėje dalyje, remiantis lyderystės samprata ir Prancūzijos – Vokietijos dvišalį veikimą apibrėžiančiu įtvirtinto dvišališkumo principu, buvo išskirti esminiai lyderystės kriterijai, taip pat tipai ir stiliai. Pasitelkus ID principą, įvertinta, kuo pasižymi Prancūzijos – Vokietijos dvišalė partnerystė ir kaip lyderystę lemiantys veiksniai atsispindi jų veiksmuose. Toks teorinis pagrindas leido toliau pagal lyderystės kriterijus atlikti tyrimą. Išanalizavus tris pasirinktus atvejus ES naujosios klimato strategijos – Europos Žaliojo kurso – įgyvendinimo kontekste, nustatyta, jog Prancūzijos – Vokietijos dvišalė lyderystė klimato srityje yra ribota. Efektyvi lyderystė pasireiškė abiem šalims

siūlant klimato tikslais pagrįstą atsigavimą po COVID-19 pandemijos, iš dalies efektyvi siekiant įtvirtinti klimato neutralumo iki 2050 m. tikslą ES lygmeniu, mažiau efektyvi ištikus energetikos krizei.

Visais atvejais didelės įtakos turėjo aplinkybės, o labiausiai – vidinės. Politinės aktualijos, rinkimai, pasiruošimas pirmininkavimui ES Tarybai bei iš esmės skirtingi požiūriai į energetikos perėjimą vienaip ar kitaip paveikė bendradarbiavimą dvišaliame lygmenyje. Pavyzdžiui, esant vidiniams nesutarimams Vokietijoje, kanclerė Angela Merkel vengė ambicingo klimato neutralumo iki 2050 m. įtvirtinimo ES lygiu, tačiau vėliau apsigalvojo, o tai lėmė spaudimas šalies viduje. COVID-19 atveju, abi šalys suvokė, kad būtina gelbėti ES *status quo*, nes pandemija paveikė visas svarbiausias Bendrijos sritis ir grasino jos išlikimui. Tuo metu kanclerės ilgametė kadencija buvo besibaigianti, o Vokietija ruošėsi pirmininkauti ES Tarybai – ambicijų išlaikymas ES lygmeniu buvo svarbus. Energetikos krizės atveju, nepaisant jos poveikio bloko šalims, Prancūzijai ir Vokietijai pozicijas suderinti sekėsi sunkiai. Istoriskai skirtingos pozicijos lėmė, kad šalys daugiausia atstovavo jų pozicijas remiantiems VN blokams – už ir prieš branduolinę energiją. Be to, Vokietijoje tik pasibaigus rinkimams ir pasikeitus valdžiai, Prancūzijoje vykstant rinkimų kampanijai, abi šalys daugiau rūpinosi vidiniais prioritetais ir palaikė savo energijos preferencijas.

Prancūzijos ir Vokietijos materialūs, struktūriniai ir nematerialūs išteklių taip pat pasireiškė skirtingai. Klimato klausimais iš galimų materialių išteklių aktualiausi buvo ekonominiai svertai. Siūlydamos klimato tikslus sieti su ES ilgamečiu biudžetu, dvi didžiausios ES ekonomikos įsipareigojo finansiniais svertais užtikrinti žaliųjų siekių įgyvendinimą; šį pažadą užtvirtino ir siekiant suvaldyti COVID-19 pandemiją. Instituciniai išteklių pasireiškė visuose aptartuose atvejuose dviejų šalių nuolatinio bendradarbiavimo aukščiausiu vadovų lygiu ir žemesniais lygiais, per Mesebergo klimato grupės susitikimus arba su klimato klausimais susijusių ministrų dvišalius susitikimus. Ryškiausiai klimato srityje pasimatė idėjų galia – nepaisant iššūkių ir nevienodų požiūrių, Prancūzija ir Vokietija visais atvejais deklaravo nepasikeitusias klimato ambicijas, rėmė CO₂ mokestį, tikslą iki 55% sumažinti ŠESD kiekį iki 2030 m., Klimato teisės akto priėmimą, atsinaujinančių energijos išteklių plėtrą.

Nors parodė norą lyderystei – darė įtaką ES darbotvarkei ir skatino laikytis klimato idėjų, – abi šalys ne visuomet sulaukė paramos. Klimato skeptikės – centrinės Europos šalys, daugiausia Lenkija – laikėsi savo požiūrio ir reikalavo nuolaidų. Net ir blokui sutarus dėl klimato neutralumo siekio, Lenkija liko nuošalyje ir neutralumui iki 2050 m. pritarė tik po kurio laiko. Nors Prancūzija ir Vokietija naudoja savo derybinius svertus, atstovauja skirtingoms valstybių grupėms (Vokietija tradiciškai labiau prijaučia centrinės Europos šalims), Schild aiškina, kad, po ES plėtros, Prancūzijai ir Vokietijai sudėtinga betarpiškai reikšti lyderystę. Tyrimas parodė, kad ir toliau šalių

veiksmingumas labiausiai pasireiškia ES stabilumui grasinančiose situacijose, o klimato krizė kol kas dar nėra vertinama kaip ypatingos skubos reikalaujanti situacija, tačiau vis daugiau šalių suvokia, kad, siekiant to išvengti, veiksmų reikia imtis dabar. Tikėtina, kad ateityje, intensyvėjant klimato kaitos padariniams, VN pozicijos keisis.

Vertinant patikimumo kriterijų, Prancūzija ir Vokietija patikimomis lyderėmis gali būti vadinamos tik iš dalies. Viena vertus, šį kriterijų įvertinti sudėtinga, nes klimato tikslai – ilgalaikiai, todėl kaip šalys įgyvendina tai, ką žada, pasimatys tik ateityje; kita vertus, jau yra ženklų, kad, net ir toliau keldamos klimato ambicijas, ankstesnių užmojų nei Prancūzija, nei Vokietija nepasiekė; ištikus krizėms, ypač energetikos krizės atveju, valstybės buvo priverstos grįžti prie aplinkai taršios anglies deginimo. COVID-19 krizės metu Vokietija pademonstravo pavyzdį su automobilių gamintojais, teigdama, kad nerems senųjų taršiųjų pramonų ir versdama pramonę modernizuotis. Tačiau iš tyrimo matyti, kad bent jau kol kas abi valstybės labiau linkusios reikšti simbolinę lyderystę, paremtą bendromis ambicingomis idėjomis. Tai parodo ir visais atvejais pasireiškęs herojiškas/transformacinis lyderystės stilius – abi valstybės pabrėžė grandiozinių, ilgalaikių klimato siekių įgyvendinimą.

Skirtingomis aplinkybėmis Prancūzija ir Vokietija pademonstravo trims lyderystės tipams – struktūrinei, antreprenerinei, intelektualinei/kognityvinei lyderystei – būdingus bruožus. Lyderystę rodant pavyzdį aptartais atvejais aptikti buvo sudėtinga – nors tam yra potencialo, pavyzdžiui, atsižvelgus į 2021 m. Vokietijos patobulinto Klimato teisės akto siekius, dar per anksti vertinti, ar tokią lyderystę gali išreikšti abi šalys. Dažniau šalių veiksmuose pasireiškė herojiškas/transformacinis lyderystės stilius būdingi bruožai, bet energetikos krizės atveju neišreiškiant ambicingesnių siekių dėl bendro energijos perėjimo, pastebėta paprastos/transakcinės lyderystės stiliaus bruožų. Taigi, abi šalys neabejotinai reiškia lyderystę sprendžiant klimato kaitos klausimus, tačiau ją riboja nevienoda kriterijų raiška, daugiausia vidinės aplinkybės. Be to, svarbu pabrėžti, kad Prancūzijos ir Vokietijos tandemas nepasireiškia visais atvejais. Kaip rodo energetikos krizės aplinkybių analizė, abi šalys dvišalius bendradarbiavimus vysto ir su kitomis valstybėmis, jeigu tai tuo metu joms yra parankiau. Klimato klausimui apimant vis daugiau sričių ir reikalaujant didelių ekonominių išteklių, nesutarimai tarp VN išlieka, nepaisant to, kad visos šalys suvokia klimato krizės grėsmę. Prancūzija ir Vokietija, net ir naudodamos ekonominius, struktūrinius išteklius, negeba įtikinti visų valstybių dėl bendro sutarimo (Lenkijos atvejis). Vis dėlto, net ir atsižvelgus į šį paaiškinimą, ir tai, kad Prancūzijos – Vokietijos sutarimas nebūtinai yra visa lemiantis, jis yra būtinas, kad ES galėtų surasti bendrą kompromisą ir judėti į priekį.

Nors šis darbas turi nemažai ribotumų, vis dėlto, manoma, kad jis gali prisidėti prie kol kas dar nedaug ištyrinėto Prancūzijos – Vokietijos dvišalės lyderystės klimato srityje akademinio lauko ir

naujais duomenimis papildyti jau atliktas analizes, praplėsti lyderystės ir įtvirtinto dvišališkumo suvokimą. Tolesniuose darbuose galėtų būti nagrinėjamas dvišalis veikimas siekiant įgyvendinti konkrečias svarbiausias EŽK iniciatyvas. Jau šiame darbe pasimatė, kad CO2 mokesčio įgyvendinimas, Klimato teisės akto priėmimas, ATLPS reforma yra klausimai, kuriais Prancūzija ir Vokietija siekia bendradarbiavimo, tačiau nebūtinai sutaria iškart – kas tai lemia? Be to, darbe beveik nepalietas liko Prancūzijos ir Vokietijos veikimas tarptautiniame lygmenyje, JT klimato konferencijose arba G7 ir G20 formatuose, nors čia šalys irgi atlieka svarbų vaidmenį klimato kaitos klausimais. Tai neabejotinai galėtų būti įdomus tolesnių tyrimų laukas, nes ES klimato siekiai yra paremti tarptautiniame lygmenyje sutartais įsipareigojimais.

Dar viena galima tolesnių tyrimų kryptis – Prancūzijos, Vokietijos ir Europos Komisijos sąveika sprendžiant klimato kaitos klausimus. EK jau yra pasižymėjusi kaip sėkminga antreprenerė siekiant perkelti klimato iniciatyvas į VN lygį, o, kaip parodė tyrimas, Prancūzijos – Vokietijos tandemio ir bent jau dabartinės EK dinamika yra palanki abiem pusėms norint daryti įtaką klimato srityje. Galiausiai, reikia pripažinti, kad klimato politiką veikia daugybė skirtingų veikėjų, ypač verslas ir visuomenės grupės, tad tai irgi galėtų būti naudingas tyrimo aspektas, siekiant išsamiau įvertinti, kodėl dabartinės vidinės pozicijos yra tokios, kokios yra, ir kaip jos paveikia šalių pozicijas dvišaliame arba daugiašaliame lygmenyje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. 2015 m. rugpjūčio 17 d. Prancūzijos Įstatymas Nr. 2015-992 dėl energijos perėjimo ekologiškam augimui < <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031044385>> [žiūrėta 2023-05-03]
2. 2021–2027 m.: daugiametė finansinė programa (DFP), ES Taryba, 2020 <<https://www.consilium.europa.eu/media/42653/2021-2027-multiannual-financial-framework-mff-reading-references.pdf>> [žiūrėta 2023-05-05]
3. „Anger at Germany as vote to finalise combustion engine ban is delayed“, *Euractiv*, 2023-03-03 <<https://www.euractiv.com/section/road-transport/news/anger-at-germany-as-vote-to-finalise-combustion-engine-ban-is-delayed/>> [žiūrėta 2023-05-12]
4. „Environmental organisations: German-French climate partnership“, *Der Tagesspiegel/Euractiv*, 2018-11-26 <<https://www.euractiv.com/section/climate-environment/news/environmental-organisations-german-french-climate-partnership/>> [žiūrėta 2023-03-10]
5. „European Green Deal to press ahead despite Polish targets opt-out“, *The Guardian*, 2019-12-13 <<https://www.theguardian.com/environment/2019/dec/13/european-green-deal-to-press-ahead-despite-polish-targets-opt-out>> [žiūrėta 2023-02-15]
6. „France-Germany feud heats up over cars and nuclear“, *Politico*, 2023-03-20 < <https://www.politico.eu/article/france-germany-rift-over-cars-nuclear-deepens-ahead-of-eu-summit/>> [žiūrėta 2023-04-26]
7. „German coal mine clash pits laws against climate“, *AP News*, 2023-01-11 <<https://apnews.com/article/science-germany-climate-and-environment-business-675d37d108cf8a1e66a1ab7079a0e01b>> [žiūrėta 2023-03-12]
8. „Macron vows to preserve Franco-German alliance, warns of 'isolation'“, *Le Monde*, 2022-10-20 <https://www.lemonde.fr/en/europe/article/2022/10/20/macron-vows-to-preserve-franco-german-alliance-after-summit-postponed_6001114_143.html> [žiūrėta 2023-04-14]
9. „The Climate Crisis – A Race We Can Win“, *UN* <<https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>> [žiūrėta 2023-02-15]
10. Becker, P. „Germany as the European Union’s status quo power? Continuity and change in the shadow of the Covid-19 pandemic“, *Journal of European Public Policy*, 2022, 21 <<https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2085770>> [žiūrėta 2023-05-09]
11. Blondel, J. „POLITICAL LEADERSHIP: Towards a General Analysis“, London; Beverly Hills, SAGE, 1987, 225
12. Boin, A. et al. „The politics of crisis management: Public Leadership under pressure“, *Governing After Crisis*, *Cambridge University Press*, 2017, 3–22 <<https://www.cambridge.org/core/books/governing-after-crisis/governing-after-crisis/5D1DE2B9F5514C4C620DCB8440DE7432>> [žiūrėta 2023-04-18]

13. Bowen, A. G. „Document Analysis as a Qualitative Research Method“, *Qualitative Research Journal*, 2009, vol. 9, no. 2, 27-40
14. Caillaud, S., Krauth-Gruber, S., & Bonnot, V. „Facing Climate Change in France and Germany: Different Emotions Predicting the Same Behavioral Intentions?“, *Ecopsychology*, 11(1), 2019, 49–58 <<https://doi.org/10.1089/eco.2018.0060>> [žiūrėta 2023-04-16]
15. Cini, M., Borrigan, S. P. N. „European Union Politics“, OXFORD University Press, Fifth Edition, 2016, 471
16. Cole, A. „Franco-German Relations: From Active to Reactive Cooperation“, *Leaderless Europe*, 2008, 147-166 <<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199535026.003.0009>> [žiūrėta 2023-04-12]
17. Dupont, C., Oberthür, S., von Homeyer, I. „The Covid-19 crisis: a critical juncture for EU climate policy development?“, *Journal of European Integration*, 42:8, 2020, 1095-1110 <<https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1853117>> [žiūrėta 2023-05-07]
18. Dupont, C., Oberthür, S., von Homeyer, I. „Implementing the European Green Deal during the Evolving Energy Crisis“, *JCMS*, 2022, Volume 60, Annual Review, 125–136 <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jcms.13397>> [žiūrėta 2023-04-30]
19. EK: „REPowerEU“. Galimybė Europoje vartoti įperkama, saugią ir tvarią energiją <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_lt> [žiūrėta 2023-05-09]
20. Elkerbout, M. et al., „The European Green Deal after Corona: Implications for EU climate policy“, *CEPS Policy Insights*, 2020-06, 12 <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/PI2020-06_European-Green-Deal-after-Corona.pdf> [žiūrėta 2023-04-18]
21. Emmanuel Macron (@EmmanuelMacron), „The #COP26 will succeed if the protection of nature, our essential ally against climate disruption, is genuinely enhanced“, Twitter įrašas, 2021-10-31 <<https://twitter.com/EmmanuelMacron/status/1454779934233305088>> [žiūrėta 2023-04-18]
22. Energijos konceptas, Vokietijos ekonomikos ir technologijų ministerija, 2010-09-28, 36 <<https://www.osce.org/files/f/documents/4/6/101047.pdf>> [žiūrėta 2023-04-16]
23. „Environment policy: general principles and basic framework“, Europos Parlamentas <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>> [žiūrėta 2023-05-14]
24. ES informacija apie „Fit for 55“ <<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/#:~:text=The%20European%20climate%20law%20makes,EU%20climate%20neutral%20by%202050>> [žiūrėta 2023-05-09]
25. „European Union – French-German initiative for the European recovery from the coronavirus crisis“, Prancūzijos užsienio reikalų ministerija, 2020-03-18 <<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/coming-to-france/coming-to-france-your-covid-19->

- [questions-answered/coronavirus-statements/article/european-union-french-german-initiative-for-the-european-recovery-from-the](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/04/26-questions-answered/coronavirus-statements/article/european-union-french-german-initiative-for-the-european-recovery-from-the)> [žiūrėta 2023-04-26]
26. European Union economies, World Economic Forum, 2023-02-01 <<https://www.weforum.org/agenda/2023/02/eu-countries-largest-economies-energy-gdp/>> [žiūrėta 2023-05-05]
 27. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas, projektas, 2022-03-15 <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7226-2022-INIT/lt/pdf>> [žiūrėta 2023-04-26]
 28. Europos žaliasis kursas <<https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/green-deal/>> [žiūrėta 2021-01-10]
 29. „France and Germany call for greater effort to curb climate change“, Financial Times, 2017-11-15 <<https://www.ft.com/content/62219ee8-ca23-11e7-ab18-7a9fb7d6163e>> [žiūrėta 2023-03-11]
 30. Friedrich, F. L. „Zeitenwende“ and the German-Franco relation“, Fundacion alternativas, 2023-03 <<https://fundacionalternativas.org/wp-content/uploads/2023/03/Zeitenwende-and-the-German-Franco-relation.pdf>> [žiūrėta 2023-05-10]
 31. Gabbatiss, J. „The Carbon Brief profile: France“, *Carbon Brief*, 2022-04-13 <<https://www.carbonbrief.org/the-carbon-brief-profile-france/>> [žiūrėta 2023-05-08]
 32. Gagnebin, M. „Breaking dependency on Russian gas: perspectives from France and Germany“, *Agora Energiewende*, 2022-05-11 <<https://www.agora-energiewende.de/en/blog/breaking-dependency-on-russian-gas-perspectives-from-france-and-germany/>> [žiūrėta 2023-05-10]
 33. Grant, C. „Can France and Germany steer Europe to success?“, CER Annual Report 2019, 2020-02-06, 34 <<https://www.cer.eu/about/annual-report/2019>> [žiūrėta 2023-04-26]
 34. Gupta, J., Grubb, M. sud. „Climate Change and European Leadership: A Sustainable Role for Europe?“, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2000, 362
 35. Hajer, A. M. „The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process“, JAV: Oxford University Press, 1995
 36. Harrison, K., Sundstrom, M. L. „The Comparative Politics of Climate Change“, *Global Environmental Politics*, 2007; 7 (4), 1-18 <<https://doi.org/10.1162/glep.2007.7.4.1>> [žiūrėta 2023-04-15]
 37. Jänicke, M. „Trend-Setters in Environmental Policy: the Character and Role of Pioneer Countries“, *European Environment*, 15, 2005, 129-142 <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/eet.375>> [žiūrėta 2023-04-15]
 38. Jordan, J. A., Liefferink, D. sud. „Environmental policy in Europe: The Europeanization of National Environmental Policy“, *Routledge*, 2004, 272 <<https://doi.org/10.4324/9780203449004>> [žiūrėta 2023-04-15]

39. Kilian, B., Elgström, O. „Still a Green Leader? The European Union's Role in International Climate Negotiations“, *Cooperation and Conflict*, 45(3), 2010, 255-273
40. Kok, J. T. M., de Coninck, C. H. „Widening the scope of policies to address climate change: directions for mainstreaming“, *Environmental Science & Policy*, 2007, Vol. 10, Nr. 7–8, 587-599 <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901107000792>> [žiūrėta 2023-01-12]
41. Krotz, U., Schramm, L. „Embedded Bilateralism, Integration Theory, and European Crisis Politics: France, Germany, and the Birth of the EU Corona Recovery Fund“, *JCMS*, 2022, Vol. 60, No. 3, 526-544 <<https://doi.org/10.1111/jcms.13251>> [žiūrėta 2023-05-14]
42. Krotz, U., Schild, J. „Shaping Europe: France, Germany, and Embedded Bilateralism from the Elysée Treaty to Twenty-First Century Politics“, Oxford University Press, 2013, 340
43. Krotz, U., Schramm, L. „An Old Couple in a New Setting: Franco-German Leadership in the Post-Brexit EU“, *Politics and Governance* (ISSN: 2183-2463) 2021, Volume 9, Issue 1, 48-58
44. Krotz, U., Schramm, L. „Leadership in European crisis politics: France, Germany, and the difficult quest for regional stabilization and integration“, *Journal of European Public Policy*, 2023, 26
45. Liefferink, D. et al. „Leaders and laggards in environmental policy: a quantitative analysis of domestic policy outputs“, *Journal of European Public Policy*, 16:5, 2009, 677-700 <<https://doi.org/10.1080/13501760902983283>> [žiūrėta 2023-04-16]
46. Liefferink, D., Wurzel, R. „Environmental leaders and pioneers: agents of change?“, *Journal of European Public Policy*, 2017, vol. 24, no. 7, 951-968 <<http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2016.1161657>> [žiūrėta 2023-04-20]
47. „Make our planet great again“ iniciatyvos puslapis <<https://www.campusfrance.org/en/make-our-planet-great-again-en>> [žiūrėta 2023-05-06]
48. Manzanedo, D. R., Manning, P. „COVID-19: Lessons for the climate change emergency“, *Science of the Total Environment*, 742, Harvard University, 2020 <<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.140563>> [žiūrėta 2023-05-07]
49. Mauroschat, R. „From Meseberg to Brussels: Franco-German leadership in EU climate policy and the European energy transition“, *Magistro darbas, Europos kolegija*, 2020, 80 <https://www.researchgate.net/publication/346426856_From_Meseberg_to_Brussels_Franco-German_leadership_in_EU_climate_policy_and_the_European_energy_transition> [žiūrėta 2023-03-10]
50. Oberthür, S., Dupont, C. „The European Union’s international climate leadership: towards a grand climate strategy?“, *Journal of European Public Policy*, 28:7, 2021, 1095-1114 <<https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1918218>> [žiūrėta 2023-05-14]
51. Oberthür, S., Kelly, R. C. „EU Leadership in International Climate Policy: Achievements and Challenges“, *The International Spectator*, 43:3, 2008, 35-50

52. Olaf Scholz (@Bundeskanzler), „We face the same imminent challenges: the climate crisis and Putin’s war“, Twitter įrašas, 2022-08-15 <<https://twitter.com/Bundeskanzler/status/1559231237595734018>> [žiūrėta 2023-04-18]
53. Paterson, E. W. „5 Did France and Germany Lead Europe? A Retrospect“, Jack Hayward (ed.), *Leaderless Europe*, Oxford, 2008, 89-110 <<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199535026.003.0006>> [žiūrėta 2023-04-18]
54. Prancūzijos pirmininkavimo ES Tarybai analizė, *Euros Agency* <https://eurosagency.eu/en/the-french-presidency-making-the-fit-for-55-a-reality/> [žiūrėta 2023-05-10]
55. Reichert, G. „EU climate policy: Franco-German conflicts and lines of compromise“, *Table Europe*, 2023-02-15 <<https://table.media/europe/en/opinion/eu-climate-policy-franco-german-conflicts-and-lines-of-compromise/>> [žiūrėta 2023-05-10]
56. Rolhas da Rosa, C. P. J. „The Franco-German Leadership in the European Union’s Common Security and Defence Policy: A critical analysis of the Franco-German defence contributions to the EU“, Magistro darbas, Lisabonos universitetas, 2020, 85 <<https://repositorio.iscte-iul.pt/handle/10071/21789>> [žiūrėta 2023-03-10]
57. Schild, J. „Mission Impossible? The Potential for Franco–German Leadership in the Enlarged EU“, *JCMS*, 2010, Volume 48, Nr. 5, 1367–1390 <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02117.x>> [žiūrėta 2023-05-14]
58. Schoeller „Explaining Political Leadership: Germany’s Role in Shaping the Fiscal Compact“, *European University Institute*, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2014, 31
59. Schoeller, G. M. „Explaining Political Leadership: The Role of Germany and the EU Institutions in Eurozone Crisis Management“ (Daktaro disertacija, European University Institute, 2016), 262
60. Steinbacher, K., Pahle, M. „Leadership and the Energiewende: German Leadership by Diffusion“, *Global Environmental Politics*, 2016, 16 (4), 70-89 <https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00377> [žiūrėta 2023-04-15]
61. Sutartis dėl ES veikimo, 2012 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>> [žiūrėta 2021-01-10]
62. „Sweden, Germany and France are the EU’s climate leaders, says study“, *World Economic Forum*, 2017-06 <<https://www.weforum.org/agenda/2017/06/sweden-germany-france-climate-leaders/>> [žiūrėta 2023-03-10]
63. Szarka, J. „From inadvertent to reluctant pioneer? Climate strategies and policy style in France“, *Climate Policy*, 5:6, 627-638 <<https://doi.org/10.1080/14693062.2006.9685583>> [žiūrėta 2023-04-16]
64. Tallberg, J. „Bargaining Power in the European Council“, *Journal of Common Market Studies*, 46 (3), 2008, 685-708 <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2008.00798.x>> [žiūrėta 2023-04-15]
65. Tidikis, R. „Socialinių mokslų tyrimų metodologija“, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003, 627

66. Tobin, P. „Leaders and Laggards: Climate Policy Ambition in Developed States“, *Global Environmental Politics*, 2017; 17 (4), 28-47 <<https://doi.org/10.1162/GLEP.a.00433>> [žiūrėta 2023-04-15]
67. Webber, D. „Franco-German bilateralism and agricultural politics in the European Union: The neglected level“, *West European Politics*, 1999, 22:1, 45-67 <<https://doi.org/10.1080/01402389908425286>> [žiūrėta 2023-04-12]
68. Wurzel, R., Connelly, J., Liefferink, D., sud. „The European Union in International Climate Change Politics: Still Taking a Lead?“, *Routledge*, 2018, 336
69. Wurzel, R., Liefferink, D., Di Lullo, M. „The European Council, the Council and the Member States: changing environmental leadership dynamics in the European Union“, *Environmental Politics*, Volume 28, 2019 - Issue 2: The Future of European Union Environmental Politics and Policy, 248-270 <<https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1549783>> [žiūrėta 2023-04-15]
70. Young, R. O. „Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society“, *International Organization*, The MIT Press, 1991, Vol. 45, No. 3, 281-308

Tyrimė naudoti dokumentai, deklaracijos, pranešimai spaudai

1. 3-oji Prancūzijos ir Vokietijos Mesebergo klimato darbo grupės sesija – Bendras pareiškimas dėl Europos žaliojo kurso ir Europos atkūrimo plano, 2020 m. gegužės 18 d. <<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/coming-to-france/coming-to-france-your-covid-19-questions-answered/coronavirus-statements/article/3rd-session-of-franco-german-meseberg-climate-working-group-common-statement-on>> [žiūrėta 2023-05-07]
2. Acheno sutartis, pasirašyta 2019-01-22 (įsigaliojo 2020-01-22) <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/19-0232-1900417_en_fin_reinschrift_ws_aa105-og_ck_010219_cle079d7b.pdf> [žiūrėta 2023-03-26]
3. Bendras ministrų Bruno Le Maire ir Roberto Habecko pareiškimas, 2022-11-22 <https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Downloads/deu-fra-gemeinsame-erklarung-zur-starkung-der-industriepolitischen-zusammenarbeit.pdf?__blob=publicationFile&v=1> [žiūrėta 2023-05-10]
4. Eliziejaus sutartis, 1963-01-22 <<https://www.fransamalingvongesusau.com/documents/dl2/h6/2.6.3.pdf>> [žiūrėta 2023-04-11]
5. EP: Koronaviruso krizės poveikis klimato veiksams ir Europos žaliajam kursui, 2020-04 <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649370/EPRS_BRI\(2020\)649370_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649370/EPRS_BRI(2020)649370_EN.pdf)> [žiūrėta 2023-05-07]
6. EP pranešimas spaudai: „EU COVID-19 Recovery Plan must be green and ambitious, say MEPs“ 2020-04-21 <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press->

- [room/20200419IPR77407/eu-covid-19-recovery-plan-must-be-green-and-ambitious-say-meeps](#)> [žiūrėta 2023-05-07]
7. Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados 2019 m. kovo 21–22 d. <<https://www.consilium.europa.eu/media/38789/22-euco-final-conclusions-en.pdf>> [žiūrėta 2023-05-04]
 8. Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados, 2019 m. birželio 20 d. <<https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf>> [žiūrėta 2023-05-04]
 9. Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados, 2019 m. gruodžio 12 d. <<https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>> [žiūrėta 2023-05-05]
 10. Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados, 2020 m. liepos 21 d. <<https://www.consilium.europa.eu/media/45130/210720-euco-final-conclusions-lt.pdf>> [žiūrėta 2023-05-07]
 11. Federalinis klimato kaitos įstatymas (Bundes-Klimaschutzgesetz), 2019 (2021) <https://www.bmuv.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Gesetze/ksg_aendg_en_bf.pdf> [žiūrėta 2023-05-01]
 12. Klimato skaidrumo ataskaita: Prancūzija, 2021 <<https://www.climate-transparency.org/wp-content/uploads/2021/10/CT2021France.pdf>> [žiūrėta 2023-05-03]
 13. Klimato, transporto ir energetikos veiksmų planas (Mesebergo darbo grupės susitikimo išvados), 2019-10-16 <https://www.bmuv.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Klimaschutz/Roadmap_Klima_Energie_DFMR_ENG_Anlage_1_bf.pdf> [žiūrėta 2023-05-04]
 14. Nacionalinės Asamblėjos ir Bundestago bendra rezoliucija Eliziejaus sutarties 55-ųjų metinių proga, 2018-01-22 <https://www.bundestag.de/resource/blob/537270/a0aac9a1ba8b4ea2867ecb6e9faa1f35/trait_e_elysee_resolution-data.pdf> [žiūrėta 2023-05-05]
 15. Prancūzijos Aukštosios klimato tarybos metinė ataskaita (2019) <https://www.hautconseilclimat.fr/wp-content/uploads/2019/09/hcc_rapport_annuel_2019_v2.pdf> [žiūrėta 2023-05-05]
 16. Prancūzijos nacionalinė mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų strategija (Stratégie Nationale Bas-Carbone), 2020-03-25 <https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/2020-03-25_MTES_SNBC2.pdf> [žiūrėta 2023-05-01]
 17. Prancūzijos ir Vokietijos deklaracija, 2023-01-22 <<https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2023/01/22/french-german-declaration>> [žiūrėta 2023-05-10]
 18. Prancūzijos ir Vokietijos iniciatyva, skirta Europos atsigavimui po koronaviruso krizės (pranešimas spaudai), 2020-05-18 <<https://www.bundeskanzler.de/resource/blob/1830100/1753772/414a4b5a1ca91d4f7146ee>>

- [b2b39ee72b/2020-05-18-deutsch-franzoesischer-erklaerung-eng-data.pdf?download=1](https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975228/2145790/cab95eaf6ef9e1a50baabb873766dafd/2022-11-25energiesolidaritaet-dt-fr-data.pdf?download=1)
[žiūrėta 2023-05-07]
19. Prancūzijos ir Vokietijos prioritetai kitam Europos instituciniam ciklui ekonomikos, finansų ir prekybos klausimais, 2019-09-19 <<https://www.economie.gouv.fr/files/2019-09/2019%2009%2019%20joint%20paper%20FR%20GER%20new%20Commission.pdf>>
[žiūrėta 2023-05-05]
 20. Prancūzijos ir Vokietijos solidarumo politinė deklaracija, 2022-11-25 <<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975228/2145790/cab95eaf6ef9e1a50baabb873766dafd/2022-11-25energiesolidaritaet-dt-fr-data.pdf?download=1>> [žiūrėta 2023-05-10]
 21. Prancūzijos užsienio reikalų ministerija: „European Union – French-German initiative for the European recovery from the coronavirus crisis“, 2020-03-18 <<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/coming-to-france/coming-to-france-your-covid-19-questions-answered/coronavirus-statements/article/european-union-french-german-initiative-for-the-european-recovery-from-the>> [žiūrėta 2023-04-26]
 22. Vokietijos federalinė vyriausybė: „We’re tripling the speed of the expansion of renewable energies“, <<https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/klimaschutz/amendment-of-the-renewables-act-2060448>> [žiūrėta 2023-05-03]
 23. Vokietijos Federacinė Respublika: „Atnaujinta ilgalaikė kovos su klimato kaita strategija“, 2022-11-02 <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Anlage%20_Update%20to%20the%20long-term%20strategy%20for%20climate%20action%20of%20the%20Federal%20Republic%20of%20Germany_02Nov2022_0.pdf> [žiūrėta 2023-05-10]
 24. Vokietijos vyriausybės pranešimas spaudai po Acheno sutarties pasirašymo, 2019-01-22 <<https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/rede-von-bundeskanzlerin-merkel-zur-unterzeichnung-des-vertrags-zwischen-der-bundesrepublik-deutschland-und-der-franzoesischen-republik-ueber-die-deutsch-franzoesische-zusammenarbeit-und-integration-am-22-januar-2019-in-aachen-1571070>> [žiūrėta 2023-05-03]

Tyrime naudoti žiniasklaidos straipsniai

1. „Amid an energy crisis, Germany turns to the world's dirtiest fossil fuel“, *NPR*, 2022-09-27 <<https://www.npr.org/2022/09/27/1124448463/germany-coal-energy-crisis>> [žiūrėta 2023-05-09]
2. „Angela Merkel calls for EU-wide climate neutrality by 2050“, *AP News*, 2019-08-22 <<https://apnews.com/article/8b51138edec2498ab2f75bcc62b0a940>> [žiūrėta 2023-05-08]
3. „Aštri reakcija į vokiečių siūlymus dėl energetikos krizės: „Šiuo paketu Vokietija parodė didelį vidurinį pirštą likusiai Europai“, *LRT.lt*, 2022-10-04 <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1792830/astri-reakcija-i-vokieciu-siulymus-del-energetikos-krizes-siuo-paketu-vokietija-parode-dideli-vidurini-pirsta-likusiai-europai>> [žiūrėta 2023-05-11]

4. „Climate policies threaten to blow apart Germany’s ruling coalition“, *Politico*, 2019-02-26 <<https://www.politico.eu/article/germany-coalition-under-threat-climate-policy/>> [žiūrėta 2023-05-04]
5. „Czech PM urges EU to ditch Green Deal amid virus“, *Euractiv*, 2020-03-17 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/czech-pm-urges-eu-to-ditch-green-deal-amid-virus/>> [žiūrėta 2023-05-07]
6. „EU fails to agree on 2050 climate neutrality in blow to Merkel’s newfound ambitions“, *Clean Energy Wire*, 2019-06-21 <<https://www.cleanenergywire.org/news/eu-fails-agree-2050-climate-neutrality-blow-merkels-newfound-ambitions>> [žiūrėta 2023-05-05]
7. „EU should scrap emissions trading scheme, Polish official says“, *Euractiv*, 2020-03-17 <<https://www.euractiv.com/section/emissions-trading-scheme/news/eu-should-scrap-emissions-trading-scheme-polish-official-says/>> [žiūrėta 2023-05-07]
8. „European Green Deal must be central to a resilient recovery after Covid-19“, *Climate Home News*, 2020-04-09 <<https://www.climatechangenews.com/2020/04/09/european-green-deal-must-central-resilient-recovery-covid-19/>> [žiūrėta 2023-05-07]
9. „Expectations for German EU Council presidency high, climate a priority – Merkel“, *Climate Energy Wire*, 2020-06-18 <<https://www.cleanenergywire.org/news/expectations-german-eu-council-presidency-high-climate-priority-merkel>> [žiūrėta 2023-05-09]
10. „France doubles its contribution to the Green Climate Fund“, *Green Climate Fund*, 2019-08-28 <<https://www.greenclimate.fund/news/france-doubles-its-contribution-green-climate-fund>> [žiūrėta 2023-05-05]
11. „France in new row with Germany and Spain over nuclear-derived hydrogen“, *Reuters*, 2023-02-08 <<https://www.reuters.com/business/sustainable-business/france-new-row-with-germany-spain-over-nuclear-derived-hydrogen-2023-02-08/>> [žiūrėta 2023-05-10]
12. „France persuades Germany to consider EU carbon border tax“, *Reuters*, 2019-09-19 <<https://www.reuters.com/article/us-france-germany-carbonbordertax-idUSKBN1W42BL>> [žiūrėta 2023-05-07]
13. „France to build up to 14 new nuclear reactors by 2050, says Macron“, *The Guardian*, 2022-02-10 <<https://www.theguardian.com/world/2022/feb/10/france-to-build-up-to-14-new-nuclear-reactors-by-2050-says-macron>> [žiūrėta 2023-05-03]
14. „French, German meeting postponed as cracks emerge over energy, defence“, *Reuters*, 2022-10-19 <<https://www.reuters.com/world/europe/french-german-meeting-postponed-cracks-emerge-over-energy-defence-2022-10-19/>> [žiūrėta 2023-05-09]
15. „French and German leaders focus on energy situation in Europe“, Prancūzijos ambasada Londone, 2022-10-20 <<https://uk.ambafrance.org/French-and-German-leaders-focus-on-energy-situation-in-Europe>> [žiūrėta 2023-05-10]
16. „French and German politicians and business leaders assure sound cooperation on energy and climate“, *Clean Energy Wire*, 2022-11-09 <<https://www.cleanenergywire.org/news/french-and-german-politicians-and-business-leaders-assure-sound-cooperation-energy-and-climate>> [žiūrėta 2023-05-09]

17. „French election: Macron vows to overhaul climate policy as he woos left-wing vote“, Euronews, 2022-04-16 <https://www.euronews.com/2022/04/16/french-election-macron-vows-to-overhaul-climate-policy-as-he-woos-left-wing-vote> [žiūrėta 2023-05-10]
18. „French government lays out fresh €100B stimulus package“, *Politico*, 2020-09-03 <<https://www.politico.eu/article/france-coronavirus-100-billion-stimulus-package/>> [žiūrėta 2023-05-09]
19. „German coalition agrees €130B economic rescue package“, *Politico*, 2020-06-04 <<https://www.politico.eu/article/german-coalition-agrees-e130b-economic-rescue-package/>> [žiūrėta 2023-05-09]
20. „Germany’s energy transition at a crossroads“, *McKinsey*, 2019-11-21 <<https://www.mckinsey.com/industries/electric-power-and-natural-gas/our-insights/germanys-energy-transition-at-a-crossroads>> [žiūrėta 2023-05-04]
21. „Germany joins push for EU-wide 2050 net zero emissions goal“, *Politico*, 2019-06-16 <<https://www.politico.eu/article/germany-joins-push-for-eu-wide-net-zero-emissions-goal/>> [žiūrėta 2023-05-04]
22. „Germany leads call to keep nuclear out of EU green finance taxonomy“, *Euractiv*, 2021-07-05 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/germany-leads-call-to-keep-nuclear-out-of-eu-green-finance-taxonomy/>> [žiūrėta 2023-05-09]
23. „Greens overtake Merkel’s conservatives to lead German national polls“, *Clean Energy Wire*, 2019-06-07 <<https://www.cleanenergywire.org/news/greens-overtake-merkels-conservatives-lead-german-national-polls>> [žiūrėta 2023-05-05]
24. „How the EU’s Green Deal survived the coronavirus pandemic“, *Politico*, 2020-12-17 <<https://www.politico.eu/article/how-eu-climate-change-promises-survived-the-coronavirus-plague/>> [žiūrėta 2023-05-07]
25. „Macron: France, Germany to provide each other with gas, electricity, to weather crisis“, *Reuters*, 2022-09-05 <<https://www.reuters.com/business/energy/france-germany-will-help-each-other-face-energy-crisis-macron-says-2022-09-05/>> [žiūrėta 2023-05-11]
26. „Macron points the finger at Poland ahead of UN climate talks“, *Euractiv*, 2019-09-25 <<https://www.euractiv.com/section/politics/news/macron-points-the-finger-at-poland-ahead-of-un-climate-talks/>> [žiūrėta 2023-05-06]
27. „Matteo Salvini pledges ‘Italo-Polish axis’ after Warsaw talks“, *Politico*, 2019-01-09 <<https://www.politico.eu/article/matteo-salvini-jaroslaw-kaczynski-italy-poland-eu-pledges-italo-polish-axis-after-warsaw-talks>> [žiūrėta 2023-05-03]
28. „Merkel and Macron show unity ahead of all-important EU summit“, *Euractiv*, 2020-06-30 <<https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/merkel-and-macron-show-unity-ahead-of-all-important-eu-summit/>> [žiūrėta 2023-05-08]
29. „Merkel backs national CO2 price, cites Greta-effect on policy“, *Clean Energy Wire*, 2019-07-19 <<https://www.cleanenergywire.org/news/merkel-backs-national-co2-price-cites-greta-effect-policy>> [žiūrėta 2023-05-05]

30. „Merkel says Germany must end 'easy-peasy' approach on climate policy, announces radical changes“, *Clean Energy Wire*, 2019-06-06 <https://www.cleanenergywire.org/news/merkel-says-germany-must-end-easy-peasy-approach-climate-policy-announces-radical-changes> [žiūrėta 2023-05-05]
31. „Merkel sends first strong message for climate neutrality by 2050“, *Euractiv*, 2019-05-14 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/merkel-sends-first-strong-message-for-climate-neutrality-by-2050/>> [žiūrėta 2023-05-05]
32. „Nauja Prancūzijos ir Vokietijos sutartis sudaro pagrindą bendrai klimato politikai“, *Germanwatch*, 2019-01-22 <<https://www.germanwatch.org/de/16242>> [žiūrėta 2023-05-04]
33. „‘Necessary evil’: France refires coal plant amid energy woes“, *AP News*, 2022-11-30 <https://apnews.com/article/europe-business-france-climate-and-environment-government-politics-1d16e1c1cb53fef03a2a77a437f8410e> [žiūrėta 2023-05-03]
34. „Nine EU countries reject Franco-Spanish push for electricity reforms“, *Euractiv*, 2021-10-26 <<https://www.euractiv.com/section/electricity/news/nine-eu-countries-reject-franco-spanish-push-for-electricity-reforms/>> [žiūrėta 2023-05-09]
35. „No EU funds for Poland if climate goals aren’t agreed, Macron warns“, *Euractiv*, 2019-12-13 <<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/no-eu-funds-for-poland-if-climate-goals-arent-agreed-macron-warns/>> [žiūrėta 2023-05-05]
36. „Summit leak reveals EU rift on climate change“, *Euractiv*, 2019-03-21 <<https://www.euractiv.com/section/climate-strategy-2050/news/summit-leak-reveals-eu-rift-on-climate-change/>> [žiūrėta 2023-05-04]
37. „The difficult quest for a common energy policy“, *Politico*, 2022-11-02 <<https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-emmanuel-macron-france-germany-the-difficult-quest-for-a-common-energy-policy/>> [žiūrėta 2023-05-09]
38. „Vokietija atsisveikina su branduoliniu reaktoriais“, *LRT.lt*, 2023-04-15 <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/6/1963066/vokietija-atsisveikina-su-branduoliniu-reaktoriais>> [žiūrėta 2023-05-03]

Summary

The Master's thesis *Europe's Green Engine? Franco–German bilateral leadership in solving climate change problems* examines how France and Germany exert bilateral leadership in solving climate change problems. As the EU is going through multiple crises at the same time and climate change prognosis is becoming increasingly more threatening, political leadership is necessary to bring stability and help accomplish common EU goals. The Franco – German duo historically has acted as a “motor” in promoting European integration and overcoming challenges. While both countries emphasize the need for cooperation in solving climate crisis, given their recent disagreements and the general questioning of their influence in enlarged EU, it remains unclear how both countries exert climate leadership and what determines its effectiveness and limitations.

To answer this question, the theoretical framework is constructed using several approaches. Firstly, relying on Oran R. Young, Rüdiger Wurzel, Duncan Liefferink and James Connely, Joyeeta Gupta and Michael Grubb's perceptions of leadership, the main criteria, types, styles of political and climate leadership are identified. Secondly, based on Ulrich Krotz and Joachim Schild's concept of “embedded bilateralism”, the functioning of Franco – German relationship is explained. Combining both approaches, the main criteria to determine the effectiveness of leadership, are established: power resources, domestic circumstances, credibility, willingness to provide leadership and the demand for leadership.

The research is conducted through the analysis of thematically and chronologically selected cases. Using qualitative content and document analysis, it is investigated how the leadership criteria occur during the implementation of the European Green Deal. Firstly, Franco – German actions on establishing the goal of climate neutrality by 2050 in EU is analysed; the second case examine Franco – German actions in the immediate aftermath of the EGD in the wake of the COVID-19 pandemic. Lastly, the cooperation between two countries is analysed in the context of 2022-2022 energy crisis.

The study reveals that France and Germany express limited bilateral leadership on climate change. Although the states agree that the effects of climate change pose a threat, effective cooperation between the countries is limited by internal circumstances, especially the different approaches of the two countries to energy.

Although this paper has limitations, it contributes to the so far underexplored academic field of Franco-German bilateral climate leadership and is valuable to determine how coherent the EU is in solving climate challenges, which are rapidly becoming more and more serious. Further work could analyse the effectiveness of this bilateral partnership in implementing the key initiatives of EGD – carbon tax, adoption of the Climate Act, the reform of the ETS. In addition, Franco – German

international leadership could be an interesting field for reasearch, as both countries separately play an important role in UN climate conferences, G7 and G20 formats. Another possible direction for future research is the interaction between France, Germany and the European Commission in solving climate change issues. Finally, it should be recognized that climate policy is influenced by many different actors, especially business and societal groups. This could be a useful aspect of research to assess how they affect countries' positions at the bilateral or multilateral level.